

**T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**GERÇEĞE UYGUN DEĞERE İLİŞKİN TAHMİNLERİN
DENETİMİ VE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

METİN CANDOĞAN

TEZ DANIŐMANI

DOÇ. DR. DENİZ UMUT ERHAN

ANKARA – 2015

Metin Candoğan tarafından hazırlanan ‘‘Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Tahminlerin Denetimi ve Ampirik Bir Çalışma’’adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Kabul Tarihi: 13 Temmuz 2015

<u>Jüri Üyesinin Unvanı, Adı - Soyadı ve Kurumu:</u>	<u>İmzası</u>
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Orhan SEVİLENGÜL	
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Serap Sebahat YANIK	
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Deniz Umut ERHAN	

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 2015

Prof. Dr. Doğan **TUNCER**

Enstitü Müdürü

"Yaptıkları işin doğruluğuna inanan insanlar, çalışmalarının denetlenmesinden, karşı fikirler ortaya atılmasından ve tercihleri üzerinde münakaşa yapmaktan zevk alırlar."

H. Atatürk

ÖNSÖZ

Bu çalışmada gerçeğe uygun değerle değerlendirilenler dâhil muhasebe tahminlerinin denetimlerinin nasıl yapıldığı ve özellikle maddi duran varlıkların gerçeğe uygun değerinin nasıl tespit edildiği konuları araştırılmıştır. Çalışma kapsamında Borsa İstanbul 30 endeksinde (*BİST-30*) yer alan firmaların finansal tabloları ile dipnotları üzerinde incelemeler yapılmış, elde edilen veriler değerlendirilmiş ve bulgular sonuçlar kısmında ortaya konmuştur.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başından itibaren mesleki birikimi ile bana destek olan değerli tez danışmanım **Doç. Dr. Deniz Umut ERHAN**'a,

Standartların uygulanması konusunda yardımlarını esirgemeyen burada her birinin ismini tek tek sayamayacağım üstatlar başta olmak üzere görüşme yaptığım denetim firması çalışanları ve yöneticilerine,

Son olarak yüksek lisans eğitimim süresince gösterdikleri destek ve sabırlarından dolayı özellikle kendisine ayırmam gereken zamandan kısmak zorunda kalmam nedeniyle biricik oğlumuz, ninja kaplumbağamız **Rüzgâr CANDOĞAN**'a (*Raphael*) ve eşim **Fatma Pelin CANDOĞAN**'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Desteğiniz olmasa başaramazdım.

Metin CANDOĞAN

21210199

Ankara, Temmuz 2015

ÖZET

Bir bilim olan muhasebe açısından değerlendirme, bir işletmenin finansal tablosunu oluşturan unsurlarının bilanço tarihi itibarıyla¹ değerini belirleme işlemidir ve bu amaçla farklı değerlendirme yöntemleri kullanılmaktadır.

Finansal tabloların hazırlanmasında işlemin gerçekleştiği tarihteki maliyet değerleri (*tarihi maliyet*) esas alınmaktadır. Ancak tarihi maliyetleri esas alan finansal tablolar, söz konusu finansal kalemin işletmeye giriş tarihindeki maliyeti olduğu ve gerçek durumu yansıtmadığı nedeni ile gerek akademisyenler gerekse işletme yönetimi ve uygulayıcıları tarafından sürekli eleştirilmektedir. İşlemlerin gerçek durumunu gösteren değerlendirme yöntemi ise gerçeğe uygun değerdir. Gerçeğe uygun değer, varlık ve yükümlülüklerin cari piyasa değeridir. Bu nedenle günümüzde birçok finansal varlık ve yükümlülükler için gerçeğe uygun değer geçerli bir değerlendirme ölçüsü olarak kullanılmakta, kullanım kapsamı ise sürekli genişlemektedir.

Bu çalışmada gerek işletmeler ve gerekse finansal bilgi kullanıcıları açısından gerçeğe uygun değerle değerlendirilenler dâhil muhasebe tahminlerinin denetimlerinin nasıl yapıldığı, muhasebe standartlarının uygulanması konusunda gerekli özenin gösterilip gösterilmediği ve son olarak da işletme yönetiminin tarafsızlığı olarak nitelendirilebilecek olayların finansal tabloları nasıl etkilediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda BİST-30 endeksinde yer alan firmaların finansal tablo ve ekleri incelenmiş ve elde edilen bulgular sonuç kısmında maddeler halinde açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gerçeğe Uygun Değer, Yeniden Değerleme, Tarihi Maliyet

¹ Kendilerine Maliye Bakanlığı tarafından özel hesap dönemi belirlenen işletmeler dışındakiler için 31 Aralık ... tarihi kastedilmektedir.

ABSTRACT

In terms of accounting (which is considered as a science) valuation is a company's operation to determine the value of the elements of its financial statement as the balance sheet date² and different valuation methods are used for this purpose.

In the preparation of financial statements, cost value at the date of the transactions (historical cost) are taken into account. However, because of the fact that the financial statements based on historical costs, are the costs as date of entry to the company and the fact that it does not reflect the real situation, these costs are constantly being criticized by both academics and practitioners in business management. The valuation method which reflects the true state of the process is fair value. Fair value is the current market value of assets and liabilities. Therefore today, fair value is used as a considerable valuation measure for many financial assets and liabilities and is continuously expanding the scope of use.

In this study, business management and as well as financial information users in terms of supervision of the fair value of valued those included in accounting estimate how it is done, it is shown the necessary attention in the implementation of accounting standards, and finally the financial statements of the event can be described as the bias of business management are intended to reveal how it affects. In this context, financial statements and attachments of companies located in BIST-30 index are examined and obtained results are discussed in the conclusion.

Keywords: Fair Value, Revaluation, Historical Cost

² Their businesses special account designated by the Ministry of period 31 December to those outside ... Date refers.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
TEŞEKKÜR.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
TABLolar LİSTESİ	X
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I: MUHASEBE DENETİMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	6
1.1. Temel Kavramlar.....	6
1.1.1. Denetim Kavramı.....	6
1.1.2. Muhasebe Denetiminin Tarihsel Gelişimi	10
1.1.3. Denetim Türleri.....	12
1.1.3.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri.....	13
1.1.3.1.1. Finansal Tabloların Denetimi	13
1.1.3.1.2. Uygunluk Denetimi.....	13
1.1.3.1.3. Faaliyet Denetimi	14
1.1.3.1.4. Özel Amaçlı Denetim	15
1.1.3.2. Statülerine Göre Denetim Türleri	15
1.1.3.2.1. İç Denetçiler.....	15
1.1.3.2.2. Kamu Denetçileri	16
1.1.3.2.3. Bağımsız Denetçiler.....	17
1.1.3.3. Zorunlu Olup Olmasına Göre Denetim Türleri	19
1.1.3.3.1. Zorunlu Denetim.....	19
1.1.3.3.2. İsteğe Bağlı Denetim.....	19
1.1.4. Denetim Riskleri	19
1.1.4.1. Yapısal Risk.....	20
1.1.4.2. Kontrol Riski	21
1.1.4.3. Ortaya Çıkaramama Riski.....	21

1.2. Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları	21
1.2.1. Uluslararası Denetim ve Güvence Standartlarının Oluşumu	21
1.2.2. Standartların Oluşmasında Rol Oynayan Düzenleyici Kurumlar	26
1.2.2.1. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu	26
1.2.2.2. Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu	27
1.2.2.3. Amerika Finansal Muhasebe Standartları Kurulu	28
1.2.2.4. İngiltere Finansal Muhasebe Standartları Kurulu	29
1.2.2.5. Almanya Muhasebe Standartları Komitesi	30
1.3. Bağımsız Denetimin Türkiye’de Gelişimi	31
1.3.1. SMMM ve YMM Kanunu Çerçevesinde Denetim	34
1.3.2. Sermaye Piyasası Kanunu Çerçevesinde Denetim	34
1.3.3. Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Denetim	35
1.3.4. Kamu Gözetim Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Çer.de Denetim.....	39
BÖLÜM II: MUHASEBE TAHMİNLERİ ve GERÇEĞE UYGUN DEĞER	41
2.1. Muhasebede Tahmin ve Varsayım	41
2.1.1. Tahmin ve Varsayım (Öngörü)	41
2.1.2. Muhasebede Tahminlerin Kullanıldığı Alanlar	44
2.1.2.1. Şüpheli Ticari Alacaklar İle İlgili Uygulama	44
2.1.2.2. Finansal Varlık ve Yükümlülüklerin GUD İle İlgili Uygulama	46
2.1.2.3. Varlıkların Faydalı Ömürleri İle İlgili Uygulama	46
2.1.2.4. Garanti Yükümlülükleri İle İlgili Uygulama	48
2.1.3. Muhasebe Manipülasyon Yöntemleri	49
2.1.3.1. Kâr Yönetimi	51
2.1.3.2. Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi	52
2.1.3.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	52
2.1.3.4. Büyük Temizlik Muhasebesi	53
2.1.3.5. Agresif Muhasebe Yöntemi	53
2.1.3.6. Finansal Hile	54
2.2. Gerçeğe Uygun Değer	54
2.2.1. Gerçeğe Uygun Değer Tespitinde Kullanılan Değerleme Teknikleri	59
2.2.1.1. Piyasa Yaklaşımı	60

2.2.1.2. Maliyet Yaklaşımı	60
2.2.1.3. Gelir Yaklaşımı.....	60
2.2.2. Gerçeğe Uygun Değerde Girdiler	61
2.2.2.1. Birinci Seviye Girdiler.....	61
2.2.2.2. İkinci Seviye Girdiler	61
2.2.2.3. Üçüncü Seviye Girdiler	62
2.2.3. Gerçeğe Uygun Değer ve Ertelenmiş Vergi	62
2.2.4. Gerçeğe Uygun Değerin Avantajları ve Dezavantajları	64
2.2.4.1. Gerçeğe Uygun Değerin Avantajları	64
2.2.4.2. Gerçeğe Uygun Değerin Dezavantajları	65
2.2.5. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Varlık ve Yükümlülükler.....	67
2.2.5.1. Yeniden Değerleme Modeli İle Değerlenen Maddi Duran Varlıklar	68
2.2.5.2. Yeniden Değerleme Modeli İle Değerlenen M. Olmayan Duran Varlıklar	68
2.2.5.3. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller.....	68
2.2.5.4. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	69
2.2.5.5. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Araç. ..	69
2.2.5.6. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar	70
2.2.5.7. Ticari Alacaklar ve Diğer Alacaklar	71
2.2.5.8. Ticari Borçlar ve Diğer Borçlar	72
2.2.5.9. Kıdem Tazminatı Karşılıkları	72
2.2.4.10. Diğer Karşılıklar	74

BÖLÜM III: GERÇEĞE UYGUN DEĞERE İLİŞKİN OLANLAR DÂHİL

MUHASEBE TAHMİN VE AÇIKLAMALARIN BAĞIMSIZ DENETİMİ..... 75

3.1. Kapsam	75
3.2. Muhasebe Tahminlerinin Niteliği.....	75
3.3. Muhasebe Tahminlerinin Belirsizliği ve Nedenleri.....	77
3.3.1. Muhasebe Tahminlerinin Niteliği	78
3.3.2. Tahmin Oluşturmada Kullanılan Yöntemin Kullanım Derecesi	78
3.3.3. Tahmin Oluşturmada Kullanılan Varsayımların Sübjektifliliği	79
3.3.4. Muhasebe Tahminlerinin Gerekebileceği Diğer Durumlar	79
3.4. Amaç.....	81

3.5. Risk Değerlendirme Prosedürleri İle İlgili Faaliyetler	83
3.5.1. İşletme İçindeki İlgililerle ve Yöneticilerle Görüşülmesi.....	84
3.5.2. Analitik Prosedürler	85
3.5.2.1. Analitik İnceleme Yöntemleri	85
3.5.2.2. Analitik İnceleme Teknikleri	86
3.5.2.2.1. Trend Analizleri (Eğilim Yüzdeleri).....	86
3.5.2.2.2. Dikey Analiz	86
3.5.2.2.3. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi	86
3.5.2.2.4. Oran Analizleri.....	86
3.5.2.2.5. Ussallık Testleri	87
3.5.2.2.6. Zaman Serisi Analizleri	87
3.5.2.2.7. Regresyon Analizi.....	87
3.5.2.2.8. Benford Kanunu.....	87
3.5.2.2.9. Yapay Sinir Ağları (YSA)	88
3.5.3. Gözlem ve İnceleme	88
3.5.3.1. Finansal Raporlama Çerçevesine İlişkin Bilgi Edinilmesi	88
3.5.3.2. Yönetimin Muhasebe Tahminlerine İhtiyacı Nasıl Belirlediği.....	89
3.5.3.3. Yönetimin Muhasebe Tahminlerini Nasıl Oluşturduğu.....	90
3.6. Önemli Yanlışlık Riskleri ve Değerlendirilmesi	96
3.7. Yüksek Tahmin Belirsizliği.....	99
3.8. Denetçi Tarafından Tahmin Aralığının Geliştirilmesi	101
3.9. Yönetimin Muhtemel Taraflılığına İlişkin Göstergeler.....	105

BÖLÜM IV: BİST 30 ENDEKSİNDE YER ALAN FİRMALARA İLİŞKİN BİR ANALİZ ÇALIŞMASI..... 106

4.1. Araştırmanın Amacı	106
4.1.1. Borsa İstanbul (BİST) ve Endeksler	106
4.1.1.1. BİST 100 Endeksi.....	106
4.1.1.2. BİST 50 Endeksi.....	107
4.1.1.3. BİST 30 Endeksi.....	107
4.1.1.4. BİST 10 Banka Endeksi.....	107
4.2. Araştırmanın Kapsamı.....	107

4.3. Araştırma ve Bulgular, Uygulama (BİST 30 Endeksi).....	108
4.3.1. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenebilecek Varlıklar	108
4.3.1.1. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenebilecek Duran Varlıklar	109
4.3.1.2. BİST 22 – Hizmet İşletmeleri (2012, 2013)	110
4.3.1.2.1. Hizmet İşletmeleri Üzerindeki Çalışmalarımız	110
4.3.1.2.2. Hizmet İşletmelerinde Karşılaştırmalı Analiz ve Rasyolar	112
4.3.1.2.2.1. THY Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	112
4.3.1.2.2.2. PEGASUS Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	113
4.3.1.2.2.3. TURKCELL Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	115
4.3.1.2.2.4. TELEKOM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	116
4.3.1.2.2.5. TAV Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	117
4.3.1.2.2.6. Hizmet İşletmelerine İlişkin Değerlendirme	118
4.3.1.3. BİST 22 – Üretim & Ticaret İşletmeleri (2012, 2013)	119
4.3.1.3.1. Üretim & Ticaret İşletmelerindeki Çalışmalarımız	119
4.3.1.3.2. Üretim Ticaret İşletmelerinde Karşılaştırmalı Analiz ve Rasyo.	120
4.3.1.3.2.1. EREĞLİ Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	120
4.3.1.3.2.2. ŞİŞECAM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	121
4.3.1.3.2.3. FORD Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	122
4.3.1.3.2.4. TRAKYA CAM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	123
4.3.1.3.2.5. PETKİM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	125
4.3.1.3.2.6. ÜLKER Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	126
4.3.1.3.2.7. KARDEMİR Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	127
4.3.1.3.2.8. KOÇ HOLDİNG Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	128
4.3.1.3.2.9. TÜPRAŞ Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	130
4.3.1.3.2.10. ENKA Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	131
4.3.1.3.2.11. ARÇELİK Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	132
4.3.1.3.2.12. DOĞAN GRUBU Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	134
4.3.1.3.2.13. TOFAŞ Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	135
4.3.1.3.2.14. MİGROS Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	136
4.3.1.3.2.15. TEKFEN Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	138
4.3.1.3.2.16. BİM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	139
4.3.1.3.2.17. KOZA ALTIN Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları	140
4.3.1.3.2.18. Üretim & Ticaret İşletmelerine İlişkin Değerlendirme ...	141

SONUÇ VE ÖNERİLER	144
KAYNAKÇA.....	147
EKLER	151

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Denetimin Tarihsel Gelişimi	11
Tablo 2: Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları	24
Tablo 3: Doğrudan Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünü Gerektiren TMS/TFRS'ler	59
Tablo 4: Çalışanlara Sağlanan Fayda ile İlgili Hesaplama Tablosu	73
Tablo 5: Hizmet İşletmelerinde Maddi Duran Varlıkları Değerleme Yöntemleri	111
Tablo 6: THY 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	113
Tablo 7: PEGASUS 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu.....	114
Tablo 8: TURKCELL 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	116
Tablo 9: TELEKOM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	117
Tablo 10: TAV 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	118
Tablo 11: Hizmet İşletmeleri Değerlendirme Tablosu	118
Tablo 12: EREĞLİ 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	121
Tablo 13: ŞİŞE CAM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	122
Tablo 14: FORD 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu.....	123
Tablo 15: TRAKYA CAM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	124
Tablo 16: PETKİM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	125
Tablo 17: ÜLKER 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	127
Tablo 18: KARDEMİR 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	128
Tablo 19: KOÇ HOLDİNG 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu.....	129
Tablo 20: TÜPRAŞ 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	131
Tablo 21: ENKA 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	132
Tablo 22: ARÇELİK 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	133
Tablo 23: DOĞAN HOLDİNG 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu.....	135
Tablo 24: TOFAŞ 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu.....	136
Tablo 25: MİGROS 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu.....	137
Tablo 26: TEKFEN 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	138
Tablo 27: BİM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu.....	140
Tablo 28: KOZA ALTIN 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu	141
Tablo 29: Üretim & Ticaret İşletmeleri Değerlendirme Tablosu	141

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASB	: Muhasebe Standartları Kurulu – Accounting Standards Board
ASSC	: Muhasebe Standartları Belirleme Komitesi - Accounting Standards Committee
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BDS	: Bağımsız Denetim Standardı
BİST	: Borsa İstanbul
BİST 100	: Borsa İstanbul 100 Endeksi
BİST 30	: Borsa İstanbul 30 Endeksi
BİST 50	: Borsa İstanbul 50 Endeksi
BİST 22	: Borsa İstanbul 22 Endeksi ³
BT	: Bilişim Teknolojisi
DRSC	: Almanya Muhasebe Standartları Komitesi - Deutsches Rechnungs-Standard Komitee
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
FASB	: Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurumu – Financial Accounting Standards Board
FRC	: Finansal Raporlama Konseyi – Financial Reporting Council
GUD	: Gerçeğe Uygun Değer
GYO	: Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
IAASB	: Uluslararası Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimi Standartları Kurulu - International Auditing and Assurance Standard Board
IAPC	: Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi - International Auditing Practices Committee
IAS	: Uluslararası Muhasebe Standartları - International Accounting Standards
ICAEW	: İngiltere ve Galler Yeminli Muhasebeciler Enstitüsü – Institute of Chartered Accountants in England and Wales

³ Bu tanımlama tez sahibi tarafından sadece bu tez kapsamında geçerli olmak üzere kullanılmıştır. Tez haricinde bir geçerliliği bulunmamaktadır.

IFAC	: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu - International Federation of Accountants
IFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları – International Financial Reporting Standards
ISA's	: Uluslararası Denetim Standartları - International Standards on Auditing
İAB	: İstanbul Altın Borsası
KGK	: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
MDV	: Maddi Duran Varlık
MODV	: Maddi Olmayan Duran Varlık
PCAOB	: Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu – The Public Company Accounting Oversight Board
SOX	: Sarbanes-Oxley Kanunu- Sarbox
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
SEC	: Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu - Securities and Exchange Commission
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TDS	: Türkiye Denetim Standartları
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TİDE	: Türkiye İç Denetim Enstitüsü
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜDESK	: Türkiye Denetim Standartları Kurulu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Birliği
UDS	: Uluslararası Denetim Standartları
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
VOB	: Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası
YMM	: Yeminli Mali Müşavir

GİRİŞ

İnsanlar, yaşamları boyunca belirli görüşleri ileri sürerek çeşitli iddialarda bulunurlar ve bir kısım insanlarda bu iddialara dayanarak kararlar alırlar. İddiaların uygunluk ve doğruluğu her zaman tartışılabilir. Ancak bazı kararlar herhangi bir araştırma söz konusu olmadan kabul edilebilirken, bazı kararların alınması için araştırmalar yapılması gerekebilmektedir. Örneğin yıllık kira artışının enflasyona⁴ endekslediği bir kira sözleşmesinde, kira artış tutarının belirlenmesinde açıklanmış olan yıllık enflasyon oranının varlığı yeterli olmaktadır. Buna karşın geçmiş dönemlerde alınmış olan duran varlıkların güncel değerlerinin belirlenmesi gibi çalışmalar nispeten daha kapsamlı incelemelerin yapılmasını gerektirmekte, ancak yapılacak bu incelemeler sayesinde sağlıklı kararlar verilebilmektedir. Açıklanan bilgilerin ve ileri sürülen iddiaların doğruluklarının saptanabilmesi için incelemeler yapılması, inceleme sonuçlarının objektif olması nedeniyle finansal tablolardan yararlanan kişilerin yararına.

Toplumların büyümesi ile birlikte ekonomik yapıda oldukça karmaşık bir hale gelmiş, ticarete ülkeler arasındaki sınırlar ortadan kalkmış ve ticareti faaliyete ilişkin alışkanlıklar neredeyse tümünden değişmiştir. Özellikle son yirmibeş yıl ezber bozan niteliktedir. İnternetin dünyamıza girmesi ile birlikte ticari hayata dair tüm süreçler farklı bir boyuta evrilmiş, masa başında oturarak bir kıtadan bir başka kıtaya mallar satılabilir hale gelmiştir. Amaca uygun bir karar, ancak nitelikli güvenilir bilgilere dayanılarak verilebileceğinden güvenilir bilgiye gereksinim daha da artmıştır.

İşletmelerin mali durumlarının ve faaliyet verimliliklerinin belirlenmesini sağlayan temel göstergeler finansal tablolardır⁵. Temel finansal tablolar ise Bilanço (*Finansal Durum Tablosu*) ve Gelir Tablosu (*Kapsamlı Gelir Tablosu*)'dur. Finansal tabloların hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken en önemli konu, bu tablolar ile sunulan bilgilerin

⁴ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'e göre enflasyon, fiyatlar genel düzeyinin etkili bir biçimde devamlı yükselmesi nedeniyle paranın sürekli olarak değer kaybetmesi ve bunun sonucu olarak da tüketicilerin satın alma gücünü yitirmesi olarak tanımlanmıştır. Ülkemizde enflasyon hesaplamaları Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılmaktadır.

⁵ Finansal tablolar, kanunlar gereği (*Türk Vergi Kanunları, Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu ve benzer*) işletmeler için zorunlu olarak hazırlanan, bir şirketin finansal durumunu ve finansal performansını gösteren, standart biçime getirilmiş muhasebe kayıtlarıdır. Finansal Tablolar, Bilanço, Gelir Tablosu, Nakit Akım Tablosu ve Özkaynak Değişim Tablosu ve bunların dipnotlarından oluşmaktadır.

güvenilir olması ve işletmenin gerçek durumunu yansıtmasıdır. Güvenilir olmayan bilgi, kaynakların etkin kullanımını engellediği gibi hem mali bilgi kullanıcılarına ve hem de topluma zarar vermektedir. Muhasebe uygulamalarının yürütülmesi, finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında “*sosyal sorumluluk ilkesi*” gereği belirli kişi ya da grupların değil, tüm toplumun çıkarlarının ön plana çıkartılması gerekir. (Maliye ve Gümtük Bakanlığı, 1 Seri Nolu Muhasebe, 1992) Hazırlayan tarafından sunulan finansal tablolardaki bilgiler, hazırlayanın değerlendirmelerine dayalı olması nedeniyle hatalı, eksik veya yanıltıcı olabilecektir. Bu nedenle, kontrol edilmeli ve ancak kontroller sonrasında ilgililere sunulmalıdır. Kişi kendisine sunulan finansal tablolar ile bunların dayanağı olan dipnotlardan yola çıkarak, bilgiyi kendisi de doğrulamak isteyebilir. Ancak bu yol zahmetlidir, her şeyden önce alan bilgisi ve bilgiyi uygulayabilmek içinde zaman gerekmektedir. Güvenilir bilgiyi elde etmenin bir başka yolu ise denetlenmiş finansal tablolardan yararlanmaktır. Geçerliliği ve tarafsızlığı doğrulanmış bilgi, karar vericiler için makul düzeyde güvenilir bilgi olarak kabul edilecektir. Bilgilerin doğru olması ise yapılan denetimlerle sağlanabilecektir. O halde denetimin amacı hedef kullanıcıların finansal tablolara duyduğu güven seviyesini arttırmaktır ve bu amaca denetçi tarafından verilen görüşle ulaşılmaktadır⁶.

Günümüzde sınır ötesi faaliyetlerde bulunan işletme sayıları artmıştır. Ticaretin ülke sınırlarını aşması ile birlikte ülke ekonomileri gerek hammadde temini açısından gerekse işgücü temini açısından birbirine bağımlı hale gelmiştir. En genel anlamda ülke ekonomilerinin birbirine bağlanması anlamına gelen küreselleşme denilen bu bağın sonucu olarak pek çok meslekte mal ve hizmet alım satımlarında, ticarete konu edilen ürünlerle ilgili istenilen özellikleri taşıması ve benzer riskleri bertaraf edebilmek için bir takım standartlar geliştirilmiştir. Örneğin ISO 9001-16949 standardı kapsamında sertifikası olmayan bir işletme otomotiv sektörüne mal satamamaktadır. CE sertifikası olmayan ürünlerin ise Avrupa Birliği ülkelerine ihraç edilmesine izin verilmemektedir. (Pekdemir, Eylül-Ekim 2010)

Diğer meslekler gibi muhasebe mesleği de standartlaştırma çalışmalarından nasibini almış ve büyük değişimler geçirmiştir. Her ülkenin kendisine özgü bir vergi mevzuatı

⁶ BDS 200, Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Bağımsız Denetim Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi Hakkında Tebliğ, 3 nolu paragraf

bulunmakta olduğundan ülkelerin muhasebe uygulamalarında farklılıklar olabilmekte, bu farklılıklar ise çok uluslu firmaların ülke ekonomisine girmelerini kısıtlayabilmektedir. Yabancı yatırımcılar, vergisel açıdan sorunlarla karşılaşmayacakları ülkelere yatırım yapmak istemektedirler. (Kocamaz, 2012) Doğrulanabilir, karşılaştırılabilir, şeffaf ve anlaşılabilirliği olan uluslararası muhasebe standartları, bu sınır aşırı faaliyetler ve ülkelerin farklı vergi mevzuatlarının sadeleştirilip tektipleştirilmesi gerekliliği ile oluşturulmuştur⁷. Uluslararası mali raporlama standartları setinin kullanılması; öncelikle şirketler açısından farklı muhasebe uygulamalarından doğan ek maliyetleri ortadan kaldıracaktır. Ayrıca yurtdışı iştirakleri bulunan veya yurtdışındaki bir ana ortaklığın iştiraki konumundaki şirketlerin konsolide finansal tablolarını düzeltme gerekliliğini de ortadan kaldıracaktır. Uluslararası piyasalardan fon toplamayı ve borçlanmayı amaçlayan şirketlerin finansal tablolarının ilgili ülke uygulamasına dönüştürmesi gibi benzer zorunlulukları azalacak olması ise standart raporlama setinin sağlayacağı bir diğer fayda olacaktır. (Doğruer, 2008) Özetle muhasebe mesleği özelinde belirlenen standartlar, finansal tabloların raporlamasına yöneliktir. Bununla birlikte mesleğe giriş, mesleki gelişim, mesleki unvanların kazanılması da hep bu standartlaşmanın etkisinde kalmıştır. (Pekdemir, Eylül-Ekim 2010)

Finansal tablolar, özü gereği her ne kadar iktisadi kıymetlerin geçmiş dönem verilerini gösterse de bunların içerisinde geleceğe yönelik varsayımları içeren işlemlerde bulunmaktadır. Bu nedenle denetçinin, işletmenin uzun vadeli modellerini incelemesi, işletme sahipleri ve yöneticileri ile geleceğe yönelik beklentileri hakkında çalışmalar yapması, yapılan işlemleri anlamak açısından faydalı olabilecektir. Meslek mensupları bugüne kadar tarihi bilgilere odaklanmıştır. Tarihi maliyetler, işlemlerin gerçekleştiği andaki maliyetlerdir, kesindir ve kesin olması nedeni ile daha güvenilirdir. Ancak varlıkların değeri zaman içinde meydana gelecek olaylara bağlı olarak değişebilir. O halde tarihi maliyetlerden farklı olarak, ilgili varlıkların ve kaynakların finansal tabloların hazırlandığı tarih itibari ile güncel değerlerine gereksinim bulunmaktadır. İşte gerçeğe uygun değer, en dar anlamda varlıkların ve kaynakların bugünkü değerini ifade etmektedir. Gerçeğe uygun değeri tarihi maliyetlerden ayıran en önemli özellikte bu yönüdür. Geleceğe yönelik finansal bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına sunulması, finansal

⁷ Bu çalışma Yrd. Doç.Dr. Mehmet CİVAN danışmanlığında hazırlanan, “Uluslararası Muhasebe Standartlarının Maliyet Muhasebesi Uygulaması: Gaziantep Ytong Sanayi AŞ Ytong Gaz Beton Üretimi” adlı yüksek lisans tezinden alıntılanmıştır.

araçların değerlendirilmesi, işletme risklerinin belirlenmesi ve tüm ilgili tarafların işletme ile ilgili çeşitli kararlar alabilmeleri açısından önemlidir.

Bu çalışmada, gerçeğe uygun değere ilişkin olanlar dâhil muhasebe tahminlerinin ile ilgili açıklamaların bağımsız denetiminin nasıl yapılacağı konusunda denetçilerin bilgilendirilmesi; 22 seri numaralı “*Türkiye Denetim Standardı olan Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Olanlar Dâhil Muhasebe Tahminlerinin ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi Hakkında (BDS 540) Tebliğ*”⁸ hükümlerine göre finansal tablolara konu olan bilgilerin incelenerek raporlanması süreçlerinin ortaya konulması ayrıca uygulamadaki farklılıklara dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla hazırlanan araştırma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde denetim ve türleri, denetim riskleri ve benzer temel kavramlar tanımlanacak, ardından uluslararası muhasebe standartları ile bağımsız denetimin yapısı, Dünya’da ve ülkemizdeki gelişim süreçleri hakkında kısaca bilgi verilecektir. İkinci bölümde bağımsız denetim standardına konu olan tahmin, varsayım, öngörü gibi kavramlar tanımlanacak ve geçerli *finansal raporlama çerçevesinde*⁹ ilgili standartların muhasebe işlemlerine nasıl uygulandığı örneklerle açıklanacaktır. Üçüncü bölümde 24 Ocak 2014 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “*Gerçeğe Uygun Değer’e İlişkin Olanlar Dâhil Muhasebe Tahminlerinin ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi Standardı (BDS 540)*” hakkında bilgi verilecek, ardından bir önceki bölümde yer alan örneklerde denetim sürecinin nasıl uygulandığı konusu incelenecektir. Dördüncü bölümde ise gerçeğe uygun değerle değerlemenin yapıldığı durumlarda, bağımsız denetiminin nasıl uygulandığına yönelik olarak BİST-30¹⁰ endeksinde yer alan firmaların finansal tabloları üzerindeki çalışmamız yer almaktadır. Bu bölümdeki çalışmada *Big Four* olarak da ifade edilen dört büyük

⁸ Kamu Gözetim Kurumu, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/bds/bds_540.pdf

⁹ Bu ifade BDS 540 kodlu denetim standardında yer almakta ve ifade ile finansal raporlama standartları kastedilmektedir.

¹⁰ BİST, Borsa İstanbul deyiminin kısaltmasıdır. Hisse senetlerinin işlem gördüğü İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Vadeli İşlemler ve Opsiyon Piyasası (VOB) ve İstanbul Altın Borsası’nın (İAB) bir araya gelmesiyle oluşturulmuş borsadır. Halka açılacak olan şirketler Sermaye Piyasası Kurulundan izin alarak hisse senetlerini aracı kurumlar aracılığıyla satarlar. Bu satıştan sonraki işlemler yani bir hisse senedinin ikici elden satışı BİST’de yapılır. BİST-30 Endeksi Ulusal Pazar’da işlem gören şirketlerle, Kurumsal Ürünler Pazarı’nda işlem gören gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve girişim sermayesi yatırım ortaklıkları arasından seçilen 30 paydan oluşmaktadır. (<http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/endeksler/bist-pay-endeksleri-temel-kurallari.pdf>)

denetim firması¹¹ tarafından yapılan denetimlerde dâhil olmak üzere, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen maddi duran varlıkların denetimlerinde uygulamanın nasıl olduğu, denetimlerde nelere dikkate edildiği ele alınmıştır. Son bölümde ise araştırmanın sonuçları özetlenmiş ve bulgulara dayanarak önerilerde bulunulmuştur.

¹¹ Deloitte, PWC, Ernst Young ve KPMG

BÖLÜM I: MUHASEBE DENETİMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bu bölümde denetim kavramı, denetimin tarihsel gelişimi, denetim ve risk türleri, hakkında bilgi verilecek, ardından bağımsız denetim ile muhasebe & denetim standartlarının oluşumunda Dünya’da rol oynayan kurumlar ve ülkeler hakkında kısaca bilgilendirmelerde bulunulacak; son olarak da ülkemizde bağımsız denetimin tarihsel gelişimi ile mevzuatı hakkında bilgiler aktarılacaktır.

1.1. Temel Kavramlar

1.1.1. Denetim Kavramı

Güvensizlik, baskı, otorite gibi kavramları çağrıştırdığı için ilk anda itici bulunabilecek olmasına karşın, denetim sözcüğü gündelik yaşamın pek çok alanında değişik anlamlar yüklenerek sıkça kullanılan bir kavram, dahası adı konulmamış bile olsa bireysel ve toplumsal ilişkiler içerisinde çok farklı biçimlerde yaşam alanı bulan bir olgudur.(Hesap Uzmanları Derneği, 2002)

Kelime anlamı olarak denetim, yönetim faaliyetlerinin belirlenen planlara, konulan ilkelere ve verilen emirlere uygun olarak etkin bir biçimde gerçekleşip gerçekleşmediğinin kontrol edilmesidir. Denetim için ilk şart kabul edilmiş bir planın bulunması ve bu planın yürütülebilmesi için emirlerin verilmiş olmasıdır. İkinci şart ise, bu faaliyetleri denetleyecek bir kişi veya birimin varlığıdır.

Denetimin İngilizce dilindeki karşılığı ‘*Audit*¹²’ kelimesidir. Audit, Latince kökenli bir kelime olup (audire), ‘*dikkatlice okumak, dikkatlice dinlemek*’ anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu ise denetimi ‘*bir olay ya da işlemin, istenilen biçimde gerçekleşmesini sağlayan değişkenleri düzenleme işlemi*¹³’ olarak tanımlamıştır. Günümüzde, her türlü faaliyetin kendi konularına özgü olarak denetimi yapılmaktadır. İşletme, muhasebe, ekonomi gibi finansal alanların yanında, kamu veya özel kesimde her meslekte denetim

¹² Sesli Sözlük, <http://www.seslisozluk.net/?=0&word=denetim&lang=tr-en>, Erişim 3 Mart 2014

¹³ Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com>, Erişim 5 Mart 2014

faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Anılan her meslek grubu, denetim sürecini kendi faaliyetlerini ön plana çıkartarak veya ilişkilendirerek tanımlamaktadır. Bu nedenle denetimin tüm işlevlerini bir araya getirerek bir tanımlama yapmak oldukça zordur. Ancak genel olarak denetim faaliyeti; kişi, kurum, sistem veya sürecin farklı açılardan ilgili mevzuat çerçevesinde uygunluğunun değerlendirilmesidir. (Tamer, 2012)

Amerikan Muhasebeciler Birliği (*American Accounting Association*) bünyesinde faaliyet gösteren “*Temel Denetim Kavramları Komitesi*” (Committee on Basic Auditing Concepts) ise denetim faaliyetini,

“İktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların, önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen, birbirini izleyen evrelerden oluşan sistematik bir süreç”

olarak tanımlamıştır. (Güredin, 2010)Yapılan bu tanım konuyla ilgili tüm önemli noktaları vurgular niteliktedir. İlgili tanıma göre denetim faaliyeti, belirli bir plana bağlı kalınarak yürütülür. İşletmenin faaliyetleri ile ilgili olarak hazırladığı raporlar ve beyanlar ilgili taraflara sunulmuştur. Denetim faaliyeti işletmenin bu iddiaların doğruluğunun ve güvenilirliğinin araştırılmasıdır. Denetçi, işletmenin iddiası niteliğindeki finansal tabloları önceden belirlenmiş ölçütlerle karşılaştırmakta, bu ölçütlere göre doğruluk ve güvenilirliğine karar vermektedir. Denetçi faaliyeti ile ilgili olarak gerek işletme içerisinden ve gerekse işletmeyle ilişkili kişi ya da kuruluşlardan yeterli ve uygun nitelikte kanıt toplamak zorundadır. (Özyürek, 2012)

Toplumsal yaşamın belirli bir alanı olan sadece ekonomik faaliyetler çerçevesinde bir tanım yapılmak istenmesi halinde ise denetim, “*muhasebe kayıtları üzerinde tahliller, çözümlemeler ve doğrulamalar içeren sistematik kontroller*” olarak tanımlanmaktadır. (Vergi Konseyi, 2003)

Bağımsız Denetim Standartlarına göre ise denetimin amacı, ‘‘*hedef kullanıcıların finansal tablolara duyduğu güven seviyesini arttırmak*¹⁴’’ tır. Bu amaca, finansal tabloların geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı konusunda denetçinin yazılı bir görüş ortaya koyması ile ulaşılabilecektir.

Bir altyapı faaliyeti¹⁵ olarak da ifade edilen denetimin unsurları aşağıda belirtildiği gibidir. (Güredin, 2010).

- 1.) Denetim faaliyeti, kanıtların toplanması, işlenmesi ve değerlendirmesi aşamalarını içeren dinamik bir süreçtir.
- 2.) Denetçi, kendisine sunulan finansal tabloların doğruluğu araştırmaktadır.
- 3.) Denetçi, yönetimin iddialarının belirlenmiş ölçülerle uyumluluğunu ölçmek için nitel ve nicel belirleme çalışmaları yapmaktadır¹⁶.
- 4.) Denetçi, denetim faaliyetini tarafsız bir biçimde kanıt toplayarak ve bu kanıtları titizlikle inceleyerek sonuçlandırmalıdır.
- 5.) Denetçinin, çalışmalarından işletme içi ve işletme dışı tüm bilgi kullanıcıları yararlanmaktadır¹⁷.
- 6.) Denetçi, yönetimin iddialarının geçerliliğini ve güvenilirliğini hazırlayacağı rapor ile reddedebilir, onaylayabilir veya şartlı onaylayabilir. Ancak bu görüş, hiçbir zaman yüzde yüz bir doğruluk anlamına gelmez.

Finansal tablolar, işletmelerin durumu hakkında dış kullanıcılara bilgi veren en önemli araçlardır. Anılan tablolar ancak denetimden geçtikten sonra güvenilir bilgi sağlama işlevini yerine getirebilecektir. Aslında denetimden geçmemiş finansal tablolarda doğru olabilir. Ancak doğruluğu konusunda yasal bir güvence ileri sürülemez ve iddia olunamayacaktır. Bu nedenle finansal tabloların işletme dışından yani işletmeden bağımsız, üçüncü kişi ya da kişilerce denetlenmesi bilginin güvenilirliğini pekiştirecek ve

¹⁴ Bağımsız Denetim Standardı 200:3, <http://www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/BDS_200.pdf, Sayfa 5

¹⁵ Dünya Bankası Türkiye Temsilcisi, Frederick Temple, ‘‘*Muhasebe, finansal raporlama ve denetim konusunu bir fiziki alt yapı unsuru olarak, bir ülkenin ekonomik kalkınmasında bir özel alt yapı olarak algılıyoruz*’’. 12 Ocak 1994.

¹⁶ Şüpheli Alacak ayrılabilmesi için gerekli tüm koşulların sağlanmış olmasının kontrolü nicel bir kontrol iken, ayrılan karşılık tutarının doğru olup olmaması ise nitel bir kontroldür.

¹⁷ Ortaklar ve işletme yöneticileri işletme içi; devlet, kredi kuruluşları ve yatırımcılar ise işletme dışı bilgi kullanıcılarıdır.

olası kuşku ları giderecektir. Bu süreç ise ancak denetimin bağımsız olarak yürütülmesi ve sonuçlandırılması ile mümkün olmaktadır.

Denetimin bağımsız olması; işlemlerin muhasebeye kaydedilmesi ve işletme faaliyetlerine ilişkin işlemlerin tamamlanması ile uğraşılması, denetlenen işletmenin emir ve talimatları altında olunmaması veya olanlarla birlikte çalışılmaması, geçimin denetlenen kurumdan sağlanmaması ile fikirlerini ifade etmesinin hiçbir biçimde iç ya da dış faktörlerin etkisiyle zayıflatılmaması gibi koşulların sağlanması gerekliliğini ifade etmektedir. (Özer, 1997)

Denetim faaliyeti, bağımsız denetiler tarafından gerçekleştirilir. Denetçi, denetimle toplanıp değerlendirilen bilgilere gereksinim duyan hemen her kesime hizmet verebilen ve kişisel nitelikleri yapılan denetimin kalitesinin de teminatı olan standartlarla donanmış kişi olarak tanımlanmıştır. (Vergi Konseyi, 2003)

Kaliteyi kabul edilebilir sınırlar içerisinde eksiklik veya bir kusursuzluk durumu olarak nitelendirmek mümkündür. Örneğin ezik durumdaki bir kasa domates, salata yapmak için uygun değildir. Buna karşılık salça yapma veya yemeğe koymak için mükemmel bir ürün olabilir. Herhangi bir malın veya sunulan hizmetin kalitesi kişilerin bunları algılaması ile doğrudan ilgilidir. Gerçekleşen herhangi bir işlemin yeterliliği, her bir bilgi kullanıcısının algılama derecesine bağlı olarak farklı bir biçimde yorumlanabilecektir. Bu nedenle her zaman bir ‘gerçekleşen kalite’ bir de ‘algılanan kalite’ söz konusu olmaktadır. Her ikisi arasında ise her zaman bir fark olabileceğini unutmamak gerekir.(Pekdemir, Eylül-Ekim 2010)

Diğer bir tanıma göre ise denetim, ‘denetim faaliyetini yürüten, mesleki bilgi ve deneyime sahip, bağımsız davranabilen ve yüksek ahlaki nitelikleri taşıyan uzman kişi’dir. (Güredin, 2010) Ancak, en güncel tanım Kamu Gözetim Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan Bağımsız Denetim Yönetmeliği¹⁸’indeki tanımdır. Anılan yönetmeliğinin 4ncü maddesinin a fıkrasında bağımsız denetçi;

¹⁸ http://kgk.gov.tr/contents/files/Pdf/bagimsiz_denetim_yonetmeliği.pdf, Erişim 13 Temmuz 2014

“Bağımsız denetim yapmak üzere, 1 Haziran 1989 tarihli ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununa göre Yeminli Mali Müşavirlik ya da Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ruhsatını almış meslek mensupları arasından kurum tarafından yetkilendirilen kişi”

olarak tanımlanmıştır.

1.1.2. Muhasebe Denetiminin Tarihsel Gelişimi

Muhasebe denetiminin ilk kez nerede ve hangi tarihte yapıldığına dair kesin bilgiler bulunmamaktadır. Bununla birlikte ilk denetim görevlilerinin vergi toplamayı da elinde bulunduran ve bu amaçla iktisadi yapıyı kontrol altında tutmak isteyen devlet biçimleri ile birlikte ortaya çıktığı tarihçiler tarafından ileri sürülmektedir. (Hesap Uzmanları Derneği, 2002)

Vergi görevlileri hakkında rivayet olunan iki husus İbni Haldun Mukaddime¹⁹'sinde:

“Bil ki bu ödev (Maliye ve Vergi Dairesi) devleti idare ve korumak için gerekli olan ödevlerden biridir. Bu hesapları ancak maliye işlerinde ve dairelerinde çalışan uzmanlar idare edebilir. Bu hesaplar yazılı olan kitap (divan) adını taşır. Bu maliye hesap işlerini gören memurların toplanarak çalıştırdıkları yerlerde divan-daire adıyla anılır. Rivayete göre bu daireye ilk önce divan adını veren Fars hükümdarlarından Kisra'dır. Kisra günlerden bir gün dairesi kâtiplerinin çalışırken, başkaları ile konuşuyorlarmış gibi kendi kendilerine söylendiklerini görerek; bu divaneler yani mecnunlar demiş. Bir kolaylık olsun diye ve çok kullandığı içinde sonundaki e harfini kaldırarak bu daireye Divan adını vermiştir. Diğer bir rivayete göre Divane bir şeytanın adıdır. Bu mali hesaplarla meşgul olanların fikir ve akılları çok keskin ve nâfiz olup, belli ve belirsiz şeylere çabuk nüfuz ettiği ve dağınık rakamları bir araya topladıkları

¹⁹ Mukaddime, bir kitabın asıl metninden önceki yazısı, önsözü anlamına gelir ve İbn-i Haldun'un en ünlü eseridir. Tarih, iktisat, sosyoloji ve siyaset gibi birçok sosyal bilim için temel teşkil eden görüşleri içinde barındırmaktadır. 1375 yılında kaleme alındığı iddia olunmaktadır. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Mukaddime>, Erişim 11 Nisan 2015)

için bunlara bu ad verilmiştir. Bundan sonra nakil ve istişare ile bu ödevi görmek üzere toplanmakta oldukları yerlerde Divan - Daire adıyla anılmıştır...’’

suretiyle belirtilmiştir. (Hesap Uzmanları Derneği, 2002)

Denetçi ve denetim kavramı, esas olarak Sanayi Devrimi²⁰ ile önem kazanmıştır. 20 nci yüzyılın başlarında İngiltere’de çıkartılan bir yasa ile sınırlı sorumlu şirketlere denetim zorunluluğu getirilmiştir. William Deloitte, bu yasa gereği 1845 yılında Deloitte&Touch firmasını Londra’da kurmuştur ve bu şirket günümüzde de faaliyetini sürdürmektedir. (Uzay, Tanç, & Erciyes, 2008)

Denetim faaliyetinin tarihsel süreç içerisindeki değişimleri, bazı kaynaklara göre dört zaman dilimine dağılmıştır. (Güredin, 2010) Bu dönemler, ilgili dönemlerde meydana gelen olayların denetim mesleği üzerine olan etkileri de göz önüne alınarak belirlenmiştir. Denetim mesleğinin tarihsel gelişimi ise Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1: Denetimin Tarihsel Gelişimi

Zaman Dilimi	Denetim Yaklaşımı	Denetimin Amacı	İlgili Taraflar (Bilgiyi Kullananlar)
Sanayi Devrimi Öncesi	% 100’lük İnceleme	Yanıtlımların Bulunması	İşletme Sahipleri
Sanayi Devrimi ile 1900’lü Yıllar Arası	% 100’lük İnceleme	Yanıtlımların Bulunması	Ortaklar ve İşletmeye Borç Verenler
1900 ile 1930’lu Yıllar Arası	% 100’lük İnceleme ve Örnekleme Başvurma	Bilanço ve Gelir Tablosunun Doğruluğunu Onaylama	Ortaklar, İşletmeye Borç Verenler ve Devlet
1930’lardan Bugüne	Finansal Verilerin Örnekleme Yoluyla İncelenmesi	Finansal Tabloların Doğruluğu Hak. Görüş Oluş.	Ortaklar, İşletmeye Borç Verenler, Devlet, Sendikalar, Tüketiciler

Kaynak: Ersin Güredin, Denetim ve Güvence Hizmetleri, 2010

²⁰ Sanayi Devrimi ya da Endüstri Devrimi, Avrupa’da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretime olan etkisi ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurması, bu gelişmelerin de Avrupa’daki sermaye birikimini arttırmasına denir. Sanayi Devrimi, ilk olarak Birleşik Krallık’ta ortaya çıkmış, ardından Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya’ya sıçramış ve ardından bütün dünyaya yayılmıştır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Sanayi_Devrimi, Erişim 11 Nisan 2015)

Sanayi Devrimi öncesinde denetim faaliyeti, yapılan tüm işlemlerin tek tek denetlenmesi esasına dayanmakta idi. Denetim faaliyetinin, çalışanların işletme sahiplerini yanıltıp yanıltmadıklarının belirlenmesi olarak ele alındığı bu dönemde denetim işi resmen kabul edilmiş bir meslek değildi.

Sanayi devriminden yirminci yüzyıl başına kadar olan süreçte denetimin amaç veya yönteminde değişiklik olmamıştır. Ancak yirminci yüzyılın başından itibaren işletmenin finansal durumu ile ilgilenen çıkar grupları da değişikliğe uğramıştır. Sermaye yoğun teknolojiye geçişle birlikte üretim kapasiteleri artmış ve yeni organizasyonlar kurulmuştur. Değişim sonucunda işletmelerin güvenilir finansal bilgileri kaydetme ve yorumlama ihtiyacı artmıştır. Bu ihtiyacı karşılayabilmek amacıyla muhasebe sistemleri kurulmuştur. Bu dönemde işlem ve kayıt sayısının artması nedeniyle denetçinin her muhasebe kaydını tek tek gözden geçirmesi mümkün olamadığından örnekleme yoluyla denetimin yapılmasına başlanmıştır. (Güredin, 2010) Bu dönemde ortakların, kreditorlerin, devletin ve diğer finansal bilgi kullanıcılarının amacı hata ve hilelerin ortaya çıkartılmasından çok finansal tabloların doğruluğunun uzman kişiler tarafından onaylanması olmuştur. İç kontrol sistemlerinin geliştirilmesi, ilave denetim tekniklerinin oluşturulması gibi uygulamaya yönelik değişikliklerin yanında teorik yayınlarda artmıştır.

Denetim mesleğinde esas değişim ise, 1950'lerden sonra yaşanmıştır. Bu dönemde iç kontrol sistemleri²¹'nin oluşturulması olması nedeniyle denetçiler ilk olarak iç kontrol sistemini inceleyerek denetime başlamışlardır. İşletmede uygulanan iç kontrol sisteminin etkinliği denetim yöntem türünü, sıklığını ve uygulama zamanını doğrudan etkilemektedir.

1.1.3. Denetim Türleri

Denetim türleri üç grupta incelenebilir.

- a.) Denetimin amacı yönünden
- b.) Denetçinin statüsü yönünden

²¹ İç kontrol sistemi, "bir işletmenin varlıklarını korumak, muhasebeye ve diğer faaliyetlere ilişkin bilgi ve raporların doğruluk ve güvenilirliğini sağlamak, işletmenin faaliyetlerinde etkinliği artırmak, yönetimince belirlenen politikalara işletme faaliyetlerinin uygunluğunu belirlemek için kullanılan tüm ölçü ve yöntemleri, hesap planının ve raporlama sisteminin kurulmasını, görev, yetki ve sorumlulukların belirlenmesini ve denetime tabi tutulan işletmenin organizasyon planını kapsayan bir sistem" dir. (Aksoy, 2007: 216).

c.) Denetimin zorunlu olup olmaması yönünden

1.1.3.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri

Amaçlarına göre denetim dörde ayrılır.

- a.) Finansal Tabloların Denetimi
- b.) Uygunluk Denetimi
- c.) Faaliyet Denetimi
- d.) Özel Amaçlı Denetim.

1.1.3.1.1. Finansal Tabloların Denetimi

Finansal tabloların denetimi olarak ifade edilen bu denetimde amaç, finansal tabloların bir bütün olarak belirlenmiş ölçütlerle uyum içinde bulunup bulunmadıklarını araştırmaktır. Denetim kapsamına giren finansal tablolar; finansal durum tablosu, kapsamlı gelir tablosu, nakit akım tablosu ve özkaynak değişim tablosu ile bunlara ait dipnotlardır.

Denetim, finansal bilgi kullanıcılarının tamamının gereksinimlerini karşılamak üzere gerçekleştirilen bir çalışmadır. Finansal tabloların tekliği ilkesi gereği her türlü ihtiyaca cevap vermek üzere tek bir tablo düzenlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle denetçi mesleğini icra ederken, bu tabloların değişik bilgi kullanıcıları tarafından kullanılacağını ve her bir kullanıcı grubu için ayrı bir denetim yapılmasının söz konusu olmadığını her zaman göz önünde tutmalıdır.

Finansal tabloların denetimi en yaygın denetim türü olup; bağımsız denetçiler ve kamu denetçileri tarafından yürütülmektedir. (Kaval, 2008)

1.1.3.1.2. Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetimi, yetkili bir birim tarafından belirlenmiş ölçütlere uyulup uyulmadığının araştırılmasıdır. İlgili birim, işletme içinden veya işletme dışından olabilir.

Örneğin depoda bulunan malzemelerin, üretime sevk işleminde mali işler müdürlüğünce yazılı prosedürlere uyulup uyulmadığının denetlenmesi işi, bir uygunluk denetimidir.

Uygunluk denetiminde ulaşılan sonuçlar genellikle geniş bir kitleden çok operasyonel noktada yer alan yetkili kişilere raporlanmaktadır. Yetkili kişiler genellikle yönetici konumda olan kişiler olduğundan uygunluk denetiminde, ilgili taraf işletme yönetimidir. Genellikle işletme içindeki denetçiler olarak tanımlanan iç denetçiler tarafından yapılmakla birlikte bazı durumlarda dışarıdan hizmet alımı biçiminde de yaptırılabilir. (Güredin, 2010)

1.1.3.1.3. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi, işletme bölümlerinin verimliliklerinin değerlendirilmesi amacıyla, bölüm faaliyetlerinin gözden geçirilerek incelenmesi ve inceleme sonuçlarının raporlanmasını ifade etmektedir. İnceleme sonucunda faaliyetlerin iyileştirilmesi için yönetime tavsiyelerde bulunulmaktadır.

Faaliyet denetimi, işletmenin iç kontrol sistemi ile örgütsel yapısını da içeren kapsamlı bir faaliyettir. Bu denetim ile yönetimin, kaynakları ne denli verimli kullandığı belirlenmeye çalışılmakta, bir yerde başarısı ölçülmektedir. İşletmenin belirlenmiş hedeflere ne derece ulaşabildiği gibi mali nitelikli konuların yanında, yöneticilerin kişisel başarılarının sonuçlara etkisi gibi mali nitelikli olmayan konularda da faaliyet denetimi yapılabilmektedir.

Faaliyetlerin etkinliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi, işletmeden işletmeye hatta işletme içinde bölümden bölüme farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin nesnel olarak saptanmasını zorlaştırmakta hatta bazen engelleyebilmektedir. Mali nitelikli olmayan konularda yapılan faaliyet denetimlerinde ise sonuçlar üzerinde denetçinin öznel yargılarını içermesi gibi bir durum söz konusu olmaktadır. Bu yönü nedeniyle faaliyet denetimi diğer denetim türlerinden daha zordur. Bundan dolayı faaliyet denetimlerini, yönetsel bir danışmanlık faaliyeti biçiminde nitelendirilmek de mümkündür. (Güredin, 2010)

1.1.3.1.4. Özel Amaçlı Denetim

İşletmelerin finansal tablolarının ve bunların dayandığı belgelerin, belirli bir konu hakkında yetkili birime ayrıntılı bilgi sağlamayı ve önerilerde bulunmayı amaçladığı denetim türüdür. Genellikle aşağıda belirtilen konularla ilgili olarak özel amaçlı rapor hazırlanması söz konusudur. Ancak başka konular hakkında da rapor yazılabilir.

- Kredi öncesi bankalar tarafından skrolama amaçlı yapılan denetimler
- Vergi ve vergi planlaması uygulanabilirliği konusunda yapılan denetimler
- Birleşme ve bölünme hallerinde yapılan denetimler
- Kamu tarafından yapılan denetimler (Maliye Bakanlığı, Gümrük Bakanlığı)
- Mahkemeler tarafından bilirkişilere yaptırılan incelemeler
- Özel sektörde, takip edilen işin herhangi bir aşamasında ilgili hükümlerine uyulmaması nedeniyle devam ettirilemeyen işlerle ilgili hatalı bölümlerin düzeltilmesi hakkındaki incelemeler gibi. (Güredin, 2010)

1.1.3.2. Statülerine Göre Denetim Türleri

Denetçi, mesleki bilgi birikimine ve deneyime sahip, denetimini yaptığı firmadan bağımsız olarak denetim faaliyetini bizzat yürüten kişidir. Mesleğinde uzmandır ve ahlaki nitelikleri de yüksektir. Denetim faaliyeti, denetim hizmetini sunan kişilerin statülerine göre bağımsız denetim, iç denetim ve kamu denetimi olmak üzere gruplandırılmaktadır.

Statülerine göre denetim üçe ayrılır.

- a.) İç Denetçiler
- b.) Kamu Denetçileri
- c.) Bağımsız Denetçiler

1.1.3.2.1. İç Denetçiler

İşletme içindeki denetim birimi tarafından yapılan denetimi ifade etmektedir. Şirketteki iç kontrol sisteminin etkinliğini ölçmeyi ve sonuçlarını değerlendirmeyi

hedefleyen faaliyettir. Özünde yönetimin kontrol aracıdır ve öncelikli hedefi, işletme varlıklarının her tür zararlara karşı korunmasıdır.

İç denetim, iç kontrolün en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Türkiye İç Denetim Enstitüsü²² iç denetim faaliyetini ‘‘Bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyeti’’ olarak tanımlamıştır. Bu faaliyetin ‘‘kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olacağı²³’’ özellikle belirtilmiştir.

İç denetçilerin faaliyetleri sonucunda elde edilen sonuçlar, doğrudan doğruya yönetim kuruluna rapor edildiğinden sorumlulukları da yönetim kuruluna karşıdır. Çalışmalarında tüm bilgilere erişebilmeleri gerekir. İç denetçiler tarafından yapılan çalışmalar aynı zamanda bağımsız denetçiler tarafından da kullanılmaktadır.

Şirketlerin kendi bünyelerinde oluşturdukları iç denetim birimi aracılığı ile bilgilerin güvenilirliğinin sağlanmaya çalışılması riskleri bertaraf etmek açısından önemli bir faaliyet olarak nitelendirilebilir. Ancak iç denetçilerin denetim yaptıkları şirkette bir ücret karşılığı çalışıyor olmaları ve bir çıkar ilişkisinde bulunmaları nedeniyle bağımsız denetçilere vereceği bilgiler gerçeği yansıtmayabilir. Bu nedenle bağımsız dış denetçiler, kendilerine sunulan bilgilerin doğruluğundan kuşku ederler ve etmelidirler. (Özyürek, 2012)

1.1.3.2.2. Kamu Denetçileri

Kamunun çeşitli gereksinimlerine karşılık vermek üzere yetkilerini yasalardan alan ve kamu adına denetim yapan kişiler tarafından gerçekleştirilen denetimdir. Denetim görevleri yapan kamu kurumları Maliye Bakanlığı, Gümrük Bakanlığı, Sayıştay, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Düzenleyici Kuruluşlar (Sermaye Piyasası

²² İç denetçilerin meslek örgütü olarak 1995 yılında kurulan Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE), iç denetim uygulamalarında uluslararası standartlar çerçevesinde meslekdaşlar, kurumlar ve toplum için referans ve güvence kaynağı olarak katma değer yaratma misyonuyla mesleğin gelişimi için sertifikasyon, uluslararası standartlar, eğitim, ulusal kongreler, yayıncılık, araştırma, kariyer gelişimi ve rehberlik gibi çok çeşitli hizmetler sunmaktadır. (<http://www.tide.org.tr/page.aspx?nm=anasayfa>, Erişim 11 Nisan 2014)

²³ <http://www.tide.org.tr/page.aspx?nm=IcDenetiminTanimi>, 15 Ağustos 2014

Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu) ve benzerleridir.

Kamu denetçileri, kamu ve özel sektör işletmelerinin faaliyetlerine ilişkin olarak, yürürlükte olan mevzuat hükümlerine, devletin ekonomi politikasına ve kamu yararına uygunluk düzeylerini de araştırmakta ve denetlemektedirler. (Tamer, 2013)

1.1.3.2.3. Bağımsız Denetçiler

Bağımsız denetim, serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan veya bir denetim firmasına bağlı olarak faaliyet gösteren denetçi / denetçiler tarafından, işletmenin talebi ile bir denetim sözleşmesi çerçevesinde, işletmelerin finansal tablolarının denetimi ile uygunluk ve performans denetimlerini de kapsayan profesyonel bir hizmettir. Bağımsız denetimde asıl amaç finansal denetimdir²⁴. Bu işi fiili olarak icra eden kişilere ise ‘‘bağımsız denetçi’’ denilmektedir. Bağımsız denetçiler, bağımsız denetimi yürüten kişi ve kişileri veya denetim şirketini / şirketlerini ifade etmektedir.

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu²⁵ (KGK) ise, bağımsız denetçiyi:

‘‘Bağımsız denetim yapmak üzere, 1/6/1989 tarihli ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununa göre yeminli mali müşavirlik ya da serbest muhasebeci mali müşavirlik ruhsatını almış meslek mensupları arasından Kurum tarafından yetkilendirilen kişi’’²⁶

olarak tanımlanmıştır. Yine aynı yönetmeliğe göre bağımsız denetim faaliyeti ise;

‘‘Finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve

²⁴ Hesap Kontrolörleri Derneği, <http://www.hazine.org.tr/tr/index.php/denetim?showall=>, Erişim 6 Şubat 2015

²⁵ 2 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, ülkemizde bağımsız denetim sınavlarını yapan ve bağımsız denetim lisanslarını veren tek kurumdur.

²⁶ 26 Aralık 2012 tarihinde Resmi Gazete ‘de yayınlanarak yürürlüğe giren Bağımsız Denetim Yönetmeliği.

uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla, denetim standartlarında öngörülen gerekli bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanması,’’

olarak ifade edilmiştir.

Özünde bir serbest meslek faaliyeti olan denetim mesleğinin icra edilmesinde ilk koşul hizmetin sunulduğu işletme ile herhangi bir çıkar ilişkisinin olmaması yani faaliyetin bağımsız olarak icra edilmesidir. İşletmenin finansal tablolarına dayanarak kararlar alan gerek işletme içindeki, gerekse işletme dışındaki bilgi kullanıcılarının öncelikli amacı doğru ve güvenilir bilgi edinmektir. Bu bilgileri ise bağımsız denetçiler tarafından denetlenmiş finansal tablolar sağlamaktadır.

Bağımsız denetçiler, yapmış oldukları çalışmalar sonrasında finansal tabloların doğruluğuna ilişkin kendi görüşlerini yansıtan bir rapor hazırlayıp yönetime sunarlar. Bağımsız denetimden geçmiş ve olumlu görüş²⁷ verilmiş finansal tablolar güvenilir ve doğru finansal tablolardır. Bu sayede işletme yöneticisi daha sağlıklı ve doğru karar alabilme olanağına sahip olmaktadır. Ayrıca denetim faaliyeti sonucunda yöneticiler işletmede var olan yolsuzluklar, yanlışlık ve eksiklikler ile uluslararası muhasebe standartlarına uyumsuzlukları da zamanında öğrenme olanağı bulabilecektir. Finansal tabloları, bağımsız bir dış denetçi tarafından denetlenmiş olan şirketler, gerek alım satım ilişkisinde buldukları şirketler açısından ve gerekse ilişkide bulunacakları para ve sermaye piyasası kuruluşları açısından finansal tabloları bir bağımsız dış denetçi tarafından denetlenmemiş olan şirketlere kıyasla önemli avantajlar sağlamaktadır. Bağımsız dış denetimden geçmiş ve finansal tabloları onaylanmış şirketler, denetim raporunda belirtilen kayıt ve koşullar çerçevesinde güvenilir şirketlerdir. Ayrıca bağımsız dış denetimin tamamen tarafsız kişilerce yürütülen bir faaliyet olması başta yönetimde yer almayan ortakların olmak üzere tüm ortakların hakları daha iyi korunmuş olmaktadır. (Hesap Uzmanları Derneği, 2002)

²⁷ Bağımsız Denetim sonucunda düzenlenen raporlarda belirtilen görüşlere göre 4 farklı rapor türü bulunmaktadır. Bunlar Olumlu Görüş, Olumsuz Görüş, Şartlı Görüş Bildirme ve Görüş Bildirmekten Kaçınma

1.1.3.3. Zorunlu Olup Olmasına Göre Denetim Türleri

Bu açıdan iki farklı denetim türü söz konusu olmaktadır.

- a.) Zorunlu Denetim
- b.) İsteğe Bağlı Denetim

1.1.3.3.1. Zorunlu Denetim

Mevcut yasal düzenlemeler nedeniyle zorunlu olarak yapılması gereken denetimdir. İlgili mevzuatta denetimin kimler tarafından nasıl ve ne biçimde yapılacağı ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Vergi inceleme elemanları tarafından yapılan denetimleri zorunlu denetimlere örnek olarak verebiliriz.

1.1.3.3.2. İsteğe Bağlı Denetim

İşletme ile ilişkili kişilerin isteği üzerine yapılan denetimdir. Bu denetim türünde yasal bir zorunluluk bulunmamaktadır. İsteğe bağlı denetim; bağımsız denetçiler ve iç denetçiler tarafından yapılmaktadır.

Özel sektörde devam etmekte olan bir işle ilgili prosedürün yanlış işletilmesinden doğan hataların düzeltilmesi için meslek mensupları tarafından yapılan denetimleri bunlara örnek olarak verebiliriz.

1.1.4. Denetim Riskleri

Finansal tabloların bağımsız denetiminin amacı, bu tabloların tüm önemli yönleriyle işletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını ve nakit akımlarını gerçekçi bir biçimde yansıttığına dair bir yargıya ulaşmaktır. Denetçi bu yargıya ulaşabilmek için yeterli miktarda güvenilir kanıt toplar ve bu kanıtları değerlendirir. Denetçi bu çalışmayı yürütürken birçok risklerin ve belirsizliklerin de olduğunu göz önünde bulundurmaktadır. Gerek iç kontrol sisteminin etkinliği konusunda gerekse toplanan kanıtların güvenilirliği konusunda her zaman belirsizlikler vardır. İşte bu belirsizlikler denetçinin

uygun olmayan bir denetim görüşünde bulunmasına dahi neden olabilir. Sonuç olarak finansal tablolarda yer alan her varlık ya da kaynak için bir denetim riski vardır ve uygulamada ‘‘denetim riski’’ olarak ifade edilmektedir.

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) ise yayınladığı standartlarda (*uluslararası denetim standartları*) denetim riski ‘‘finansal tabloların önemli bir yanlışlık içermesine rağmen, denetçinin duruma uygun olmayan bir denetim görüşü vermesi riski’’ olarak tanımlamıştır²⁸.

Finansal tablolarda yer alan her kalem için bir denetim riski vardır. Bu risk;

- 1.) Her bir hesap bazında önemli bir yanlışlığın bulunma olasılığı;
- 2.) Bağımsız denetçinin yanlışlığı ortaya çıkaramama olasılığı (Güredin, 2010)

Denetim riski, finansal tablolarda önemli yanlışlıklar olduğu halde, bağımsız denetçinin bilmeyerek, finansal tabloların doğru ve dürüst oldukları hakkında olumlu bir görüş bildirmesidir. Bir başka ifade ile denetim riski, finansal tablolarda önemli yanlışlıklar bulunma riski ile bağımsız denetçinin bu yanlışlıkları ortaya çıkaramama riskinin bir fonksiyondur. (Güredin, 2010)

1.1.4.1. Yapısal Risk

Yapısal risk; iç kontrol sisteminin etkinliği dikkate alınmadan finansal tablolarda önemli yanlışlık bulunma olasılığıdır. İç kontrol sisteminin bulunmadığı varsayımı altında, çeşitli yapısal ve çevresel sebeplerle, işletme yönetimince sunulan bilgi ve belgelerin, işletme yönetimince yapılan açıklamaların, önemli bir yanlışlık içerme olasılığıdır. Kısaca denetim görüşünün bu yanlışlıklardan etkilenme olasılığıdır. Karmaşık hesaplamalar, varlıklarda çalınması konusunda herhangi bir önlem alınmaması, finansal kalemlerin niteliği ve başka hesaplarla ilişkisi gibi unsurlar yapısal riski arttırmaktadır.

²⁸ Bağımsız Denetim Standardı 200: 13<http://www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/BDS_200.pdf>

1.1.4.2. Kontrol Riski

Kontrol riski, bir hesap veya işlem nedeniyle meydana gelen önemli bir yanlışlığın, işletmenin iç kontrol sistemi tarafından zamanında önlenememesi ya da ortaya çıkartılamaması riskidir.

İyi tasarlanmış ve etkin olarak işletilen bir kontrol sistemi finansal tabloların güvenilirliğini önemli ölçüde arttırabilir. Örneğin stok hareketlerinin sürekli envanter yönteminin kullanılmadan takip edilmesi, olası sapmaların ya da benzer durumların (çalınma, dökülme, bozulma vb) zamanında tespit edilememesi nedeniyle iç kontrol sistemi aksaklığına bir örnek olabilir. Bu durumda maliyet kayıtlarının belirli tarihlerde yapılması söz konusu olmakta, bu ise hata, hile ve çalınma gibi olumsuzlukların zamanında önlenememesine neden olmaktadır.

1.1.4.3. Ortaya Çıkaramama Riski²⁹

Finansal tablolardaki yanlışlıkların, bağımsız denetçinin uyguladığı denetim işlemleri ile ortaya çıkartılamaması durumudur. Bu risk hiçbir zaman sıfırlanamaz. Denetçi hiç bir zaman bir hesap kalemi veya işlem grubunun tamamını denetlemez, denetleyemez. Bunun yanı sıra denetçinin uygun olmayan denetim prosedürleri uygulaması, yanlış uygulaması veya denetim sonuçlarını yanlış yorumlaması gibi diğer faktörler de söz konusudur. Denetçi her zaman bu riski azaltmak için daha kapsamlı maddi doğruluk testleri uygulamalıdır.

1.2. Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları

1.2.1. Uluslararası Denetim ve Güvence Standartlarının Oluşumu

Küreselleşme ile kişi ve kurumlar, ihtiyaçları olan bilgiye daha kolay daha ucuz bir maliyetle erişebilmektedirler. Ticarete sınırların kalkması, yatırım ve faaliyetlerin

²⁹ Bazı kaynaklarda “tespit edememe riski” ya da “bulgu riski” olarak da ifade edilmektedir.

uluslararası bir nitelik kazanması sayesinde muhasebe ve denetim mesleği daha bir ön plana çıkmıştır. Artık nitelikli bilgi ihtiyacı çok daha önem kazanmıştır.

Finansal tabloların güvenilirliği, işletmelerin faaliyetleri ile ilgili tüm tarafların işletmeler hakkında doğru bilgiyi edinebilmeleri açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu nedenle, sürdürülen denetim çalışmalarının yeterliliğini ve kalitesini belli bir seviyede tutabilmek için takip edilmesi ve uyulması gereken ilke ve kuralları belirleyen standartlara gereksinim duyulmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanması amacıyla oluşturulan standartların tümüne “*genel kabul görmüş denetim standartları*” ismi verilmektedir. (Tamer, 2013:19)

Denetim standartları, denetçiye mesleki sorumluluğunu yerine getirmesinde yardımcı olan, denetim faaliyetlerinde denetçiye yol gösteren genel ilkelerdir. Sürdürülen denetim faaliyetinin uygun ve geçerli kabul edilebilmesi için denetçinin bu ilkelere ayrılmaması gerekir. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları, denetçilere ayrıntılı olarak yol gösteren ve onlara denetim sırasında neler yapmalarını, denetim faaliyetinde hangi denetim yöntemlerine başvurmalarını gerektiği gibi hususlarda ayrıntılı bilgiler veren standartlar değildir. (Güredin, 2010) Denetim standartları öncelikle kaliteli bir denetimin çerçevesini belirler. Dolayısıyla denetim faaliyetinin konusu ve denetçi çalışmasının kalitesi ile bu standartlar doğrudan ilgilidir. Kaliteli bir denetim faaliyetinin genel kabul görmüş denetim standartlarına uygun olarak yürütülmeden tamamlanması mümkün değildir.

Denetim faaliyetlerinin kimler tarafından yapılacağı ve sonuçlarının nasıl raporlanacağı kurallarını belirlemek amacıyla birçok ulusal ve uluslararası mesleki kuruluş bünyesinde çalışmalar yürütülmektedir. Denetim standartlarını oluşturan ülkelerde, meslek ruhsatı vermeye yetkili meslek kuruluşları tarafından yetki ve sorumlulukları belirlenen özerk kurullar oluşturulmaktadır. Bu kurullar muhasebe ve denetim standartlarını, görüş olarak ve tartışmaya açarak belirlemektedir. (Başpınar, 2005) Bu alanda dünyadaki en etkili kuruluş olarak Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) bulunmaktadır. IFAC, bünyesinde oluşturulan Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB) ile denetim standartlarını belirlemektedir.

ABD’de yaşanan Enron³⁰ ve World Com³¹ gibi muhasebe skandallarından sonra oluşturulan Sarbanes-Oxley Kanunu(*Sarbox, SOX*)ile birlikte oluşturulan Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu’nda (*The Public Company Accounting Oversight Board- PCAOB*) bu alandaki diğer önemli kurumlardan birisidir. Bu kurum, denetim firmalarının gözetimi konusunda çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuştur. Skandala zemin hazırlayan önemli olumsuzluklar tamamen denetimin kalitesi ile ilgilidir ve denetim çalışmaları ile elde edilen veriler ‘*mesleki şüphecilik*’ yaklaşımı çerçevesinde tam olarak değerlendirmeden, gerçekte bağdaşmayan raporlar düzenlenmiştir. Raporların bu biçimde düzenlenmesine yol açan faktör ise denetim firmalarının denetlenmesi konusunda yetkili bir kurumun bulunmamasıdır. Bu boşluğu fırsat olarak değerlendiren sorumsuz denetim firmaları ise gerçekte bağdaşmayan raporlar düzenleyerek hissedarları yanıltmışlar ve birikimlerinin yok olmasına neden olmuşlardır.

Sarbanes-Oxley kanununun çıkartılmasının temel amacı, hatalı finansal tablolar düzenlenmesi nedeniyle hissedarların kayıplara uğramasını önlemektir. (Tamer, 2013:20) Bu amaçla yapılan çalışmalar sonucunda Sarbanes – Oxley kanunu ile ABD’ de 2002 yılından itibaren; Avrupa Birliği’nde ise 10 Nisan 1984 yılında kabul edilen ve en son 25 Nisan 2006 tarihinde revize edilen ‘*Sekizinci Yönerge*’ ile denetim mesleğine yeni düzenlemelere gidilmiştir. Sekizinci yönerge, denetimde kalite güvencesi, müşteri bilgilerinin gizliliği, denetimde kamu gözetimi, denetim firmalarında şeffaflık, denetim ücretinin açıklanması, denetçinin bağımsızlığı ve benzer konularında yenilikler getirmiştir. Bu düzenlemeler sayesinde, sermaye piyasalarında kaybolan güvenin yeniden oluşturulması, denetçilerin bağımsızlığının sağlanması ve en önemlisi topluluk üyesi

³⁰ Enron Skandalı, Aralık 2011: Yeterli düzeyde mesleki şüphecilik uygulanmaması nedeniyle ortaya çıkan bir dış denetim başarısızlığıdır. Enron skandalında olayında, halka açık bir şirket, kendisini denetleyen bağımsız denetim şirketinin de yardımıyla kendisini olduğundan daha kârlı göstermiştir. ABD’nin en büyük şirketlerinden biri olan Enron yaklaşık 67 milyar dolar zararla iflas etmiştir. Denetçi firma ise Arthur Andersen’dır.<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/06Sempozyum/2oturum/AycaZeynepSuer.pdf>, Erişim 11 Şubat 2015

³¹ Word Com Skandalı; ,Haziran 2002, ABD’nin en büyük ikinci telefon şirketi WorldCom kârını olduğundan fazla göstermesi üzerine şirketin hisse senetleri büyük ölçüde değer kaybetti. Skandal ayrıca borsada işlem gören diğer iletişim hisse senetlerini de olumsuz etkiledi. Bilançolarını şişirerek kârını kağıt üzerinde yaklaşık 4 milyar \$ fazla göstermiştir. <http://www.amerikaninsesi.com/content/a-17-a-2002-06-27-8-1-87863442/797186.html>, Erişim 11 Şubat 2015
World Com ilan ettiği 107 milyar dolarlık iflas o tarihe kadarki dünyadaki en büyük iflastır. Denetçi firma ise Arthur Andersen’dır. (2003 yılı sonu itibarı ile şirketin aktiflerinin \$11 milyar dolar kadar şişirildiği tespit edilmiş.) <http://www.riskonomi.com/wp/?p=419>, Erişim 11 Şubat 2015

ülkelerin denetim standartlarının genel kabul görmüş denetim standartları ile uyumlu hale getirilmesi amaçlanmıştır. (Çalışkan, 2006)

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları, genel nitelikli standartlardır. Zaman içerisinde bunlarla ilgili yorum ve açıklamalar yayınlanmış olsa bile bu yorum ve açıklamalar denetim standardı ya da standart olarak ifade edilmemekte, hiçbir zaman genel kabul görmüş denetim standardı olamamaktadır. (Güredin, 2010) Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları, sadece ilk on standart için kullanılan isim olup, denetim faaliyetleri açısından uyulması gereken minimum yani asgari standartlardır.

KGK tarafından yayınlanan Uluslararası Bağımsız Denetim Standartlarının listesi ise Tablo 2’de 6 ana başlık altında ayrıntılı bir biçimde belirlenmiştir.

Tablo 2: Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları

1 –Genel İlke ve Sorumluluklar	
1 -	200 – Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi
2 -	210 – Bağımsız Denetim Sözleşmesinin Şartları Üzerinde Anlaşmaya Varılması
3 -	220 – Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Kalite Kontrol
4 -	230 – Bağımsız Denetimin Belgelendirilmesi
5 -	240 – Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları
6 -	250 – Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde İlgili Mevzuatın Dikkate Alınması
7 -	260 – Üst Yönetimden Sorumlu Olanlarla Kurulacak İletişim
8 -	265 – İç Kontrol Eksiklerinin Üst Yönetimden Sorumlu Olanlara ve Yönetime Bildirilmesi

2 –Risk Değerlendirmesi ve Değerlendirilmiş Risklere Verilecek Karşılıklar	
1 -	300 – Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminin Planlanması
2 -	315 – İşletme ve Çevresini Tanımak Suretiyle Önemli Yanlışlık Risklerinin Belirlenmesi
3 -	320 – Bağımsız Denetimin Planlanmasında ve Yürütülmesinde Önemlilik
4 -	330 – Bağımsız Denetçinin Değerlendirilmiş Risklere Karşı Yapacağı İşler
5 -	402 – Hizmet Kuruluşu Kullanan Bir İşletmenin Bağımsız Denetiminde Dikkate Alınacak Hususlar
6 -	450 – Bağımsız Denetimin Yürütülmesi Sırasında Belirlenen Yanlışlıkların Değerlendirilmesi

3 – Bağımsız Denetim Kanıtları	
1 -	500 –Bağımsız Denetim Kanıtları
2 -	501 – Bağımsız Denetim Kanıtları, Belirli Kalemler İçin Dikkate Alınması Gereken Özel Hususlar
3 -	505 – Dış Teyitler
4 -	510 – İlk Bağımsız Denetimler, Açılış Bakiyeleri
5 -	520 – Analitik Prosedürler
6 -	530 –Bağımsız Denetimde Örnekleme
7 -	540 – Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Olanlar Dâhil Muhasebe Tahminlerinin ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi
8 -	550 – İlişkili Taraflar
9 -	560 – Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar
10 -	570 – İşletmenin Sürekliliği
11-	580 – Yazılı Açıklamalar

4 – Başkalarının Çalışmalarının Kullanılması	
1 -	600 – Özel Hususlar, Topluluk Finansal Tablolarının Bağımsız Denetimi (Topluluğa Bağlı Birim Denetçilerinin Çalışmaları Dâhil)
2 -	610 – İç Denetçi Çalışmalarının Kullanılması
3 -	620 – Uzman Çalışmalarının Kullanılması

5 – Bağımsız Denetimin Sonuçları ve Raporlama	
1 -	700 – Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama
2 -	705 – Bağımsız Denetçi Raporunda Olumlu Görüş Dışında Bir Görüş Verilmesi
3 -	706 – Bağımsız Denetçi Raporunda Yer Alan Dikkat Çekilen Hususlar ve Diğer Hususlar Paragrafları
4 -	710 – Önceki Dönemlere Ait Karşılıklı Gelen Bilgiler ve Karşılaştırmalı Finansal Tablolar
5 -	720 – Bağımsız Denetçinin Denetlenmiş Finansal Tabloları İçeren Dokümanlardaki Diğer Bilgilere İlişkin Sorumlulukları

6 – Özel Alanlar	
1 -	800 – Özel Hususlar – Özel Amaçlı Çerçevelere Göre Hazırlanan Finansal Tabloların Bağımsız Denetimi
2 -	805 – Özel Hususlar – Tek Bir Finansal Tablonun Bağımsız Denetimi İle Finansal Tablolardaki Belirli Unsurların, Hesapların veya Kalemlerin Bağımsız Denetimi
3 -	810 – Özet Finansal Tablolara İlişkin Rapor Vermek Üzere Yapılan Denetimler

Kaynak: <http://www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/bilgiNotu.pdf>, Erişim 31 Mayıs 2015

1.2.2. Standartların Oluşmasında Rol Oynayan Düzenleyici Kurumlar

1.2.2.1. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (*International Federation of Accountants – IFAC*), 129 ülkeden 163 meslek kuruluşunu içeren; sanayi, ticaret, devlet ve akademik kuruluşlarda görev yapan yaklaşık 2,5 milyon muhasebeciyi temsil eden evrensel bir muhasebe meslek örgütüdür ve 1957 yılında kurulmuştur. IFAC çeşitli denetim ve güvence işlevlerine ilişkin bildirimler yayınlamaya, dünya denetim uygulamasında uluslararası uyumu ile bu uyumlaştırmanın küresel kabulünü geliştirmeye çalışmaktadır. IFAC'ın komitelerinden biri olan ‘‘Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu’’ (*International Auditing and Assurance Standard Board - IAASB*) denetçilere kılavuz olan Uluslararası Denetim Standartlarını (International Standards on Auditing – ISA's) oluşturup yayınlamaktadır. (Güredin, 2010)

IFAC tarafından 2012 yılı Temmuz ayında hazırlanan bir anket çalışmasının giriş bölümünde misyonu;

‘‘Kamu çıkarına hizmet etmek, dünya genelinde muhasebe mesleğini güçlendirmek, yüksek kaliteli uluslararası standartlar ve kılavuzluk geliştirilmesi, benimsenmesi ve uygulamaya konmasına katkı sağlayarak; güçlü muhasebe meslek organizasyonları ve muhasebe firmalarının gelişimine ve muhasebe meslek mensupları tarafından yüksek kaliteli uygulamalara katkı sağlayarak; dünya genelinde muhasebe meslek mensuplarının değerini artırarak; muhasebe mesleğinin uzmanlığının en alakalı olduğu yerlerde kamu çıkarı meseleleri hakkında görüş bildirerek, kamu çıkarına hizmet etmek’’³²

olarak açıklanmıştır.(IFAC, 2012)

³² IFAC SMP Kısa Anket, Mayıs–Haziran 2012, Giriş Bölümünden

1.2.2.2. Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu

Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB) Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi (*International Auditing Practices Committee- IAPC*) adıyla 1978 yılı Mart ayında kurulmuştur. Kurul başlangıçta sadece finansal tabloların denetimi üzerinde çalışmalar yapmış ve çalışmalar özellikle Kanada, Almanya ve Avustralya gibi ülkelerde kabul görmüştür. (Pekdemir, Eylül-Ekim 2010)

Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi tarafından yayınlanan çalışmaları 1991 yılına kadar bir bildiri veya talimat düzeyinde kalmıştır. Komite ilk standardı ise 1991 yılında yayınlamıştır. IAPC'in adı 2002 yılında değiştirilerek IAASB'e dönüştürülmüştür. (Tamer, 2013:23) Günümüzde ISA's biçiminde kısaltılan Uluslararası Denetim Standartları (*International Standards on Auditing*) bu komite tarafından hazırlanmakta ve yayınlanmaktadır.

IAASB'nin günümüz itibarıyla amacı, uluslararası toplum çıkarları doğrultusunda uygulamaya konulabilecek denetim ve güvence hizmetleri ile diğer hizmetler konusunda Uluslararası Denetim Standartları'nı geliştirmek ve yayınlamaktır. Bu standartlar küreselleşmenin ürünüdürler. Standartların temel hedefi yatırımcıları korumak ve standart yayınlayıcı veya düzenleyici kurumlara rehberlik etmektir. (Pekdemir, 2010)

IAASB günümüze kadar yayınlanan bildiri, yönerge ve standartları gözden geçirerek ilgili çalışmaları basitleştirmiş ve anlaşılabilirliğinin artırılmasına katkı sağlamıştır. IAASB tarafından yayınlanan standartları aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır.

- Finansal tablolar ile dipnotlarının denetlenmesi ile ilgili denetim standartları
- Tarihi finansal bilgilerin incelenmesi ve yorumlanması ile ilgili standartlar
- Herhangi bir konudaki bilgilenmeyi güvence altına almak amaçlı standartlar
- Profesyonel muhasebe meslek mensupları tarafından sunulan diğer standartlar

IAASB tarafından yukarıdaki standartların uygulamaya konması doğrultusunda yayınladığı yönerge ve tebliğler de bulunmaktadır.

1.2.2.3. Amerika Finansal Muhasebe Standartları Kurulu

Amerikan Muhasebe Standartları Kurumu (Financial Accounting Standards Board – FASB), "*Statements of Financial Accounting Standards (SFAS)*" olarak adlandırılan muhasebe standartları ile standartların geliştirilmesinde kullanılan genel kavramları içeren "*Statements of Concepts*" ve oluşturulan standartlara açıklık getirmeye, detaylandırmaya yönelik açıklamaları içeren "*Interpretations*" yayımlamaktadır. Kurumun faaliyetleri, muhasebe firmaları ile diğer organizasyonların ve kişilerin gönüllü yardımları ile finanse edilmektedir. Kurum tarafından sonuncusu Haziran 2009'da olmak üzere yayınlanmış 168 adet FASB standardı bulunmaktadır³³. FASB'ın, standartları oluştururken iki temel dayanağı vardır. Bunlardan ilki sadece kamu muhasebesi mesleğinin değil, tüm ekonomik kitlenin gereksinim ve görüşlerine cevap vermesinin sağlanmasıdır. İkincisi ise tüm ilgili kişilere görüşlerini bildirmeleri için bol miktarda fırsat sağlayarak kamuoyu ile tam bir görüş birliği içinde çalışılmasıdır. (Başpınar, 2005)

Yukarıda belirtilen temel dayanakları gerçekleştirebilmek için FASB'ın tipik bir Finansal Muhasebe Standardı Bildirisinin aşamaları:

- a) Bir konu veya proje tanımlandıktan sonra kurulun gündemine alınır,
- b) Kurul tarafından ilgili konu hakkında çeşitli sektörlerin uzmanlarından oluşan bir görev gücü oluşturulduktan sonra sorunlar, yaklaşımlar ve alternatifler tanımlanır,
- c) Ardından Kurul'un teknik kadrosu tarafından araştırma ve analizler yapılır,
- d) Araştırma memorandumu taslağı hazırlanır ve açıklanır,
- e) Memorandumun açıklanmasından 60 gün sonra bir kamuya duyurma ve görüş alma toplantısı düzenlenir,
- f) Kurul kamuoyundan alınan tepkileri irdeler ve değerlendirir,
- g) Kurul yaklaşımları mütalaa eder ve açıklanmak üzere bir taslak metin hazırlar,
- h) Kamuoyunun yorumları için en az 30 günlük bir eleştiriye açık dönemden sonra kurul alınan tüm tepkileri değerlendirir,

³³ Wikipedia Sözlük, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_FASB_pronouncements, 16 Eylül 2014

- i) Bir komite kamuoyundan gelen yorumlar ışığında açık taslak üzerinde çalışır ve gerekli düzeltmeleri yapar,
- j) Kurul tüm üyeleri ile toplanarak düzeltilmiş taslak metine son halini verir ve bir standart bildirisini olarak yayınlanması için oylama yapar.’’

olarak açıklanmıştır. (Başpınar, 2005)

1.2.2.4. İngiltere Finansal Muhasebe Standartları Kurulu

İngiltere'de muhasebeyle ilgili ilk düzenleme 1844 yılında Şirketler Kanunu ile başlamıştır. 1970'li yıllara kadar muhasebe uygulamalarına yönelik çalışmalar, meslek mensuplarından oluşan İngiltere ve Galler Yeminli Muhasebeciler Enstitüsü (*The Institute of Chartered Accountants in England and Wales - ICAEW*) tarafından gerçekleştirilmiştir. (Özkan & Terzi, Temmuz - Ağustos 2010)

1970 yılında ise muhasebe standartlarının oluşturulmasıyla ilgili olarak, Muhasebe Standartları Belirleme Komitesi (*Accounting Standards Committee - ASSC*) kurulmuştur. Bu komite 1990 yılında Muhasebe Standartları Kurulu (*ASB - Accounting Standards Board*) adını almıştır. ASSC, 1990 yılına kadar Statements of Standard Accounting Practice (SSAP) adı altında muhasebe standartları ve Statements of Recommended Practice (SORP) adı altında genel uygulama alanı olmayan konulara ilişkin düzenlemeler yapmıştır. Ancak ASSC tarafından muhasebe standartlarının oluşturulmasına karşın standartların uygulanması için bir yaptırım gücü bulunmuyordu. Hazırlanan standartların çok genel ifadeler taşıyordu bu nedenle kesinlikten uzaktır. Ayrıca ASSC'nin muhasebe meslek örgütlerinin kontrolünde idi. (Özkan & Terzi, Temmuz - Ağustos 2010)

Standart oluşturma sistemi şirketler kanunu ile geliştirilmiş (1989) ve kanun değişikliği 1990 yılında İngiltere'de muhasebe standartlarının oluşturulması sisteminin yeniden yapılandırılmasını sağlamıştır. Şirketler kanunu, hükümete muhasebe standartlarını yayımlayan, standartlara uyumu denetleyen ve sürecin gözetiminden sorumlu kuruluşları onaylama ve bu kuruluşlara gerekli olanakları sağlama yetkisi vermiştir. İngiltere'de kurulan yeni sistemde, Finansal Raporlama Konseyi (*Financial Reporting Council-FRC*), standart oluşturma sürecinin gözetiminden ve etkin işleyişinden sorumlu

kuruludur. Muhasebe Standartları Kurulu (Accounting Standards Board - ASB) ise muhasebe standartlarının geliştirilmesi ve yayınlanması ile yetkili kuruluştur.(Özkan & Terzi, Temmuz - Ağustos 2010)

1.2.2.5. Almanya Muhasebe Standartları Komitesi

Almanya'da kanunlarla muhasebe düzenlemelerinin oldukça köklü bir tarihi vardır. Günümüzdeki düzenlemeler ise AB çerçevesinde olmaktadır. 1985 yılında AB'nin 4, 7 ve 8 nolu Direktifleri Alman yasalarına geçirilmiş ve 1 Ocak 1986 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu düzenlemeler yazılı olan ve olmayan tüm Alman hukukunu etkilemiştir. (Başpınar, 2005)

Almanya'da genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini düzenleme yetkisi ve sorumluluğu olan bir kurum oluşturulmamıştır. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri konusunda yalnızca Almanya Denetçiler Enstitüsü yorumlar yapmış ve açıklamalar yayınlamıştır. (Başpınar, 2005)

Almanya Muhasebe Standartları Komitesi (*Deutsches Rechnungs Standard Komitee - DRSC*) 1 Mayıs 1988'de yürürlüğe giren bir kanunla kurulmuştur. Komite tarafından özel sektör standart oluşturucu kurulunun oluşturulması öngörülmüştür. DRSC'nin kurulmasını müteakip, ilgili Bakanlık ile aralarında bir anlaşma imzalanmış ve DRSC resmen Almanya'nın muhasebe standardı oluşturan kuruluşu olarak tanınmıştır. Ardından kurul, Uluslararası Muhasebe Standartlarının ilk resmi Almanca çevirisini yapmıştır.

DRSC'nin standart oluşturma faaliyetleri konsolide finansal tablolar ile sınırlandırılmıştır. DRSC, standart oluşturma sürecinde kamuya açık toplantılar yapılmasını, ayrıca standartların taslak biçiminde yayımlanarak ilgililerden görüş alınmasını ve danışma komitelerinin kurulmasını öngörmektedir. Almanya'daki gelişmelerde diğer ülkelerdeki deneyimlerin, piyasaların gereksinimlerinin ve muhasebe standartlarında uyum girişimlerinin yasama yoluyla yapılan düzenlemelerinden çok, düzenleyici kuruluşlar vasıtasıyla yapılması başarıyı arttırmıştır. (Başpınar, 2005)

1.3. Bağımsız Denetimin Türkiye’de Gelişimi

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesince 1974 yılından itibaren geliştirilerek yayınlanan muhasebe ve finansal raporlama standartları, 1991 yılına kadar İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü tarafından aslına sadık kalınarak dilimize çevrilmiştir. Söz konusu standartlar 1992 yılında Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği tarafından kitap haline de getirilmiş ve yayınlanmıştır. (Pekdemir, TMS - TFRS Diye Diye, Eylül-Ekim 2011)

Cumhuriyet tarihimiz boyunca muhasebe ve denetim alanlarında birçok düzenleme yapılmış ve yapılan düzenlemeler ile meslek biraz daha ileriye taşınmak istenmiştir. Mesleki açıdan esas nitelikli dönüşümler 1980’lerden sonra olmuştur. 1980’den sonra ‘‘pazar ekonomisi’’ uygulamasına geçiş ve dışarıya açılma hareketleri yabancı sermayenin ülkemize girmesinin yoğunlaşması, ekonomide meydana gelen köklü değişiklikler, 1981 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun yasalaşmasını sağlamıştır³⁴.

30 Temmuz 1981 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Sermaye Piyasası Kanunu’nun bazı maddeleri kanunun yayınlandığı tarihte, bazı maddeleri ise yayınlandıktan belli bir süre geçmesi ile yürürlüğe girmiştir. Kanun amacı ise ‘‘konu ve amaç’’ başlıklı 1 nci maddesinde;

‘‘ Tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak halkın iktisadi kalkınmaya etkin ve yaygın bir biçimde katılmasını sağlamak amacıyla; sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını, düzenlemek ve denetlemek. ’’

olarak ifade edilmiştir.

Yabancı sermayenin ülkemize girmesi, yabancı denetim şirketlerinin de ülkemizde faaliyet göstermeleri sonucunu doğurmuştur. Bu arada 1987 yılında bankalar ve sermaye piyasaları için bağımsız denetim zorunluluğu getirilmiş, ayrıca denetim işlevlerinin belirli standartlarla yapabilmeleri için Sermaye Piyasası Kanunu’na tabii Anonim Şirketler için

³⁴ Erdoğan Avder, <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/erdogan/008>, 2007, Erişim 14 Mayıs 2014

standart bir hesap planı oluşturulmuştur. Ardından 1989 yılında “3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” çıkartılmıştır. Bu yasa ülkemizdeki muhasebe ve denetim meslek yasasıdır. 1999 yılında ise 1981 tarihli 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’na yapılan bir ek ile (Ek: 15.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanun md. 27 ile) “Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK)” adıyla bir kurul oluşturulmuştur. Kurul, muhasebe standartlarını dilimize çevirmiş ve çevrilen standartlar Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 2003 yılında “Türkiye Denetim Standartları Kurulu (TÜDESK)” oluşturulmuş, 2006 yılında ise SPK tarafından uluslararası denetim standartları yayınlanmıştır.

Denetim kuruluşları; 2011 yılına kadar yapmış oldukları denetimlerde, denetimin yapıldığı firmaların tabii olduğu kurum ve kuruluşlarının esaslarını dikkate alarak çalışmalarını devam ettirmekte idiler. Bu çalışmaya göre;

- Sermaye piyasası kapsamında yapılan denetimlerde Sermaye Piyasası Kurulu’nun (SPK);
- Bankalar ve özel finans kuruluşlarının denetimlerinde Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu’nun (BDDK);
- Sigorta ve Reasürans şirketlerinin denetimlerinde Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü’nün;
- Enerji piyasasında faaliyet gösteren işletmelerde Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’nun (EPDK)

düzenlemeleri esas alınmaktı idi. Bu arada, denetim çalışmalarının aynı zamanda ülkemizde muhasebe meslek örgütlerinin bağlı olduğu tepe örgüt olan “Türkiye Muhasebe Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB)” nin almış olduğu kararlara da uyması gerekiyordu.

Bağımsız denetim alanındaki bu karmaşık yapı, 2 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ortadan kaldırılmıştır. Söz konusu kararname ile “Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK)” oluşturulmuş, “Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK)” hükmen ortadan kaldırılmıştır.

Kamu Gözetim Kurumu (KGK), kamu gözetimi alanında uluslararası gelişmelerin gereği olarak yeni Türk Ticaret Kanunu uyarınca öngörülen bağımsız denetim alanını düzenlemek için kurulmuştur. KGK'nın temel amacı, yatırımcıların çıkarları ile denetim raporlarının doğru ve bağımsız olarak hazırlanmasına ilişkin kamu yararını korumaktır. Bununla birlikte aynı zamanda güvenilir ve karşılaştırılabilir finansal bilginin sunumunu sağlamaktır. Bu amaçla başta borsa şirketleri, bankalar, sigorta şirketleri olmak üzere belirlenen büyük ölçekli şirketlerin denetimlerini gözetmek ve izlemek için kurulmuştur. Yapısal olarak başbakanlıkla ilişkili olan idari özerkliğe sahip bir üst kuruldur.

Kurumun görev ve yetkileri ise aşağıda belirtilmiştir³⁵.

- Bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim kuruluşlarını yetkilendirmek,
- Bağımsız denetim alanında kamu gözetimi yapmak ve böylece bağımsız denetimde uygulama birliğini, gerekli güveni ve kaliteyi sağlamak,
- Uluslararası Muhasebe Standartlarıyla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını (TMS) oluşturmak ve yayımlamak,
- Uluslararası Denetim Standartlarıyla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarını (TDS) oluşturmak ve yayımlamak

olarak belirlenmiştir.

Bağımsız denetim; bir işletmenin finansal tablolarının ve diğer finansal bilgilerinin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, gerekli bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak denetlenmesi ve sonuçlarının değerlendirilerek bir rapora bağlanması faaliyetidir. Kamu gözetimi, genel olarak bağımsız denetim faaliyetlerinin mevcut yasal düzenlemelere uygunluğunun ve bu faaliyetlerin standartlara uygun olarak yürütülüp yürütülmediğinin bağımsız olan ve kamu yararını ön planda tutan kurum tarafından çeşitli uygulamalarla kontrol edilmesidir. Bağımsız denetim faaliyeti, bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim kuruluşları tarafından yürütülür. Bağımsız denetçiler; ‘*serbest muhasebeci mali müşavir*’ ya da ‘*yeminli mali müşavir*’ ruhsatını almış meslek mensupları arasından KGK tarafından yetkilendirilerek seçilen kişilerdir.

³⁵ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Yönetmelik, 8 Temmuz 2012

1.3.1. SMMM ve YMM Kanunu³⁶ Çerçevesinde Denetim

Meslek Kanunu olarak da bilinen “3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” nun amacı, işletmelerde işlemlerin güvenilir bir biçimde işleyişini sağlamak ve faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu ilgililer ile resmî mercilerin istifadesine tarafsız bir biçimde sunmaktır.

3568 sayılı kanun hükümlerine göre meslek icrasına hak kazananlara “Serbest Muhasebeci Malî Müşavir (SMMM)” veya “Yeminli Malî Müşavir (YMM)” denir. Temel olarak SMMM’ler imza, YMM’ler ise tasdik yetkisine sahiptir

1.3.2. Sermaye Piyasası Kanunu Çerçevesinde Denetim

2012 yılında kabul edilen 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun amacı, “sermaye piyasasının güvenilir, şeffaf, etkin, istikrarlı, adil ve rekabetçi bir ortamda işleyişinin ve gelişmesinin sağlanması, yatırımcıların hak ve menfaatlerinin korunması için sermaye piyasasının düzenlenmesi ve denetlenmesi” olarak ifade edilmiştir³⁷. Kanunla ve ilgili mevzuatla verilen görevleri yapmak, yetkileri kullanmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip Sermaye Piyasası Kurulu kurulmuştur. Kurulun merkezi İstanbul’dadır³⁸.

Menkul kıymet ihraç edecek firma, kamuya açıklanacak veya gerektiğinde Kurulca istenecek finansal tablo ve raporları Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde Kurulca belirlenen düzenlemelere uygun olarak, zamanında, tam ve doğru bir biçimde hazırlamak ve ibraz etmek zorundadır. İhraççılar düzenleyecekleri finansal tablo ve raporlardan Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında kurulca belirlenenleri, bu kanun uyarınca listeye alınan bağımsız denetim kuruluşlarına, Türkiye Denetim Standartları çerçevesinde,

³⁶ Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu

³⁷ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, madde 1

³⁸ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, madde 117

bilgilerin gerçeği doğru ve dürüst bir biçimde yansıtması ilkesine uygunluğu bakımından inceleyerek bir bağımsız denetim raporu almak zorundadırlar³⁹.

Maliye Bakanlığının 27 Ekim 2003 tarih ve 20805 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu'nca⁴⁰ *“Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”* yayınlanmıştır. (2004/6924 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı) Bu yönetmelik ile Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, 16 Mayıs 2005 tarihinden itibaren uluslararası muhasebe standartlarının birebir çevirisi olan muhasebe ve raporlama standartlarını yayınlamaya başlamıştır. Borsada işlem gören şirketler, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ve konsolidasyon kapsamına alınan diğer işletmeler Sermaye Piyasası Kurulu'nca (SPK) yayınlanmış olan Seri XI, No:25 sayılı *“Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”* de yer alan muhasebe standartlarına uymak zorunda idi. Anılan tebliğ 9 Nisan 2008 tarihinde yayınlanan Seri XI, No:29 sayılı *“Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği”*'nin 24 ncü maddesi gereği yürürlükten kalkmıştır.

Seri XI, No:29 sayılı tebliğin 5 nci maddesinde:

“ İşletmeler, Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarını uygularlar ve finansal tabloların Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle UMS/UFRS'lere göre hazırlandığı hususuna dipnotlarda yer verirler. Bu kapsamda, benimsenen standartlara aykırı olmayan, TMSK'ca yayımlanan TMS/TFRS esas alınır.”

biçiminde açıkça ifade edilmiştir.

1.3.3. Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Denetim

13 Ocak 2011 tarihinde kabul edilerek 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni Türk Ticaret Kanunu (TTK), uluslararası denetim standartları ile uyumlu

³⁹ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, madde 14

⁴⁰ 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun ek 1 nci maddesine göre,

Türkiye Denetim Standartlarına uygun ve meslek etiğine bağlı olarak, alanında uzman ve mesleki yönden yeterli bağımsız denetçiler tarafından gerçekleştirilen bir denetimi öngörmektedir. Kanun, tüm işletmelerin muhasebe ve finansal raporlama konularında Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yayınlanan Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS)'na uyma zorunluluğu getirmiştir. TTK, bağımsız denetimle ilgili olarak “Denetçi” başlıklı 399 ile 406 ncı maddelerinde bir takım düzenlemeler getirmiş; bu maddelere uyulmamasını ise bir takım yaptırımlara bağlamıştır. Konuyla ilgili olarak getirilen yeniliklere örnek olarak:

“Yapılacak olan denetim, şirketin varlığını ve geleceğini tehdit eden tehlikeleri teşhis sistemlerinin şirkette bulunup bulunmadıklarını ve gerekli önlemlerin alınıp alınmadığını da (risk denetimi) kapsayacaktır.

Artık anonim şirketin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları denetçi tarafından, uluslararası denetim standartlarıyla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarına göre denetlenecektir. Denetiminden geçmemiş finansal tablolar ile yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu düzenlenmemiş olarak sayılacaktır, yani bu finansal tablolar üzerinden kâr dağıtımı yapılamayacaktır.

Yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin, denetlenen finansal tablolar ile tutarlı olup olmadığı ve gerçeği yansıtmıyorsa yansıtmadığı da denetim kapsamı içinde yer almaktadır. Tüm sanayileşmiş ülkelerle birlikte aynı finansal raporlama standartlarını uygulamak ve aynı yorum kurallarına bağlı olmak Türk işletmelerine uluslararası ve yabancı piyasalarda rekabet gücü sağlayacak ve Türk piyasasına uluslararası nitelik kazandıracaktır⁴¹”

1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ticaret Kanunu daha yürürlüğe girmeden, 30 Haziran 2012 tarihinde yayınlanan 6335 sayılı kanun ile birlikte bazı düzenlemeleri yeniden ele alınmış ve değişikliklere gidilmiştir. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre defter tutma yükümlülüğünün kaldırılması, bağımsız denetime tabi

⁴¹ Deloitte. 2010. Yeni Türk Ticaret kanunu ve Bağımsız Denetim. http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Turkey/Local%20Assets/Documents/turkey_tr_ttk_yenittkvesirketim_sunum_1005%202011.pdf.pdf

olacak firmaların kapsamının daraltılması ve benzeri konularda yapılan değişiklikler birçok tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Sonuç olarak yeni Türk Ticaret Kanunu ile tüm şirketlerin bağımsız denetime tabi olması öngörölmüş, ancak yeni düzenlemeler ile Bakanlar Kuruluna bağımsız denetime tabii olacak firmaları belirleme yetkisi verilmiştir. Buna karşın Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun muhasebe ve denetim sisteminde tek yetkili ve düzenleyici olması amaçlanmıştır. Ancak gerek Kamu Gözetim Kurumu'nun teşkilatlanma çalışmalarını kısa zaman içerisinde tamamlayamaması ve gerekse düzenleyici kurumların denetimle ilgili yetkilerini bırakmak istememesi nedeniyle KGK ile sağlanmaya çalışılan tek başlı yapıda gedikler açılmıştır. 30 Aralık 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 6362 sayılı yeni Sermaye Piyasası Kanunu'nun Faaliyet Esasları başlıklı 62 nci maddesinde:

“(1) Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetim kuruluşlarından bu Kanun uyarınca bağımsız denetim faaliyetinde bulunacaklardan istenilecek ilave şartlar Kurul⁴² tarafından belirlenir ve bu şartları haiz bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin liste kamuoyuna açıklanır. Kurul, listede yer alan bağımsız denetim kuruluşlarının bu Kanun kapsamındaki bağımsız denetim faaliyetlerine ilişkin yapacağı kalite kontrol ve denetim çalışmaları neticesinde standart ve mevzuata aykırılıkları tespit edilenleri listeden çıkarmaya yetkilidir. Kurul, yapacağı kalite kontrol ve denetim çalışmalarının sonuçlarını Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumuna bildirir.

(2) Kurul, bu Kanun hükümlerine tabi kuruluşların bilgi sistemleri denetimi, derecelendirme ve değerlendirme faaliyetlerinin güvenli ve bağımsız biçimde yürütülmesi ve bunu teminen kalite güvence sistemlerinin oluşturulması ile kamu yararını da gözetmek suretiyle uluslararası standartlara uyumunun sağlanması amacıyla düzenleme, gözetim ve denetim yapar. Bu kuruluşların

⁴² Kastedilen Sermaye Piyasası Kurulu'dur.

yetkilendirilmesi, yönetici ve çalışanlarının lisanslanması ve bu kuruluşlar hakkındaki sicil bilgileri ile bu bilgilerin kamuya açıklanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurul tarafından belirlenir''

denilmiştir. Bu madde hükmüne göre SPK, listesinde bulunan bağımsız denetim kuruluşlarının gözetim ve kalite kontrolünü yapma yetkisini KGK'dan geri almıştır. (Sayar, 2013)

Aynı yetki alımı bankaların bağımsız denetim açısından 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yapılan değişiklikle gerçekleşmiştir. 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu 5411 sayılı Kanunun 145 nci maddesinde bu yetki alımına ilişkin değişiklik yapılmıştır. İlgili maddede;

a) 33 üncü maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki biçimde değiştirilmiştir.

“Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetim kuruluşlarından, 15 inci madde kapsamında istenilecek ilave şartlar Merkez Bankası ve kuruluş birliklerinin görüşü alınarak Kurul tarafından belirlenir ve bu şartları haiz bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin liste kamuoyuna açıklanır. Kurul, listede yer alan bağımsız denetim kuruluşlarının bu Kanun kapsamındaki bağımsız denetim faaliyetlerine ilişkin yapacağı kalite kontrol ve denetim çalışmaları neticesinde standart ve mevzuata aykırılıkları tespit edilenleri geçici veya sürekli olarak listeden çıkarmaya yetkilidir. Kurul, yapacağı kalite kontrol ve denetim çalışmalarının sonuçlarını Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumuna bildirir. Bağımsız denetim kuruluşları, bu Kanun uyarınca yaptıkları faaliyetler dolayısıyla üçüncü kişilere verdikleri zararlardan sorumludurlar.”

denilmiştir. Bu değişiklik ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu da (BDDK) Kamu Gözetim Kurumu'ndan (KGK) gözetim ve denetleme yetkisini almıştır. (Sayar, 2013) En son düzenlemeler ışığında halka açık bir şirketin bağımsız denetim faaliyetini gerçekleştiren bir bağımsız denetim firması, hem KGK ve hem de SPK tarafından kalite

kontrol denetimlerine tabii hale gelmiştir. Benzer biçimde bankaları denetleyen bir bağımsız denetim firması da hem BDDK ve hem de KGK tarafından denetlenebilecektir.

Şu halde KGK öncesi dönemdeki denetleme yetkileri açısından var olan durum daha ileri gitmediği gibi daha da ağırlaştırılmış ve hantal hale gelmiştir. Eskiden sadece SPK tarafından denetim yapılabiliyorken şimdi hem SPK tarafından ve hem de KGK tarafından denetim yapılması mümkün hale gelmiştir. Aynı durum BDDK için de söz konusudur.

1.3.4. Kamu Gözetim Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Çerçevesinde Denetim

Kamu gözetimi, en genel anlamda bağımsız denetim faaliyetlerinin mevcut yasal düzenlemelere uygunluğunun ve bu faaliyetlerin standartlara uygun olarak yürütülüp yürütülmediğinin, meslekten bağımsız, kamu yararını ön planda tutan bir kurum tarafından çeşitli uygulamalarla kontrol edilmesidir.-

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), yeni Türk Ticaret Kanunu uyarınca öngörülen bağımsız denetim alanını düzenlemek üzere 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile 2 Kasım 2011 tarihinde kurulmuş idari açıdan özerk bir üst kuruldur.

Bağımsız denetim faaliyeti, bir işletmenin finansal tablolarının ve diğer finansal bilgilerinin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, gerekli bağımsız denetim teknikleri kullanılarak denetlenmesi ve sonuçlarının bir rapora bağlanmasıdır.

KGK'nın temel amacı, doğru, güvenilir ve karşılaştırılabilir finansal bilgilerin sunumunu sağlamak suretiyle yatırımcıların çıkarlarını korumaktır. Başta borsa şirketleri, bankalar, sigorta şirketleri olmak üzere belirlenen büyük ölçekli şirketlerin denetimlerini gözetmek ve izlemektedir.

Kurumun temel görevleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- 1.) Bağımsız denetçileri ve bağımsız denetim kuruluşlarını yetkilendirmek.
- 2.) Bağımsız denetim alanında kamu gözetimi yapmak
- 3.) Uluslararası Muhasebe Standartlarıyla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını (TMS) oluşturmak ve yayımlamak.
- 4.) Uluslararası Denetim Standartlarıyla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarını (TDS) oluşturmak ve yayımlamaktır.

BÖLÜM II: MUHASEBE TAHMİNLERİ ve GERÇEĞE UYGUN DEĞER

Bu bölümde tahmin, öngörü (varsayım) ve gerçeğe uygun değer gibi kavramlar, ilgili kavramların tanımlandığı muhasebe standartları çerçevesinde ele alınarak anlatılacak ve ardından uygulama örnekleri verilecektir.

2.1. Muhasebede Tahmin ve Varsayım

2.1.1. Tahmin ve Varsayım (Öngörü)

Tahmin, kelime anlamı olarak Arapça kökenli bir kelime olup, ‘yaklaşık olarak değerlendirme’ veya ‘akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirme’ anlamlarında kullanılmaktadır⁴³.

Kamu Gözetim Kurumu ise tahmini;

“Yönetimin bilgilerin hazırlandığı tarih itibariyle gerçekleştirmeyi beklediği faaliyetlerle (en iyi tahmine dayalı varsayımlar) ve yönetimin meydana gelmesini beklediği geleceğe ilişkin olaylarla ilgili varsayımlara dayalı olarak hazırlanan ileriye yönelik finansal bilgiler⁴⁴”

olarak tanımlamıştır.

Muhasebe standartlarında tahminler konusu ‘Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardı (TMS-8)’nda düzenlenmiştir. İlgili standardın 1 nolu paragrafında standardın amacı; ‘muhasebe politikalarının seçilmesine ve değiştirilmesine ilişkin kriterleri belirlemek ile muhasebe politikalarında ve tahminlerinde

⁴³ Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=comgts&arama=gts&guid=TDK> , Erişim 29 Eylül 2014

⁴⁴ “Kamu Gözetim Kurumu, Güvence Denetim Standardı 3400: İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi, 4 nolu paragraf

meydana gelen değişikliklerin ve hataların düzeltilmesine ilişkin muhasebeleştirme ve açıklama esaslarını belirlemek '' olarak açıklanmıştır⁴⁵.

İşletme faaliyetlerinde var olan belirsizlikler nedeniyle birçok finansal tablo kalemi kesin olarak ölçülemez, ancak tahmin edilebilir. Tahminler ise en son bilgilere dayanan kararlardır. Bu nedenle makul seviyede muhasebe tahminlerinin kullanılması, finansal tabloların düzenlenmesinde vazgeçilmez bir unsurdur ve makul seviyede oldukları sürece, finansal tabloların güvenilirliğini olumsuz yönde etkilemezler⁴⁶.

Muhasebe tahminlerindeki değişiklik yeni bir bilgi veya gelişmeden kaynaklanır⁴⁷. Tahminler, değişikliklerin yapıldığı tarihten sonraki işlem ve olaylara uygulanır. Dolayısı ile tahminlerin revize edilmesi, önceki dönemlerle ilişkili olmadığından hataların düzeltilmesi anlamına da gelmeyecektir.

Muhasebe tahminlerindeki değişikliğin etkileri varlık, yabancı kaynak veya özkaynak kalemlerinde değişiklik gerektirebilir. Böyle bir durumda, ilgili varlık ya da kaynak hesabı değişikliğin yapıldığı dönemde düzeltilir. Ancak değişikliğin sadece içinde bulunulan dönemi etkilemediği, gelecek dönemlere ait finansal tabloların da etkilendiği durumlar söz konusu olabilir. Tahminlerdeki değişikliğin hem içinde bulunulan dönemi, hem de gelecek dönemi/dönemleri etkilemesi söz konusu ise, değişikliğin hem cari döneme ve hem de gelecek dönem finansal tablolarına etkileri hakkında dipnotlarda bilgi verilmelidir. Gelecek dönemlere ilişkin tahminlerin belirsizlikler nedeniyle mümkün olmadığı hallerde ise herhangi bir açıklama yapılmaz. Ancak belirsizlik nedeniyle açıklama yapılamadığı işletme tarafından finansal tablo dipnotlarında açıklmalıdır. Örneğin şüpheli hale gelen alacak tutarının tahminindeki bir değişiklik, sadece cari dönemi etkileyeceğinden tahmin değişiklikleri sadece cari dönemin finansal tablolarına yansıtılacaktır. Oysa varlıkların faydalı ömürleri ya da ekonomik kullanma biçimlerine yönelik tahminlerdeki bir değişiklik hem cari dönemin amortisman giderlerini hem de

⁴⁵ http://kgk.gov.tr/contents/files/tms_seti/tmstfrs2011ktp/TMS_8.pdf, Erişim 29 Eylül 2014

⁴⁶ Kamu Gözetim Kurumu, TMS 16, Maddi Duran Varlıklar Standardı, paragraf 33

⁴⁷ Kamu Gözetim Kurumu, TMS 16, Maddi Duran Varlıklar Standardı, paragraf 5

varlığın kalan faydalı ömründeki amortisman giderlerini etkileyecektir. Her iki durumda da cari döneme ilişkin değişikliğin etkisi gelir tablosuna yansıtılmalıdır⁴⁸.

Tahminlerin uygulanmasıyla ilgili bilinmesi gereken bir diğer konuda varsayımlardır. Yönetim finansal tabloların hazırlanması sırasında önce belirli öngörüde (varsayım) bulunur ve sonrada bu öngörüye dayanarak bir takım tahminlerde bulunur. Kelime anlamı olarak varsayım ‘deneylerle henüz yeter derecede doğrulanmamış ancak doğrulanacağı umulan teorik düşünce, faraziye, hipotez’ anlamına gelmektedir⁴⁹. Muhasebede kullanıldığı anlam ise biraz daha geniştir. Muhasebede, bir standardın uygulanabilmesi için var olan tüm değişkenlerin bilinmesi mümkün olamadığından, bu değişkenlerin bazılarının, belirli bir değere sahip olacağı iddia olunur. Aksi halde çalışmanın tamamlanabilmesi mümkün olamayacaktır. Finansal tabloların tabii olacakları usul ve esasların belirlendiği⁵⁰ Kavramsal Çerçeve’de temel varsayım işletmelerin sürekliliği olarak belirtilmiştir. Anılan çerçevenin 4.1 başlıklı paragrafında;

‘Finansal tablolar normal olarak işletmenin devamlılığı ve öngörülebilir bir gelecekte de faaliyetlerini sürdüreceği varsayımına dayanılarak hazırlanırlar. Böylece, ne tasfiyeye niyetinin ne de ihtiyacının olduğu, faaliyet hacminin de önemli ölçüde azalmayacağı varsayılır⁵¹.’

denilmiştir.

Yönetici tarafından oluşturulan finansal tablolardaki temel varsayım işletmenin sürekliliği olduğundan, önemli muhasebe tahminlerinin makul olup olmadığı ayrıca değerlendirmelidir. Hileli finansal raporlamalar genellikle, muhasebe tahminlerinde kasıtlı olarak yanlışlıklar yapılarak ve bu yanlışlıklar ile bilgi kullanıcıları yönlendirilerek gerçekleştirilmektedir. Karşılıkları düşük ya da yüksek göstererek kârlılık düzeyini dönemlere yaymak suretiyle hedeflenmiş kârlılık düzeyine ulaşılmış algısı yaratmak yönlendirme kapsamındaki çalışmalara örnek olarak verilebilir. O halde muhasebe de

⁴⁸ Kamu Gözetim Kurumu, TMS 16, Maddi Duran Varlıklar Standardı, paragraf 38

⁴⁹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK , Erişim 29 Eylül 2014

⁵⁰ http://www.verginet.net/dtt/1/KavramsalCerceve_3909.aspx, Erişim 6 Aralık 2014

⁵¹ http://kgk.gov.tr/contents/files/F_R_I_K_C_1_.pdf, Erişim 30 Eylül 2014

kullanılan manipülasyon (*hileli yönlendirme*) yöntemlerini bilmek bunların denetimini planlamak açısından bize yol gösterecektir.

Tahminlerin gerçekçi olmaması veya kötüye kullanılması, finansal tabloların yanıltıcı bilgiler taşımaya neden olacaktır. Bu nedenle hata, hile veya usulsüzlük kadar önemlidir. Bu nedenden dolayı denetçinin; denetim kanıtları doğrultusunda yaptığı tahminler ile finansal tablolarda kullanılan tahminler arasındaki farklılıkları gözden geçirmesi, varsa tahminlerdeki hataların hile ve usulsüzlük içerip içermediğini belirlemesi ve buna bağlı olarak işletmenin kârlılığı ve performansı ile ilgili olarak yanıltıcı bilgi sunulmasını engellemesi gerekir. (Gürdal, 2003-1)

2.1.2. Muhasebede Tahminlerin Kullanıldığı Alanlar

- 1.) Şüpheli Alacaklar
- 2.) Kullanımdan kalkmış stoklar
- 3.) Finansal varlıkların veya yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleri,
- 4.) Amortisman tabii varlıkların faydalı ömürleri ya da gelecekteki ekonomik faydalarından beklenen yararlanma biçimleri,
- 5.) Garanti yükümlülükleri ⁵²

2.1.2.1. Şüpheli Ticari Alacaklar İle İlgili Uygulama

İşletme vadeli satışlarına ilişkin olarak vadesi dolduğu halde tahsil edilemeyen yani şüpheli hale gelen alacaklarını, geçmiş yılın mali verilerine dayanarak hesaplama yöntemini tercih etmiştir. Geçmiş yıla ilişkin veriler ise aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. İlgili verilere göre 2014 yılında işletmenin ayracağı karşılık tutarı aşağıdaki gibi olacaktır.

	2012	2013	2014
Brüt Satışlar	250.000	350.000	500.000
Vadeli Satışlar	150.000	200.000	295.000
Şüpheli Hale Gelen	19.000	17.000	?
Şüpheli Alacak Oranı %	% 12,67	% 8,50	?

⁵² http://kgk.gov.tr/contents/files/tms_seti/tmstfrs2011ktp/TMS_8.pdf, Erişim 29 Eylül 2014, prg 32

İşletmenin 2012 yılı brüt satışları 250.000-TL, vadeli satışları ise 150.000-TL' dir. Vadeli satışların 19.000-TL' si vadesinde tahsil edilememiştir. Bu durumda vadesinde tahsil edilemeyen satışların vadeli satışlara oranı %12,67⁵³ olarak hesaplanacaktır.

İşletmenin 2013 yılı brüt satışları ise 350.000-TL aynı dönemde vadeli satışları ise 200.000-TL'dir. Vadesinde tahsil edilemeyen satış tutarı ise 17.000-TL olduğundan bu durumda vadesinde tahsil edilemeyen satışların vadeli satışlara oranı ise %8,50⁵⁴ dir.

İşletme bu verilere dayanarak karşılık ayırmayı tercih etmiş olduğundan,2014 yılında, önceki yıllardaki hesaplamaların ortalama değerine göre işlem yapacaktır. Şu halde her iki yılda vadesinde tahsil edilemeyen alacakları ortalaması yaklaşık %10,59⁵⁵ olmaktadır. Bu durumda işletme, 2014 yılında vadeli satışlarının %10,59 u tutarında karşılık ayırabilecektir. İşletmenin 2014 yılı brüt satışları 500.000-TL ve bu satışların 295.000-TL 'lik kısmi ise vadeli satış olarak yapıldığına göre, bu durumda ayıracağı karşılık tutarı 31.240,50-TL⁵⁶ olacaktır.

Yapılacak yevmiye kaydı ise aşağıdaki biçimde olacaktır.

<i>128 Şüpheli Ticari Alacaklar</i> <i>120 Alıcılar</i>	29.122,50		29.122,50	
--	-----------	--	-----------	--

İşletme şüpheli hale gelen alacağının tamamı için karşılık ayırma yöntemini tercih etmiş ise bu durumda ayrılacak karşılık tutarının muhasebe kaydı ise,

<i>654 Karşılık Gider Hesabı</i> <i>129 Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı</i>	29.122,50		29.122,50	
--	-----------	--	-----------	--

biçimde olacaktır. Yapılan bu kayıt işletmenin dönem net kârını azaltan ya da dönem net zararını arttıran bir niteliktedir. Bu nedenle vergi uygulamaları ile muhasebe standartları uygulamaları arasında fark oluşacak ve ertelenmiş vergi söz konusu olacaktır.

⁵³ (19.000/150.000=0,1267)

⁵⁴ (17.000/200.00=0,0850)

⁵⁵ [(12,67+8,50)/2=0,1059]

⁵⁶ (295.000 x %10,59=31.240,50)

2.1.2.2. Finansal Varlık ve Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değeri İle İlgili Uygulama

İşletmenin 31 Aralık 2013 tarihi itibarı ile alım satım amaçlı elinde tuttuğu 400.000-TL değerinde hisse senedi bulunmaktadır. İşletme hisse senetlerini *TMS 39-Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme* standardı gereği gerçeğe uygun değer ile değerlemektedir. 31 Aralık 2013 tarihinde yapılan tahminler sonucu hisse senedinin 440.000-TL olacağı tahmin edilmiş ve finansal tablolara yansıtılmıştır. Bu durumda geçmişe dönük finansal tablolarda düzeltme yapmadan, 2013 yılı ve gelecek yılların finansal tablolarında (ileriye dönük uygulama) gerçeğe uygun değer tahmini değişmediği sürece, 40.000-TL olarak gözükecektir. 2013 yılı dönem sonunda aşağıdaki kayıt yapılmalıdır.

<i>110 Hisse Senetleri</i> <i>649 Diğer Olağan Gelir Ve Kârlar</i>	40.000,00	40.000,00
---	-----------	-----------

31 Aralık 2014 tarihinde yapılan tahminde hisse senedinin gerçeğe uygun değerinin 410.000 TL olduğu varsayıldığında ise işlemin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

<i>659 Diğer Olağan Gider Ve Zararlar</i> <i>110 Hisse Senetleri</i>	30.000,00	30.000,00
---	-----------	-----------

2.1.2.3. Varlıkların Faydalı Ömürleri İle İlgili Uygulama

Maddi duran varlıklarını normal amortisman yöntemine göre amortisman ayırmak suretiyle takip eden bir işletme 1 Mart 2010 tarihinde 250.000-TL değerinde bir ahşap dilimleme makinesi satın almıştır⁵⁷. İlgili makinenin faydalı ömrünün 7 yıl, kalıntı değerinin ise 26.000-TL olacağı öngörülmüş ve hesaplamalar bu verilere göre yapılmıştır. 2014 yılı Aralık ayında (*makine 5 yıl kullanıldıktan sonra*) makinenin faydalı ömrünün ve kalıntı değerinin gözden geçirilmesine karar verilmiştir. Yapılan tahmin sonucunda makinenin yararlı ömrünün başlangıçta yanılma nedeniyle uzun olarak belirlendiği, teknolojik gelişmelerin gerisinde kalınmaması için makinenin en çok 1 yıl daha

⁵⁷ Dr Ahmet GÖKGÖZ tarafından kaleme alınan ‘‘ TMS 8: Muhasebe politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardına İlişkin Muhasebe Uygulamaları’’ konu başlıklı makalesindeki örneklerden esinlenilmiştir. (MÖDAV 2012/4)

kullanılabileceği ve kullanım sonrası kalıntı değerinin en çok 12.000-TL civarında olacağı tahmin edilmektedir. Bu tahmin değişikliğinin etkilerinin finansal tablolara etkisi ise aşağıdaki gibi olacaktır.

Bu etkiyi hesaplayabilmek için öncelikle etkinin büyüklüğü tespit edilmelidir. Öncelikle revize öncesi tahmin bilgilere göre amortisman hesaplaması yapılır.

1. Makinenin amortismanına tabii değeri 224.000-TL'dir (250.000-26.000)
2. Makinenin faydalı ömrü 7 yıl olarak belirlenmiş olduğundan yıllık amortisman tutarı 32.000-TL olacaktır. (224.000/7)
3. İşletme bu makineyi 5 yıl kullanmıştır. Bu zaman zarfında makinede meydana gelen yıpranma tutarı 160.000-TL olacaktır. (32.000x5)
4. Beş yıllık kullanım sonrasında makinenin net defter değeri ise 64.000-TL olmaktadır. (224.000-160.000)
5. Makine tahminin revize edilmesi sonrasında kalıntı değeri olarak revize tahmin değeri 12.000-TL ($26.000-12.000=14.000$) olarak belirlenmiş olduğundan makinenin güncellenmiş haliyle amortismanına tabii değeri 50.000-TL ($64.000-14.000$) olmaktadır. (Gökgöz, 2012)
6. Makinenin teknolojik gelişmeler nedeniyle en çok bir yıl daha kullanılacak olması nedeniyle yararlı ömrünün tamamının 2015 yılında amortisman yoluyla itfa edilmesi gerekmektedir. Dolayısı ile 50.000-TL'nin tamamı 2015 yılında amortisman gideri olarak kayıtlara alınacaktır.

Finansal tablolar ancak karşılaştırılabilir olduğunda anlamlıdır. Örnekte 2014 ile 2015 yıllarında, aynı duran varlık ile ilgili ayrılan amortismanlar arasında farklılık bulunmaktadır. Bu farklılığın finansal tablolara etkisi olduğundan hakkında dipnotlarda bilgi verilmelidir. İlk tahmine göre 2015 yılı için ayrılacak amortisman tutarı 32.000-TL olarak hesaplanmış olmasına karşın revize edilen tahmin sonrasındaki amortisman gideri aynı yıl için 50.000-TL olarak hesaplanmaktadır.

2.1.2.4. Garanti Yükümlülükleri İle İlgili Uygulama

X işletmesi ürettiği çamaşır makinelerini 3 yıl garantili olarak satmaktadır. (Gökgöz, 2012) İşletmenin, 2013 yılı içerisinde satmış olduğu çamaşır makinelerinin parasal karşılığı 600.000-TL'dir. İşletme '*TMS 37-Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı*' uyarınca geçmiş yıl verilerine dayanarak garanti yükümlülüklerini %8 olarak hesaplamaya karar vermiştir. Söz konusu yükümlülükler bilançoda uzun vadeli kaynak hesapları arasında yer almaktadır ve tamamı genel üretim gideri yazılmaktadır. Yapılan gider kaydı, dönem kârını azaltıcı bir etkiye sahiptir.

Muhasebe standartları açısından yapılacak gider kaydı;

730 - Genel Üretim Gideri 479 - Diğer Borç ve Gider Kar.	48.000,00	48.000,00
---	-----------	-----------

biçiminde olmaktadır ve yapılan bu kayıt ile dönem kârı aşındırılmakta ya da dönem zararı daha da arttırılmaktadır.

İşletme 4 yılın sonunda çamaşır makineleri için toplam 40.000-TL garanti sözleşmesi gereği bakım onarım masrafı ve değişim yapmış, bu nedenle garanti karşılıklarını tekrar gözden geçirmeye karar vermiştir. Satılan ürünlerin büyük bölümü garanti süresinin son yılında arıza çıkarmaktadır. Son yıl için garanti karşılıklarının 15.000-TL olması gerekeceği yönünde bir tahminde bulunularak garanti karşılık tutarı revize edilmiştir. Bu tarihe kadar ayrılan net karşılık değeri 7.000,00-TL (55.000 – 48.000) olduğu için işletmenin 7.000-TL daha karşılık ayırması gerekmektedir. Burada muhasebe tahmininde bir değişiklik söz konusudur ve aşağıdaki kayıt yapılmalıdır.

730 - Genel Üretim Gideri 479 - Diğer Borç ve Gider Kar.	7.000,00	7.000,00
---	----------	----------

2.1.3. Muhasebe Manipülasyon Yöntemleri

Kelime anlamı olarak manipülasyon ‘‘seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme’’ anlamına gelmektedir⁵⁸.

Muhasebe literatüründe ise manipülasyon, alternatif muhasebe politikaları arasında yapılan seçimlerle raporlanan dönem kârının isteğe göre arttırılıp azaltılabilesidir. (Demir & Bahadır, Kasım-Aralık 2007)

Manipülasyon, şirketlerin finansal tablolarında yer alan verilerin yöneticilerin istekleri ile uyumlu olması amacıyla gerek ilgili mevzuatın izin verdiği sınırlar içinde kalarak gerekse bu sınırların dahi aşılması suretiyle müdahale edilmesidir. (Küçüksözen & Küçükkocaoğlu)

Muhasebe manipülasyonunun en önemli amacı, işletme performansının ve finansal yapısının gerçekte olması gerektiğinden farklı gösterilmesidir. Bu farklı gösterimin amacı ise bilgi kullanıcılarını yanıltmaktır. Yöneticiler, muhasebe manipülasyonu ile yatırımcıların zihinlerinde iyimser bir ‘‘kâr beklentisi’’ yaratmayı ve yatırımcıların yeni hisse senetleri satın almalarını amaçlamaktadırlar. Yatırımcılarda iyimser bir kâr beklentisi yaratarak yeni hisse senetleri satın alınması ve bu biçimde hisse senedi fiyatının ve işletmenin piyasa değerinin artırılması amaçlanabilir. Buna ‘‘işletme için manipülasyon’’ da denilmektedir. Bununla birlikte yöneticilerin ücret ve primlerini arttırmak amacıyla, işletme dışına açıklanmamış bilgiler yardımıyla kendileri için yatırımcılara göre avantaj sağlama çabalarından kaynaklanan manipülasyon yöntemleri de kullanılmaktadır ki bunlara da ‘‘işletmeye karşı manipülasyon’’ adı verilmektedir. (Demir & Bahadır, Kasım-Aralık 2007)

İşletme performansı genellikle hisse başına kâr rakamını etkileyecek gelir tablosu kalemlerinde yapılan düzeltme ve sınıflandırma işlemleriyle gerçekleştirilmekte; işletmenin gelirleri esas faaliyet bölümlerine dâhil edilirken, giderleri ise olağan ve olağandışı giderler arasında gösterilmektedir. Benzer biçimde işletmenin finansal yapısı da

⁵⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=275, 2 Ekim 2014

dönem kârının gerçek değerinden yüksek gösterilerek borç/öz kaynak oranının azaltılması biçimde gerçekleştirilmektedir.

Bazı manipülasyonlar, muhasebe standartlarının uygulamaya yönelik sağladıkları esnekliklerden faydalanılarak gerçekleştirilmektedir. Bunlar, uygulamada ‘*’muhasebe ilke ve standartlarına uygun manipülasyonlar’’* olarak adlandırılırlar ve tecrübeli finansal bilgi kullanıcıları tarafından kolaylıkla ortaya çıkartılabilirler. Bununla birlikte ustaca hazırlanmış ve gizlenmiş manipülasyonlara da rastlanılmaktadır. Örneğin duran varlıklara ilişkin bazı giderlerin, dönem gideri olarak kabul edilmesi ya da aktifleştirilip amortisman tabii tutulması dönem kârını doğrudan etkilemektedir. Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı (TMS 38) uyarınca, bir varlık kalemiyle ilgili gelecekteki ekonomik yararların işletmeye aktarılmasının muhtemel olması ve ilgili kalemin maliyetinin güvenilir biçimde ölçülebilmesi halinde maddi olmayan duran varlık maliyet yöntemiyle muhasebeleştirilir ve finansal tablolara yansıtılır⁵⁹. Örneğin geliştirilmekte olan yazılım projesinin gerçekleştirilebilirlik raporunun olumlu sonuçlanması halinde artık geliştirme aşamasına geçilmiş olunmaktadır. Bu aşamadan itibaren bu işle ilgili harcamaların aktifleştirilmesi ve amortisman uygulanmak suretiyle faydalı ömür esasına dayanarak giderleştirilmesi gerekmektedir. Şayet çalışmalar olumsuz sonuçlanmış ya da önceden aktifleştirilmiş olmakla birlikte artık projenin tamamlanma olanağı kalmamış ise yapılan harcamaların gider olarak kayıtlara alınması gerekmektedir. Konu hakkında iki farklı şirkette iki farklı yöntem izlenerek raporlama yapılmış ve sonuçları ise yetkili kurul nezdinde farklı değerlendirilmiştir. Amerikan yazılım devlerinden IBM⁶⁰ firması geliştirme giderlerini aktifleştirerek takip etmesine karşın, Microsoft⁶¹ ise yapılan giderlerin tamamını dönem gideri olarak izlemeyi tercih etmiştir. Konu ile ilgili olarak Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu (*Securities and Exchange Commission - SEC*) tarafından yapılan incelemelerde Microsoft firmasına, raporlanan dönem kârını düşük gösterdiği gerekçesi ile Haziran 2002’de ceza kesilmiştir (Demir & Bahadır, Kasım-Aralık 2007)

⁵⁹ Kamu Gözetim Kurumu, TMS 16, Maddi Duran Varlıklar Standardı, paragraf 7

⁶⁰ IBM (International Business Machines; *Uluslararası İş Makineleri*)

Thomas J. Watson tarafından 1911 yılında ABD’de kurulmuştur. Merkezi New York’ta olan dünyanın en büyük bilişim teknolojisi şirkettir. 410.000’i aşkın çalışanı ile 170’den fazla ülkede faaliyet göstermektedir.. <https://tr.wikipedia.org/wiki/IBM>, Erişim 18 Nisan 2015

⁶¹ Microsoft Corporation Windows, Xbox gibi ürünleriyle anılan ABD merkezli büyük yazılım ve bilişim şirkettir. Şirket 1975 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin Washington eyaletindeki Seattle kentinde Bill Gates ve arkadaşları tarafından kurulmuştur.

Bazı manipölasyonlar ise muhasebe ilke ve standartlarından açık biçimde sapmaları içermektedir ki bunlar uygulamada “*muhasebe ilke ve standartlarına aykırı manipölasyonlar*” veya “*finansal hile*” olarak adlandırılmaktadır. (Demir & Bahadır, Kasım-Aralık 2007)

Kısacası manipölasyonun genel amacı; hisse senedi fiyatlarını artırmak, işletmenin kredibilitesini iyileştirmek, tahvil ve benzer borçlanma araçlarını ihraç etmek suretiyle borçlanma maliyetlerini azaltmak ve yöneticilerin raporlanan dönem kârı üzerinden hesaplanan primleri artırmak veya vergileri azaltmaktır. (Demir & Bahadır, Kasım-Aralık 2007)

Muhasebede kullanılan manipölasyon yöntemleri şunlardır.

- a) Kâr Yönetimi
- b) Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi Yöntemi
- c) Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları
- d) Büyük Temizlik Muhasebesi
- e) Agresif Muhasebe
- f) Finansal Hile

2.1.3.1. Kâr Yönetimi

Kâr yönetimi, dönem kârını etkilemeye yönelik faaliyetlerdir. Amaç, yatırımcılarının kararlarını etkilemek veya değiştirmek için muhasebe bilgisinin bilinçli olarak yanlış açıklanması veya hiç açıklanmamasıdır. İşletmeler henüz doğmamış bir geliri muhasebeleştirerek veya fiktif gelir kaydı yaparak dönem kârını gereksinimleri doğrultusunda değiştirebilmektedir. Örneğin henüz siparişi alınmış ama teslimatı yapılmamış ürünlerin “*TMS 18 – Hâsılat Standardı*” gereği gelir kaydının yapılması mümkün değildir. Ancak hâsılatı yüksek gösterebilmek için gerçekleşmiş gibi kayıtlara alınabilmektedir.

Hâsılat, finansal tablo kalemlerinin en önemli unsurlarından bir tanesidir. İşletmeye sermaye sağlayan taraflar, sermaye getirme kararını verirken işletmenin finansal durumunu

ve performansını gözden geçirmekte, bunu da hâsılat kaleminden yararlanarak gerçekleştirmektedir. (Özkan & Balsarı, 2009) Bu nedenle yöneticiler bu konuda baskı altına girmekte, hileli raporlama uygulamalarına başvurabilmektedirler. Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu'nca Temmuz 1997 ile Temmuz 2002 yılları arasında dönemi kapsayan beş (5) yıllık süreçte gerçekleştirilen araştırmaya göre 227 adet hileli finansal raporlama uygulamasından 126 tanesi, hâsılatın yanlış belirlenmesi ile ilgilidir. (Özkan & Balsarı, 2009)En yaygın olarak başvurulan yöntem ise gelecek dönemlere ait olan hâsılatın dönemsellik ilkesi göz ardı edilip bu dönem hâsılatı olarak kayıtlara alınması ve bu dönem kayıtlarının şişirilmesi biçiminde olmaktadır.

2.1.3.2. Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi

Bu yöntemde amaç raporlanan kârı istikrarlı hale getirmektir. Yöntemin uygulanmasından amaç, istikrar için gelirlerin başarılı yıllardan başarısız yıllara aktarılması ve kârlardaki dalgalanmaların önlenmesidir. Yatırımcılar, yatırım yapacakları yatırım araçlarında, maksimum kazanç ve minimum risk düşüncesiyle hareket ettikleri gibi aynı zamanda beklentilerinin süreklilik sağlayıp sağlamadığını da göz önünde bulundurmaktadırlar. Süreklilik sağlanması çeşitli yöntemlerle yapılmaktadır. En çok kullanılan ise kârlardaki değişkenliğin, kendilerinin belirledikleri zamanlarda tahakkuk kayıtları yapılmak suretiyle azaltılmasıdır. Kâr yönetiminde uygulanan fiktif gelir kayıtlarının yapılarak hâsılatın şişirilmesi de bu madde kapsamında yapılan uygulamaya örnek olarak verilebilir. Ayrıca beklentiler nedeniyle kur farklarının aktifleştirilmesi ile ilgili zorunluluklara uyulmamasına yönelik kaydedilmesi ya da işlemlerin ait olduğu hesaplar arasında virman yapılarak, olağan işlemler olağandışı gelir/gider hesaplarında takip edilerek faaliyet kârı istenilen düzeye ayarlanabilmektedir.

2.1.3.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı muhasebe, finansal bilgi manipülasyonunu diğer yöntemlerin bir karışımıdır ve uygulamada tespit edilen örnekler aşağıda belirtilmiştir.

- Gelirlerin kesinleşmediği halde, tahakkuk ettirilmesi,
- Faiz giderlerinin aktifleştirilmesi / giderleştirilmesi ile ilgili mevzuata uyulmaması

- Varlıkların ekonomik ömrünün uzun belirleyerek amortisman süresinin uzatılması suretiyle giderlerin azaltılarak kârın maksimize edilmesi
- Gelir tablosunda olağanüstü gelirlerin faaliyet gelirleri arasında gösterilmesi buna karşılık faaliyet giderlerinin ise olağanüstü gider olarak sınıflandırılması,
- Şirketin nakit üretme gücünün yüksek olduğu izlenimi yaratmak için nakit akım tablosunda yatırımlardan ya da diğer faaliyetlerden sağlanan nakit girişlerinin işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit gibi gösterilmesi. (Küçüksözen & Küçükkocaoğlu)

2.1.3.4. Büyük Temizlik Muhasebesi

Bu yöntem genellikle şirket yönetimleri değiştirildiğinde önceki yönetimin görevde olduğu dönemin daha zararlı, kendi dönemlerinin ise daha kârlı gösterilmesi amacıyla yapılmaktadır. Örneğin işletme geçmiş dönemde maddi olmayan duran varlıklarla ilgili olarak bir yazılımın özelliklerini artırmak için bir takım giderlere katlanmış ve bu giderleri de aktifleştirmiş olabilir. Sonrasında ise piyasadaki nedenlerden kaynaklı olarak ürünün satılamayacağına dair bir iddiada bulunarak aktifleştirmiş olduğu bu giderleri zarara kaydetmek suretiyle aktifinden çıkartabilir. (Demir & Bahadır, Muhasebe Manipülasyonu, Kasım-Aralık 2007)

2.1.3.5. Agresif Muhasebe Yöntemi

Muhasebe ilke ve standartlarındaki kuralları zorlanarak muhasebe manipülasyonunun yapılmasıdır. Bazı işletmeler dönem giderlerini azaltarak kârı maksimize etme yolunu tercih etmektedirler. Örneğin dönem giderlerini aktifleştirilmesi veya amortisman tabii varlıkların amortisman sürelerinin yani faydalı ömürlerinin daha uzun olarak belirlenmesi gibi. Burada maddi duran varlıkların amortisman yoluyla itfa edilmesinde, faydalı ömür işletme yönetimi tarafından belirlenmektedir. Yönetim bu konuda tahminlerde bulunurken varlığın faydalı ömrünü olması gerekenden uzun veya hurda değerini olduğundan yüksek belirlemek suretiyle amortisman giderlerini azaltabilir. Bu sayede varlıkların defter değeri yükselecek ve dönem kârı ise daha üst tutarlara taşınacaktır.

2.1.3.6. Finansal Hile

Bu yöntem, finansal tabloları önemli derecede yanlış gösteren eylemler bütünü olarak tanımlamaktadır. Belgeleri değiştirmek veya silmek, hayali işlemleri kaydetmek ve benzer işlemleri bu konudaki uygulamalara örnek olarak verebiliriz. Örneğin şüpheli hale gelmiş alacakların ve dolayısı ile ayrılacak karşılık tutarının kasıtlı olarak iyimser olarak tahmin edilmesi muhasebe kârının yüksek çıkmasına neden olacaktır. Ya da maliyetlendirme çalışmalarında üretimde fiili olarak kullanılan bazı stok kalemlerinin sanki üretimde kullanılmamış gibi düşünülerek stok çıkışının yapılmaması satılan mal maliyetinin düşük hesaplanmasına neden olacaktır.

2.2. Gerçeğe Uygun Değer

Değer kavramı, bir varlığın değişimindeki parasal tutarın büyüklüğü veya bir yükümlülüğün yerine getirilmesinde katlanılan bedeldir. Başka bir tanıma göre belirli bir mal veya hizmet için ödenmesi muhtemel tahmin fiyatıdır. Bu nedenle varlık veya yükümlülük ilgili olarak değişim zamanlarına ve değişim ortamlarına göre farklı değerler söz konusu olmaktadır. (Pamukçu, Ocak-Şubat 2011) Örneğin 500 birim A malının dönem başındaki değeri 25.000-TL iken değişik faktörlerin etkisi ile dönem sonunda değeri 27.500-TL'ye çıkabilir ya da 20.000-TL'ye gerileyebilir. Öte yandan varlık ve yükümlülükler, bunlardan faydalanacak veya sonuçlarına katlanacak kişiler açısından zaman ve şartlara bağlı olarak farklı değerlendirileceğinden ölçüm değerleri de farklılık taşıyacaktır. Dolayısıyla değer, varlıkların el değiştirmesinde ya da borçların ödenmesinde ortaya çıkan fiyattır. Bu nedenle de zaman ve şartlar değiştikçe varlığın değeri de değişmektedir. (Tokay, Deran, & Aktaş, 2005)

Vergisel anlamda değerlendirme Vergi Usul Kanunu'nun 258 nci maddesinde "*vergi matrahının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespit edilmesi*" olarak ifade edilmiştir. Takdir kelimesi kavram olarak yargılama ve onama faaliyetlerini içeren bir anlam taşımaktadır. Ancak genellikle yargılama faaliyetleri için kullanılmaktadır. İnsana özgü bir faaliyettir ve birden çok seçeneğin gerçeklik temelinde uyum ve uyumsuzluk derecelerinin karşılaştırılmak suretiyle yargıya varılmasını ifade etmektedir. (Ünsal, 2009, Sayı 94)

Muhasebe standartları ve Türk Ticaret Kanunu açısından ise değerlendirme ‘*varlık ve kaynakların gerçeğe uygun bir biçimde sunumu*’ dur. Tarihi maliyetler geçmişte kalmış tutarlardır. Oysaki varlık ve borçların finansal tablo tarihindeki değerinin bilinmesi finansal tabloları daha anlamlı kılacağından önemlidir. Bilgi kullanıcıları işletmenin sadece bugünkü durumu ile ilgilenmemekte, gelecekte ortaya çıkabilecek kazanç ve zararları hakkında bilgi sahibi olmak istemektedirler. Bu neden ise değerlendirme esaslarında gerçeğe uygun değer kavramını ön plana çıkarmıştır. (Pamukçu, Ocak-Şubat 2011)

Genel olarak değerlendirme, belirli bir varlığın, belirli bir tarihte, belirli varsayımlar altında ulaşabileceği tutarın tahmin edilmesidir. Bu nedenle işlemin yapılma zamanı, yapılma nedeni, kimin tarafından ve hangi yöntemle yapıldığı gibi faktörler değerlendirme tutarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle de değerlendirme sonucu, değerlendirme işlemini yapan kişiye, zamana, genel ekonomik duruma, piyasa talebine, teknolojik gelişmelere, tahmin ve varsayımlara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. (Uyanık, 2014)

‘*Gerçeğe Uygun Değer*’ İngilizcede ‘*fair value*’ olarak tanımlanan bir kavramdır. Gerçeğe uygun değer ölçümünün amacı piyasa koşullarında, piyasada mevcut olan katılımcılar arasında yani olağan bir işlemde bir varlığın satılması ya da bir borcun ödenmesinde ölçüm tarihinde gerçekleşecek fiyatın tahmin edilmesidir⁶². Varlıkların elden çıkartılması tahsil edilecek, yükümlülüklerin yerine getirilmesinde ise ödenecek bedel ifade edilmektedir. Bazı kaynaklarda ve bazı standartların eski sürümlerinde ‘*makul değer*’, ‘*emsal bedel*’ veya ‘*rayiç bedel*’ isimleri ile de anılmaktadır. (Bozdemir, Ocak-Şubat 2014)

Muhasebenin temel işlevi, işletme yöneticilerine, sahiplerine, çalışanlarına, potansiyel yatırımcılara, devlete, kredi kuruluşları ile işletme ile ticari ilişkisi geliştiren alıcı ve satıcılara finansal nitelikli bilgileri raporlamaktır. Muhasebe kayıtları, finansal tablolar biçiminde özetlenerek sunulur. Bu sunumlara dayanarak ilgili bilgi kullanıcıları da işletme ile ilgili kararlar alırlar. Ancak bu kararların alınabilmesinde, finansal tabloların

⁶² <http://kgk.gov.tr/contents/files/TFRS%2013.pdf>, Paragraf b2, erişim 19 Nisan 2015

doğru ve dürüst olarak hazırlanması, işletmenin gerçeğe uygun durumunu göstermesi nedeniyle önem arz etmektedir.

Finansal tabloların hazırlanmasında tarihi maliyet verilerinin kullanılması esastır. Ancak tarihi maliyetler, işlemin yapıldığı ve gerçekleştirildiği tarihteki maliyetlerdir. Bu nedenle güncel değerleri yansıtılmamaktadır. Daha güncel verilere dayalı olarak hazırlanmış finansal tablolar oluşturulması yönündeki çabalar sonucunda “*Gerçeğe Uygun Değer*” yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Gerçeğe uygun değer yaklaşımı, ekonomik değişikliklerin finansal tablolara yansıtılmasını amaçlamaktadır. Değişik kaynaklardan farklı zamanlarda, farklı değerlerle elde edilen aynı tür varlıkların, finansal tablolarda aynı değer ile gösterilmesini sağlamaktadır. (Pamukçu, Ocak-şubat 2011)

Gerçeğe Uygun Değer kavramının muhasebe standartlarında yer alması, 1980li yıllarda ABD’de yaşayan “*Saving-Loans Krizi*”⁶³ ile olmuştur. Bankalar finansal yapılarının güçlü olduğunu göstermek tarihi maliyetlerle kaydedilmış finansal varlıklarını piyasa fiyatı ile satıp, öz kaynaklarını artırmış ve bilançolarını manipüle etmişlerdir. Ancak bu uygulama nedeniyle banka bilançoları gerçeği yansıtamaz hale gelmiş ve Amerikan Finansal Standartları Belirleme Kurulu (FASB), bu maniplasyon yönteminin bertaraf edilebilmesi için, bankaların finansal varlıklarını piyasa fiyatı ile değerleyip raporlamasını önermiştir. Bu neri ve sonrasındaki çalışmalar doğrultusunda da 2006 yılında Amerikan Standartları Belirleme Kurulu tarafından “*SFAS.157-Gerçeğe Uygun Değer lmleri*” standardı yayınlamıştır. (zkan & Terzi, Gerçeğe Uygun Değer lmnn Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi, 2009, Sayı 92)

Gerçeğe Uygun Değer kavramı, Uluslararası Muhasebe Standartları⁶⁴(*International Financial Reporting Standards-IFRS-*) gereğince yapılmaktadır. Farklı ülkelerde yer alan

⁶³ ABD de 1980’ler ve 1990’lar da hüküm süren Savings and Loan (Tasarruf ve Kredi) krizi bu sektörde faaliyet gösteren 747 S&L kuruluşu iflas etti. Krizin nihai faturası \$160.1 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Bunun \$124.6 milyar doları doğrudan ABD Hkmeti ve dolaylı olarak vergi mükellefleri tarafından ödendi ve 1990 başlarındaki büyük bütçe açıklarına yol açmıştır.
<http://www.riskonomi.com/wp/?p=240>, Erişim 30 Eylül 2009

⁶⁴ Benzer işlem ve olayların farklı biçimlerde finansal tablolara yansıtılması, farklı faaliyet raporlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Uluslararası şirket alım-satım ve birleşmelerinde yatırım kararı veren kişi ve kurumlar, ülkelerin kendi mevzuatlarına göre hazırlanmış faaliyet raporlarını incelerken uygulanan muhasebe standartlarının karşılaştırma yapmaya elverişli olmadığını tespit etmişlerdir.1990’lı yıllardan

yatırımcıların birbirlerinin finansal tablolarını karşılaştırabilmesi ve anlayabilmesi ihtiyacından doğan uluslararası muhasebe standartları gereksinimler doğrultusunda ve belirli bir zamana yayılarak yayınlanmıştır. Süreç içerisinde muhasebe standartları yayınlandıkça her bir standart gerçeğe uygun değeri kendisine göre tanımlamayı tercih etmiştir. Bu nedenle gerçeğe uygun değer ölçümü konusunda bir birliktelik ve net bir ölçüm sağlanamamıştır. Bazı muhasebe standartları gerçeğe uygun değer nasıl ölçüleceğine dair sınırlı bir rehber niteliğinde bilgiler sunarken, bazıları ise daha kapsamlı bilgiler sağladılar. Gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin gereklilikler, gerçeğe uygun değer ölçümlerinin kamuya açıklanmasındaki tutarsızlıklar ve benzer uygulamada farklılıklara neden olmuş ve yayınlanan finansal tabloların karşılaştırılabilirliğini azaltmıştır. (Özcan, Aralık 2012)

“Gerçeğe Uygun Değer Standardı (TFRS-13)”, 31 Aralık 2012 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGGK) tarafından hazırlanmış ve 30 Aralık 2012 tarihli Resmî Gazete ile ilan olunmuştur⁶⁵. Standart, finansal raporlama tablolarında yer alan gerçeğe uygun değer ölçümünün nasıl yapılması gerektiğini açıklamaktadır. Standart, değer ölçümünde, muhasebe standartlarının kullanılacağı durumlara yönelik herhangi bir belirleme veya değişiklik yapmamaktadır. Bu nedenle gerçeğe uygun değer ölçümü yapılacak varlık ve kaynaklar, ilgili muhasebe standartlarına göre belirlenmeye devam edilecektir. Standardının yayınlanması ile hem finansal tablolarda kullanılacak gerçeğe uygun değer ölçümleri bir yerde toplanmış ve hem de karşılaştırılabilirlik konusundaki olumsuzluklar kısmen de olsa giderilmiştir.

Gerçeğe Uygun Değer, işletmeye has bir ölçü değil tam tersine piyasa odaklı bir ölçümdür. Piyasa katılımcılarının risk varsayımları dâhil bir borcu veya bir varlığı fiyatlandırırken kullandıkları varsayımların tamamını kullanılmaktadır.

Standart, satış veya devir işleminin asıl piyasada gerçekleşeceğini şayet asıl piyasa yok ise o zaman en avantajlı piyasada gerçekleştiğini varsaymaktadır. Asıl piyasa, varlığın

itibaren küresel sermaye ve işlemlerinin artması sonucu, muhasebe işlemlerinde tekdüzelik oluşturmak ve uluslararası kabul gören standartları kullanmak bir zorunluluk olmuştur. AB üyesi ülkelerin borsaya kayıtlı şirketleri 2005 yılından itibaren Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını uygulamaktadır.

⁶⁵ Kamu Gözetim Kurumu, <http://kgk.gov.tr/contents/files/TFRS%2013.pdf>

ya da borcun en yüksek seviyede ve en yüksek hacimde işlem gördüğü piyasadır. En avantajlı piyasa ise taşıma ve işlem maliyetlerinin dikkate alınması suretiyle varlığın satışından en yüksek faydayı sağlayan veya borcun devrinde en düşük ödeme yapılmasına olanak veren piyasadır⁶⁶.

Örneğin bir işletme, gerçeğe uygun değerini tespit edeceği ürünlerini Ankara ve İstanbul'da pazarlama ve satma olanağına sahiptir. Ürünlerin tamamına yakını Ankara'da satılmaktadır. İstanbul'da ise daha sınırlı satış yapılmıştır. Ankara için satış fiyatı 40,00-TL ve İstanbul içinde 35,00-TL olsun. Ancak bu tür ürünlerin en çok satıldığı piyasa İstanbul olduğunu varsayım. Burada ürünün en yüksek hacimde işlem gördüğü piyasa İstanbul olduğundan asıl piyasa İstanbul piyasası olmaktadır. Ankara ise en avantajlı piyasa olmaktadır. (Taşıma maliyetleri Ankara için ürün başı 0,50-TL, İstanbul içinde 1,00-TL olduğu varsayılmıştır) (Durak, Nisan 2013)

Piyasa temelli bir ölçü olarak gerçeğe uygun değer, benzer varlık ve borçlar için aynı piyasa değerlendirmelerini yansıtarak güncel, karşılaştırılabilir, basit ve anlaşılabilir bilgiler sağlaması nedeniyle mevcut yöntemlere göre daha iyi bir metot olarak kabul edilmektedir. (Özkan G. , Mart 2014)

Her bir varlık ve yükümlülüğün gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Örneğin Vatikan müzesinde yer alan Picasso⁶⁷,ya ait resimlerin gerçeğe uygun değerinin belirlenememesi gibi. (Özkan & Terzi, Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi, 2009, Sayı 92) Bu resimlerin bir benzeri olmadığı gibi benzer bir piyasası da mevcut değildir. Bu nedenle Vatikan devleti bu resimleri envanter listelerinde gerçeğe uygun değeri ile değil iz bedeli ile takip etmektedir.

⁶⁶ Kamu Gözetim Kurumu, <http://kgk.gov.tr/contents/files/TFRS%2013.pdf>, 16 nolu paragraf

⁶⁷ Pablo Picasso (25 Ekim 1881 - 8 Nisan 1973), İspanyol ressam ve heykeltıraş. 20. yüzyıl sanatının en iyi bilinen isimlerindendir ve en üretken sanatçılardan birisidir. Guinness Rekorlar Kitabı'na göre, toplam resim, 100,000 baskı, 34,000 kitap resmi ve 300 heykel ve birçok seramik ve çizim üretmiştir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Pablo_Picasso, Erişim 9 Şubat 2015

Tablo 3: Doğrudan Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünü Gerektiren TMS/TFRS'ler

Standart	Standartın Adı
TMS 11	İnşaat Sözleşmeleri
TMS 16	Maddi Duran Varlıklar
TMS 17	Kiralama İşlemleri
TMS 18	Hâsılat
TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Fayda
TMS 20	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi, Devlet Yardım. Açıklanmalar
TMS 26	Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama
TMS 33	Hisse Başına Kazanç
TMS 36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
TMS 38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
TMS 39	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme
TMS 40	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
TMS 41	Tarımsal Faaliyetler
TFRS 1	Türkiye Finansal Raporlama Standardının İlk Uygulaması
TFRS 2	Hisse Bazlı Ödemeler
TFRS 3	İşletme Birleşmeleri
TFRS 5	Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler
TFRS 13	Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne İlişkin Türkiye Finansal Rap. Stand.

Kaynak: Doğan Güngör Tanç, 2008,459

2.2.1. Gerçeğe Uygun Değer Tespitinde Kullanılan Değerleme Teknikleri

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı piyasa koşullarında katılımcılar arasında bir varlığın satılması veya bir borcun ödenmesinde ölçüm tarihinde gerçekleşecek olan fiyatın en doğru biçimde tahmin edilmesidir. Tahmin sürecinde üç derece halinde tanımlanmış olan girdiler kullanılmaktadır.

Standartta kullanılan değerleme teknikleri aşağıdaki gibidir:

a.) Piyasa Yaklaşımı

- b.) Maliyet Yaklaşımı
- c.) Gelir Yaklaşımı

TMS/TFRS'lerde gerçeğe uygun değer tespitinde genellikle piyasa fiyatı kullanılmaktadır. Bununla birlikte maliyet yaklaşımı, gelir yaklaşımı ve bugünkü değer yaklaşımları da kullanılabilir. (Bozdemir, Ocak - Şubat 2014)

2.2.1.1. Piyasa Yaklaşımı

Piyasa yaklaşımında aynı veya karşılaştırılabilir nitelikteki varlık ya da borçlara ilişkin piyasada geçerli işlemlerde elde edilen fiyat ve bilgiler kullanılmaktadır. (Pamukçu, Ocak-Şubat 2011) Bu yaklaşım ile gerçeğe uygun değer belirlenmesinde ilgili varlık veya yükümlülüklerin piyasa fiyatı esas alınmaktadır. Borsada işlem gören hisse senetleri, piyasa yaklaşımı değerlemesine en güzel örnektir. Piyasa yaklaşımı, gerçeğe uygun değer kavramını en iyi biçimde ifade eden yaklaşımdır. (Bozdemir, Ocak-Şubat 2014)

2.2.1.2. Maliyet Yaklaşımı

Maliyet yaklaşımı, bir varlığın hizmet kapasitesini yerine koymak veya yenilemek için yapılması gereken harcamaları yani cari yerine koyma maliyetlerini yansıtmaktadır. Varlık veya yükümlülüğe ilişkin piyasa fiyatlarının temin edilememesi durumunda benzer kalemlerin piyasa fiyatları seviyesinden hesaplamalar yapılmaktadır.

2.2.1.3. Gelir Yaklaşımı

Gelir yaklaşımı, gelecekte elde edilecek gelir ve harcamalar ile nakit akımları cari değere indirgenmektedir. Piyasa fiyatının güvenilir olmaması ve benzer durumlarda gerçeğe uygun değer opsiyon fiyatlaması ve benzer yöntemler ile belirlenebilmektedir. Bu yöntem özellikle maddi olmayan duran varlıkları ölçmek için kullanılmaktadır. (Pamukçu, Ocak-Şubat 2011)

2.2.2. Gerçeğe Uygun Değerde Girdiler

Finansal tabloların amacı, bilgi kullanıcılarına verecekleri kararların için yardımcı bilgi sağlamaktır. Bu nedenle finansal tablolarda verilen rakamların ve dipnotlarda verilen bilgilerin mümkün olduğunca varlıkların ya da yükümlülüklerin değerini gerçeğe yakın bir biçimde yansıtması gerekir. (Muğan, Kasım 2008)

Gerçeğe uygun değer standardı, varlık veya yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerini belirlemede değerlendirme tekniklerinden faydalanmakta, bu tekniklerin uygulamasında ise girdiler kullanılmaktadır. Gerçeğe Uygun Değer Standardında kullanılan girdiler üç grup halinde tanımlanmıştır.

- a.) Birinci Seviye Girdiler
- b.) İkinci Seviye Girdiler
- c.) Üçüncü Seviye Girdiler

2.2.2.1. Birinci Seviye Girdiler

Birinci seviye girdiler, ölçme tarihinde, işletmenin ulaşabileceği, özdeş varlık veya borçlar için oluşan girdilerdir. Bir başka tanıma göre ise aynı veya benzer türdeki varlık ve borçlar için aktif bir piyasada işlem gören düzeltilmemiş fiyatlardır. Bu seviyedeki girdiler, birden çok piyasadan elde edilebilecek olan girdiler olduğundan herhangi bir düzeltme işlemine gerek bulunmamaktadır. Bu nedenle bazı ek koşullar tanımlanmak suretiyle birinci seviye girdiler anlamlı hale getirilmeye çalışılmaktadır. Öncelikle girdiler, işletme için asıl piyasadan, asıl piyasa mevcut değilse en avantajlı piyasadan elde edilmiş olmalıdır. Ayrıca elde edilen veriler işletme tarafından kullanılabilir türde olmalı, işletme varlık veya borç için bu girdilere dayalı olarak işlem yapabilecek olmalıdır.

2.2.2.2. İkinci Seviye Girdiler

İkinci seviye girdiler, varlık veya borçlar için birinci seviyedeki girdilerin dışında kalan, varlık veya borçla ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak gözlemlenebilen girdilerdir. Örneğin etkin bir piyasadaki benzer varlık ve borçların kayıtlı fiyatları gibi. İkinci seviye

girdilerde kısmen de olsa düzeltme gerekebilir. İşletmeye ait varlığın etkin bir piyasada işlem görebilmesi için varlığın bir yerden bir başka yere nakil edilmesinin gerekmesi hali düzeltme gerektiren durum için bir örnektir.

2.2.2.3. Üçüncü Seviye Girdiler

Üçüncü seviyedeki girdiler gözlemlenebilir olmayan girdilerdir. Bu girdiler birinci ve ikinci seviye girdilerin var olmaması durumunda kullanılan gözlemlenemez nitelikteki giderleridir ve ikinci seviyedeki girdilerden sonra gelmektedir. Temel olarak varlık ve kaynakların fiyatlandırılmasında, işletmenin piyasa katılımcılarından elde ettiği ekonomik verilerin analizine dayanmaktadır. Bu girdiler, varlık ve borçlarla ilgili gözlemlenebilir girdilerin mevcut olmadığı durumlarda kullanılırlar. Ancak gözlemlenemeyen girdiler kullanılırken içinde bulunulan durumlarda mevcut olan en iyi bilginin kullanılması gerekir. Genellikle ölçüm tarihinde varlık ve borçlara ilişkin piyasa faaliyetlerinin olmadığı ya da çok az olduğu durumlarda bu seviye girdileri gerçeğe uygun değer tespitinde kullanılmaktadır. İşletme birleşmeleri ile varlık ya da borçların takası gibi durumlar üçüncü seviye girdilerinin kullanımını gerektirir. Üçüncü seviye girdiler özellikle aktif bir piyasanın mevcut olmadığı durumlarda kullanılır ve subjektif verileri içermektedirler⁶⁸.

2.2.3. Gerçeğe Uygun Değer ve Ertelenmiş Vergi

Gerçeğe Uygun Değer esasına göre hazırlanan finansal tabloların raporlanmasında mevcut vergi sistemine göre farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların bir kısmı kesindir ve kesin olan bu farklar hiçbir zaman kapanmazlar. Örneğin kanunen kabul edilmeyen giderler, vergi mevzuatımız gereği hiçbir zaman gider olarak kabul edilmezken muhasebe standartları açısından işletme tarafından katlanılan bir masraf olması nedeniyle gider olarak nitelendirilmektedir. Bununla birlikte bazı giderlerin ise gider olarak kaydedildikleri dönemler arasında farklılıklar bulunmaktadır ki bu farklı dönemler de geçici farkları ortaya çıkarmaktadır. Örneğin ödenmeyen kıdem tazminatları muhasebe standartları açısından gider olarak yazılabilesine karşın vergi mevzuatımız ancak ödendiği tarihte gider olarak kayıtlara alınabileceğini şart koşmuştur. Gider olarak kayıtlara alınabilecek dönemlerin

⁶⁸ Jale Akkaş, <http://www.dunya.com/gercege-uygun-deger-olcumu-141984h.htm>, Erişim 7 Şubat 2015

farklı olması ilgili dönem kâr/zararını doğrudan etkilemektedir. Dolayısı ile her iki finansal raporlama arasında geçici nitelikteki farklardan kaynaklanan ertelenmiş vergi farkları oluşmaktadır. Bu vergi farkları, varlıkların ve borçların bilanço günündeki değerlerinin gerçeğe uygun olarak ölçümü esnasında henüz kullanılmamış zararlarının veya vergi avantajlarının ileriye taşınmasından kaynaklanmaktadır ve geçici niteliktedir. Geçici nitelikli bu farklar cari dönemde işletmelerin muhasebe kârını arttıran bir etkiye sahipse ertelenmiş vergi yükümlülüğünü, tam tersi azaltan bir etkiye sahipse ertelenmiş vergi varlığını ortaya çıkarmaktadır (Bozdemir, Ocak-Şubat 2014)

Geçici farklar TMS/TFRS'lere göre gerekli düzeltmelerden, özellikle varlık ve borçların gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesinden kaynaklanmaktadır. İşletmenin gelecek dönemlerde ödeyeceği vergiler daha fazla olacak ise ‘‘ertelenmiş vergi borçları⁶⁹’’ daha az olacak ise ‘‘ertelenmiş vergi varlıkları’’ oluşacaktır.

Varlıklarda değerlendirme sonucunda azalış olur ise ertelenen vergi varlığı oluşur⁷⁰.

<i>284 Ertelenmiş Vergi Varlıkları</i> <i>691 Ertelenmiş Vergi Gelir Etkisi.</i>	5.000,00	5.000,00
---	----------	----------

Varlıklarda değerlendirme sonucunda artış olur ise ertelenen vergi yükümlülüğü⁷¹ oluşur.

<i>691 Ertelenmiş Vergi Gider Etkileri</i> <i>484 Ertelenmiş Vergi Yükümlülükleri</i>	7.000,00	7.000,00
--	----------	----------

⁶⁹ Ertelenmiş vergi borcu ile ertelenmiş vergi yükümlülüğü eşanlamlıdır.

⁷⁰ Muhasebe kaydı, değerlendirme sonucunda varlıklara 5.000,00-TL değer azalışı olduğu varsayılarak oluşturulmuştur.

⁷¹ Muhasebe kaydı, değerlendirme sonucunda varlıklara 7.000,00-TL değer azalışı olduğu varsayılarak oluşturulmuştur.

2.2.4. Gerçeğe Uygun Değerin Avantajları ve Dezavantajları

2.2.4.1. Gerçeğe Uygun Değerin Avantajları

Gerçeğe uygun değer, finansal raporlamanın amacı ve niteliksel özellikleri açısından diğer metotlara göre daha iyi bir yöntemdir. Gerçeğe uygun değer ile yatırımcıya ihtiyacı olan en uygun bilgiler sağlanmaktadır.

Avantajları aşağıdaki biçimde sıralayabiliriz.

- Cari koşulları yani piyasanın durumunu yansıtmaktadır.
- Ekonomik koşullardaki değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan fiyat değişimlerinin neden olduğu kayıp ve kazançlar rapor edilmektedir.
- Karşılaştırılabilirliği arttırmaktadır.
- Maliyet bedeli küçük olan varlık, borç ve finansal araçların da finansal raporlarda yer alması sağlanmaktadır.
- Varlıklar ve kaynaklar cari piyasa değerlendirmelerini yansıttığından, işletmenin gelecekteki nakit akımlarının güncel hale getirmesine gerek kalmamaktadır.
- Bazı finansal araçlar, özellikle de türev ürünler⁷², gelecekteki nakit akımları ile karşılaştırıldığında oldukça düşük maliyetlidir. Bu yüzden maliyet temelli muhasebe yönteminde türev ürünlerin ekonomik değerleri finansal tablolara tam olarak yansıtılamaz; ancak gerçeğe uygun değer kullanımı bu sorunu ortadan kaldırmaktadır.
- Gerçeğe uygun değer firmaya özgü faktörlerden etkilenmemekte; benzer varlık ve borçlar için tarafsız değerlendirmeler sunmaktadır. Bundan dolayı yatırımcılar ve değişik işletmeleri ve farklı dönemleri karşılaştırabilmektedirler.
- Gerçeğe uygun değer ölçümleri, yönetimin varlık edinme veya varlıkları elden çıkarma, borçlanma gibi kararlarının etkilerini hemen yansıtmaktadır. Bu nedenle yönetimin performansının değerlendirilmesi açısından iyi bir göstergedir. Bu

⁷² Türev Ürünler, işletmelerin karşılaşılabilecekleri faiz oranı, döviz kuru, likidite gibi risklere karşı korunmak için kullanabilecekleri finansal araçlardır. Türev ürünler değeri hisse senetleri, tahviller, yabancı para, faiz gibi bazı temel varlıklara bağlı olan finansal ürünlerdir. Bu ürünler türev piyasalarda ya da vadeli işlem piyasalarında işlem görmektedir. Türev piyasalarında işlem yapan yatırımcıları Riskten korunmaya çalışanlar (hedgers), Spekülatörler ve Arbitraj yapanlar olarak üçe ayırmak mümkündür. (Demirci, 2003)

gösterge hem mevcut ve potansiyel yatırımcılar, hem de hissedarlar için oldukça önemlidir. Aynı zamanda işletmenin gelecekteki pozisyonu hakkında fikir sahibi olmak açısından da önem arz etmektedir.

Kavramsal Çerçeve de finansal raporlamanın amacının, mevcut ve potansiyel yatırımcılara, kreditorlere ve diğer borç sağlayan taraflara, işletmeye kaynak sağlama kararlarını oluşturmaya yönelik finansal bilgi sağlamak olduğu açıkça ifade edilmiştir. Tarihi maliyetlere göre gerçeğe uygun değer, yatırımcılara daha gerçekçi verileri sunmaktadır. Ancak, uygulamada gerçeğe uygun değer kullanımından kaynaklanan sorunlarda bulunmaktadır.

2.2.4.2. Gerçeğe Uygun Değerin Dezavantajları

Gerçeğe uygun değer, tarihi maliyetlere göre yatırımcı gereksinimlerine daha uygun bilgiler sağlamaktadır. Ancak gerçeğe uygun değer ölçümleri ile ilgili bazı endişelerde bulunmaktadır. Bu endişeler daha çok güvenilirlik sorunu ve piyasaların işleyişi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eleştiriler genel olarak aşağıdaki gibidir.

- Pek çok varlık için gözlemlenebilir piyasa fiyatları düzenli olarak mevcut değildir. Ve gerçeğe uygun değer tahmini değişik değerlendirme tekniklerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Bu durum, özellikle fabrika ve tesisler⁷³ ile gayrimenkuller gibi uzun süre kullanılmak üzere edinilen maddi duran varlıklar ile patenler, know-how ve haklar gibi işletmeye özgü maddi olmayan duran varlıklarda kendini göstermektedir.
- Gerçeğe uygun değer tespitinde, aktif piyasa fiyatlarının yokluğu halinde, kullanılan teknikler işletmenin kendi varsayımlarını yansıtmaktadır, gözlemlenemeyen girdilerin kullanımına da izin vermektedir. İşletme yönetiminin kişisel yargılarına dayalı olarak belirlenmesi nedeniyle değer tespitleri gerçekçi olmayabilir ya da yöneticiler tarafından net geliri yükseltmek ya da borçların değerini düşürmek gibi manipülasyon amaçlı yapılmış olabilir.

⁷³ Bunların her bir bölüm ve/veya makine ve teçhizat ayrı ayrı dikkate alınarak değerlendirilmesi mümkündür. Ancak pek tabidir ki, bir bütün olarak dikkate alındıklarında ortaya çıkan değer ile her bir parça veya bölümün tek tek değerlendirilmesi halinde ortaya çıkan toplam değer birbirinden farklı olacaktır.

- Gerçeğe uygun değer, dürüstçe tahmin edilmiş olsa bile piyasalardan kaynaklanan tam olmayan bilgi ile yatırımcıların tutum ve davranışlarındaki gerçekçi olmayan yaklaşımlar gibi nedenlerle çoğu zaman mükemmel işlememektedir. Piyasalarda spekülasyon şüphesi ve dalgalanmalar olabileceği göz ardı edilmektedir.
- Aşırı dalgalanma dönemlerinde piyasa fiyatları oynak hale gelir ve bu oynaklıklar varlıkların, borçların ve diğer kalemlerin değerlerini etkileyerek finansal tablolara gerçekçi olmayacak bir biçimde taşınmasına neden olur.
- Normal olmayan piyasa koşullarında gerçeğe uygun değer kullanımı yanlış sonuçlar üretebilir ve işletme performansının yatırımcılar tarafından yanlış anlaşılmasına neden olabilir. Bu yanlış anlaşılma ise işletmenin piyasa değerinin düşmesine yol açarak işletmenin uzun dönemdeki işleyişine zarar verebilir. (Örneğin bilanço günü itibarıyla borsada işlem fiyatları çok düşük olduğundan, işletme tarafından bir işlem yapılmamış olabilir. Bu durumda, kâr veya zarar tutarları işletme performansından ziyade makroekonomik performansa bağımlı hale gelebilir.) Tarihi maliyetler ise finansal tablolarda finansal istikrarı sağlayarak bu tür olumsuz sonuçların ortaya çıkmasını engellemektedirler.
- Gerçeğe uygun değer bir diğer dezavantajı ise kullanım değerini dikkate almamasıdır. Hissedarlar ve potansiyel yatırımcılar için dikkate alınması gereken değer, kullanım değeridir. Diğer bir ifade ile kullanım değeri varlığın işletmede kullanılmasıyla yaratacağı beklenen net nakit akımlarının bugünkü değeridir. Oysaki piyasa değeri, varlıkların işletmedeki mevcut kullanımı altında oluşacak nakit akımlarını yansıtmayabilir. Herhangi bir varlığın elinde bulunduran açısından arz ettiği değer, potansiyel alıcıların o varlık için teklif edecekleri fiyattan çoğu zaman farklılık gösterir. Ayrıca potansiyel alıcının hiç olmadığı ya da çok az olduğu durumlarda varlık, sahibi açısından büyük bir değere de sahip olabilir.
- Gözlemlenebilir piyasa fiyatlarının olmadığı durumlarda, gerçeğe uygun değerlerin belirlenmesi değişik tekniklerin kullanımını içeren, uzmanlık gerektiren çalışmaların yapılmasını gerektirebilir. Bu durumda, gerçeğe uygun değer belirlenmesi süreci pahalı ve zaman gerektiren bir hal alır ki, bu da işletme açısından ekstra maliyet demektir. Örneğin Picasso'ya ait bir tablonun açık arttırma ile satışını işleme alalım. Açılış fiyatı 28 milyon \$ olsun. Açılış fiyatından sonra katılımcılar fiyatı 29 milyon \$' a kadar yükselttiler. Tam

satılacakken bir katılımcı heyecanla tabloyu kesin almak için 35 milyon \$ önerdi. Bu durumda tablonun gerçeğe uygun değeri nedir, eşdeğer tablonun gerçeğe uygun değeri nedir? Muhasebe standartları açısından tablonun gerçeğe uygun değeri 29 milyon \$'dir. (Özkan & Terzi, Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi, 2009, Sayı 92).

Ayrıca gelişmekte olan piyasalarda sermaye piyasalarının yeterli derinliğe ve göstergelere sahip olmaması nedeniyle gerçeğe uygun değer belirsizlikler taşıyabileceği de unutulmamalıdır. (Kahyaoğlu, Kasım-Aralık 2013)

2.2.5. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Varlık ve Yükümlülükler

Gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlık ve yükümlülükler aşağıda belirtilmiştir.

- a) Yeniden Değerleme Modeline Göre Değerlenen Maddi Duran Varlıkları
- b) Yeniden Değerleme Modeli İle Değerlenen Maddi Olmayan Duran Varlıkları
- c) Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
- d) Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar
- e) Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar
- f) Nakit ve Nakit benzerleri varlıklar
- g) Ticari Alacaklar ve Diğer Alacaklar
- h) Ticari Borçlar ve Diğer Borçlar
- i) Kıdem Tazminatı Karşılıkları

Gerçeğe uygun değer yöntemi ilk muhasebe kayıtlarına alınış ile sonraki her dönem sonunda bazı gerçekleşmemiş kâr ya da zararların kaydedilmesini gerektirmektedir. Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı⁷⁴ ile Tarımsal Faaliyetler Standardı⁷⁵ uygulamalarına bakıldığında değer değişikliklerinden kaynaklı kâr / zararın doğrudan gelir tablosuna yansıtılmaktadır. Diğer standartlardaki ise değer değişikliklerinden kaynaklanan kâr / zarar gelir tablosuna yansıtılabilmekte veya özkaynak unsuru olarak muhasebeleştirilmektedir. (Tokay, Deran, & Aktaş, 2005)

⁷⁴ TMS 40: Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2015/TMS/TMS40.pdf

⁷⁵ TMS 41: Tarımsal Faaliyetler Standardı, http://kgk.gov.tr/contents/files/tms_seti/tmstfrs2011ktp/TMS_41.pdf

2.2.5.1. Yeniden Değerleme Modeli İle Değerlenen Maddi Duran Varlıklar

Maddi Duran Varlıklar Standardına⁷⁶ göre maddi duran varlıklar muhasebe kayıtlarına alındıktan yani aktifleştirildikten sonra, maliyet ya da yeniden değerlendirme modeli ile değerlendirilmektedir. Yeniden değerlendirme modelinde maddi duran varlık gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmektedir. Yöntemin uygulanmasında yeniden değerlendirilecek olan maddi duran varlığın gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir biçimde ölçülebilmesi gerekmektedir. Yeniden değerlendirme modelinde gerçeğe uygun değer, ikincil piyasası olan varlıkların piyasa değerini ifade etmektedir ve gerçeğe uygun değer genellikle ekspertiz raporlarına dayanmaktadır. (Demir, et al., 2007)

Yeniden değerlendirilmiş tutar yeniden değerlendirme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden, birikmiş amortismanlar ile birikmiş değer düşüklüğü zararlarının indirilmesi yoluyla bulunan değerdir. Yeniden değerlendirme işlemi sonucundaki değer artışları özkaynaklar grubunda; değer azalışları ise gelir tablosunda raporlanmaktadır.

2.2.5.2. Yeniden Değerleme Modeli İle Değerlenen Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı⁷⁷ na göre maddi olmayan duran varlıklar aktifleştirildikten sonra, maliyet modeli ile ya da yeniden değerlendirme modeli ile değerlendirilmektedir. Yeniden değerlendirme modelinin uygulanabilmesi için ilgili maddi olmayan duran varlığın aktif bir piyasaının olması gerekmektedir.

2.2.5.3. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

Yatırım amaçlı gayrimenkuller kira geliri veya değer artış kazancı ya da her ikisini birden elde etmek amacıyla elde tutulan gayrimenkullerdir. (TMS 40, tanımlar) Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı varlıkların değerlemesinde, maliyet modeli ve gerçeğe uygun değer yöntemi olmak üzere iki değerlendirme yöntemine yer verilmiştir. Maliyet modelinde ilgili varlığın edinilmesi ile ilgili döviz üzerinden yapılan işlemlerde dönem

⁷⁶ TMS 16: Maddi Duran Varlıklar Standardı, <http://kgk.gov.tr/contents/files/TMS16.pdf>

⁷⁷ TMS 38: Maddi Olmayan Duran Varlıklar, <http://kgk.gov.tr/contents/files/TMS38.pdf>

sonunda kadar oluşacak kur farkları dâhil yapılan tüm gider ve harcamalar ve işlem maliyetleri, maliyete dâhil edilmektedir.

Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmiş olan yatırım amaçlı gayrimenkuller, gayrimenkulün bilanço tarihindeki piyasa koşullarını yansıtmaktadır. Yöntemin uygulanmasında gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişimlerden kaynaklanan kazanç veya kayıplar, olduğu dönemde kâr veya zarara dâhil edilmektedir.

2.2.5.4. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

Finansal Araçlar, bir işletmede finansal varlık ve diğer bir işletmede finansal yükümlülük veya sermaye aracı (hisse senedi) doğmasına neden olan sözleşmedir. Finansal varlık ya da finansal yükümlülük ilk önce maliyet bedeli ile değerlendirilir. Maliyet bedeli bir varlık alımında alınan varlığın fatura bedelidir. İlk değerlemeden sonra finansal varlıklar ve finansal yükümlülükler maliyet bedeli, itfa edilmiş maliyet veya gerçeğe uygun değer yöntemi olmak üzere üç yöntemle göre değerlendirilir. Kullanılan yöntemler ise finansal araçların sınıflandırılmasına göre değişmektedir.

Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar, ilk muhasebeleştirmeden sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değer ile ölçülür. Geçeğe uygun değerde meydana gelen değişimler özkaynaklar da muhasebeleştirilir. Ancak satılmaları ya da değer düşüklüğüne uğramaları halinde ise gelir tablosu ile ilişkilendirilmektedir.

2.2.5.5. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Araçlar

Hisse senetleri ile türev ürünler gibi alım satım amaçlı finansal varlıklar bu grupta sınıflandırılır. (*Hedge aracı olarak kullanılanlar hariç*) Bu tür finansal araçlarda gerçeğe uygun değer, olarak borsa rayici kullanılmaktadır. Türev ürünler forward sözleşmeler, future sözleşmeler, opsiyonlar ve swaplar olmak üzere 4 grup halinde sınıflandırılırlar ve değerlerini dayalı oldukları varlık, fiyat, oran ya da endeksten alırlar. Bu ürünler, var olan bir pozisyonun korunması veya spekülasyon amaçlarıyla kullanılabilirler (Ocakoğlu, Kasım-Aralık 2013). Türev ürünlerin bağlı oldukları unsurlar; hisse senetleri, tahviller, ticari ürünler, faiz oranları, döviz kurları, menkul kıymet borsaları ve diğer endekslerdir.

Türev ürünler finansal piyasalardaki değişimlere hemen uyum sağlayabilecek finansal araçları ortaya çıkardığı gibi aynı zamanda kullanılan sermayenin maliyetini de düşürmektedir. Bu nedenle yatırımcılar için tercih edilmektedirler. Ayrıca bu ürünler ileride borsa, kur veya faiz hadleri ile ürün fiyatlarında meydana gelebilecek artışlardan kaçınma amacıyla da kullanılabilir. Türev ürünlerin, riskten korunmak açısından etkin araçlardır. Ancak aynı zamanda ciddi tutarlarda beklenmedik kayıplara da neden olabilirler.

Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardına⁷⁸ göre varlığın aktif bir piyasası yoksa varlığın gerçeğe uygun değeri olarak itfa edilmiş maliyet bedeli esas alınmaktadır. İtfa edilmiş maliyet bedeli ise etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanmaktadır. '*Etkin faiz oranı*'⁷⁹; finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya daha kısa bir zamanda yapılacak, gelecekteki tahmini nakit ödeme veya tahsilâtlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır⁸⁰. Önce etkin faiz oranı hesaplanmakta ve ardından bu faiz oranı kullanılarak varlık iskonto edilmektedir.

2.2.5.6. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar

Finansal Araçlar, Açıklamalar ve Sunum Standardına⁸¹ göre vadesi üç aya kadar olan finansal unsurlar nakit ile nakit benzerleri finansal araçlar olarak tanımlanmıştır. Standartta göre nakit ve nakit benzeri finansal araçların hem ilk kez muhasebe kayıtlarına alınmalarında hem de izleyen dönemlerde değerlendirilmelerinde gerçeğe uygun değer esası kullanılmaktadır.

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklar; alınan ve verilen çekler, vadeli banka mevduatları, tahviller ve benzer sabit getirili varlıklardır. İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal borçlar; banka kredileri, ticari borçlar ile çıkarılan sabit vadeli borçlanma araçları gibi yükümlülüklerdir.

⁷⁸ TMS39: Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

⁷⁹ Etkin faiz yöntemi: Finansal varlık veya borcun (veya bir finansal varlık veya borç grubunun) itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir ve finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilâtlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır.

(Kaynak: TMS39, Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, Paragraf 9)

⁸⁰ TMS39: Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, Paragraf 9

⁸¹ TMS32: Finansal Araçlar, Sunum

İtfa edilmiş maliyeti ile ölçülen finansal varlık ve finansal borçlar etkin faiz yöntemi ile ölçülür. ‘‘Etkin faiz oranı’’; finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya daha kısa bir zamanda yapılacak, gelecekteki tahmini nakit ödeme veya tahsilâtlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen oran olarak tanımlanmıştır⁸². Ölçümde önce etkin faiz oranı hesaplanır ve ardından bu faiz oranı kullanılarak varlık iskonto edilir.

2.2.5.7. Ticari Alacaklar ve Diğer Alacaklar

Vadeleri ne olursa olsun senetli veya senetsiz tüm alacakların bilanço günündeki değerine yani gerçeğe uygun değerine indirgenmesi gerekir. Bu nedenle tahsil edilmiş olan kıymetli evrak niteliğindeki belgelerin itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden değerlendirilmesi ve finansal tablolara aktarılması gerekmektedir. Dolayısı ile vadeli satışlarda vade farklarının ayrıştırılması ve hesaplanan vade farklarının ticari alacakların nominal bedelini azaltacak biçimde düzenleyici hesaplar gibi çalıştırılmak suretiyle kaydedilmesi gerekir.

Standartlarda iskonto oranı olarak hangi oranın kullanılacağı konusunda bir kesinlik bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu oranın, öncelikle piyasadaki elde edilmesi gerektiği, yok elde edilemez ise o zaman başkaca oranlarında iskonto oranı olarak kullanılabilmesi belirtilmiştir. (Ayçiçek, Mayıs-Haziran 2011) Bu oran ‘‘paranın zaman değeri⁸³’’ni ve ‘‘gelecekteki nakit akış tahminlerinde dikkate alınmamış olan, varlığa özgü risklere ilişkin cari piyasa değerlendirmesini’’ yansıtan bir oran olmalıdır⁸⁴. Paranın zaman değeri, mevcut piyasa riski hariç tutulmuş faiz oranıdır. Uygulamada genellikle devlet tahvillerinin nominal getiri oranı, risksiz faiz oranı olarak kabul edilmektedir⁸⁵⁸⁶.

⁸² TMS39: Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, Paragraf 9

⁸³ Mevcut piyasa riskinin hariç tutulduğu (risksiz) faiz oranıdır.(TMS36; EK A1 nolu paragraf)

⁸⁴ TMS36, 55 nolu paragraf

⁸⁵ Risksiz faiz oranı, teoride borç alan tarafın borç veren tarafa borcunu zamanında ve eksiksiz bir biçimde ödeyebileceği varsayılarak verilen borca karşı tahakkuk ettirilen faiz oranıdır. Amiyane tabirle borç veren kişi, verdiği borcu kesin olarak geri alacaktır.

Risksiz faiz oranı, risksiz olarak öngörülen bir varlığın beklenen getirisidir. Bir varlığın risksiz bir yatırım olabilmesi için beklenen getirisi ile gerçekleşen getirisinin bir birine eşit olması gerekir.

⁸⁶ TMS 39, Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, prg UR82

2.2.5.8. Ticari Borçlar ve Diğer Borçlar

Senetli ve senetsiz olduğuna bakılmaksızın tüm borçlarında alacaklarda olduğu gibi bilanço günündeki değerine indirgenmesi gerekir. Bu nedenle borç ödemek için verilen kıymetli evrak niteliğindeki belgelerin itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden değerlendirilmesi ve finansal tablolara aktarılması gerekmektedir. Dolayısı ile vadeli alışlarda vade farklarının ayrıştırılması ve hesaplanan vade farklarının ticari borçların nominal bedelini azaltacak biçimde düzenleyici hesaplar gibi çalıştırılmak suretiyle kaydedilmesi gerekmektedir.

2.2.5.9. Kıdem Tazminatı Karşılıkları

Kıdem tazminatı karşılıkları finansal tablolarda net bugünkü değeri ile değerlendirilmekte ve raporlanmaktadır. (Pamukçu, Ocak-Şubat 2011)

Standart kapsamında çalışanlara sağlanan faydalar⁸⁷;

- 1) Kısa vadede sağlanan parasal faydalar,
- 2) Parasal olmayan faydalar,
- 3) Çalışma dönemi sonunda sağlanan faydalar,
- 4) Çalışanlara uzun vadede sağlanan diğer faydalar ve
- 5) İşten çıkarma tazminatlarından oluşturmaktadır.

Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı⁸⁸na göre “*tanımlanmış katkı planları*” ve “*tanımlanmış fayda planları*” söz konusudur. Tanımlanmış katkı planlarında bir işletmenin ayrı bir işletmeye sabit bir katkı payı ödemesi söz konusudur ve hizmet dönemi sonrasına ilişkin fayda planlarıdır. Tanımlanmış fayda planları ise tanımlanmış katkı planları dışında kalmaktadır. Tanımlanmış katkı planları gibi hizmet dönemi sonrasına ilişkin fayda planlarıdır⁸⁹.

⁸⁷ TMS 19: Çalışanlara Sağlanan Faydalar, Kapsam

⁸⁸ TMS 19: Çalışanlara Sağlanan Faydalar, <http://kgk.gov.tr/contents/files/TMS19.pdf>

⁸⁹ TMS 19: Çalışanlara Sağlanan Faydalar, Paragraf 7

Tanımlanmış fayda planları bir takım aktüeryal varsayımlar yapılarak ve iskonto edilmek suretiyle ölçülebilmektedir.

Tablo 4: Çalışanlara Sağlanan Fayda ile İlgili Hesaplama Tablosu⁹⁰

Adı Soyadı	Erkin Kalçıkçı	Latife Şengüleç
Cinsiyet	Erkek	Kadın
Sigorta Başlangıcı	28 Nisan 1998	28 Nisan 1998
İşletmede İşe Başlangıç	1 Kasım 1999	1 Nisan 2001
Yıllık Zam Oranı	% 10	% 10
İskonto Oranı	% 8	% 8
Kıdeme Esas Ücret	2.000,00 TL	2.000,00 TL
Kıdem Hesaplama Tarihi	31 Aralık 2014	31 Aralık 2014
Yasal Emeklilik Koşulu	9000 iş günü	7200 iş günü
Emeklilik Tarihi	18 Aralık 2022	13 Ocak 2018
İşyerindeki Kıdemleri	15,18 yıl ⁹¹	13,76 yıl ⁹²
Emeklilik İçin Gereken Süre	7,97 yıl ⁹³	3,04 yıl ⁹⁴
Emekli Oluncaya Kadar Alınacak Olan Zamlar Sonrası Ücret	4.274,88 TL ⁹⁵	2.671,75 TL ⁹⁶
Emeklilik Tarihindeki Ücretin Bugünkü Değer	2.314,95 TL ⁹⁷	2.114,67 TL ⁹⁸
Emeklilik İkramesi	35.130,13 TL ⁹⁹	29.095,53 TL ¹⁰⁰

Daha önceden kıdem tazminatı karşılığı ayrılmadığı koşulu halinde Erkin Bey ile ilgili yapılacak yevmiye kaydı ise aşağıdaki gibi olacaktır.

770 Genel Yönetim Giderleri Varlıkları ¹⁰¹	5.000,00	
570 Geçmiş Yıl Kârları	30.130,13	
472 Kıdem Tazminatı Karşılıkları.		35.130,13

Latife Hanım içinde aynı yevmiye kaydı yapılacaktır.

⁹⁰ İlgili örnekte Volkan Demir'in, "TMS 19 - Çalışanlara Sağlanan Faydalar" isimli çalışmasından faydalanılmıştır. İSMMM, Yayın No 99, 2009

⁹¹ (31.12.2014-01.11.1999)/365

⁹² (31.12.2014-01.04.2001)/365

⁹³ (18.12.2022-31.12.2014)/365

⁹⁴ (13.01.2018-31.12.2014)/365

⁹⁵ (2.000,00 x (1,10)^{7,97})

⁹⁶ (2.000,00 x (1,10)^{3,04})

⁹⁷ (4.274,88 / [(1,08)^{7,97}])

⁹⁸ (2.671,75 / [(1,08)^{3,04}])

⁹⁹ (2.314,95*15,18)

¹⁰⁰ (2.114,67*13,76)

¹⁰¹ Döneme ait Kıdem Tazminatı karşılığının 5.000,00-TL olduğu varsayılmıştır.

2.2.4.10. Diğer Karşılıklar

Karşılıklar, ‘‘*Karşılıklar, Koşullu Borçlar, Koşullu Varlıklar (TMS 37)*’’ standardına göre gerçekleşme zamanı ve tutarı belli olmayan yükümlülükler olarak tanımlanmıştır. Standarda göre paranın zaman değerinin etkisi önemli ise karşılık tutarı, yükümlülüğün yerine getirilmesi için gerekeceği tahmin edilen giderlerin bugünkü değerini ifade etmektedir¹⁰². Örneğin işletme Sosyal Güvenlik Kurumu’ndan (SGK) yaptığı bir hatalı uygulama nedeniyle 18.000,00-TL idari para cezasına çarptırılmış ve işletme kararın kaldırılması için Danıştay’a başvurmuş olsun. Yayınlanan istatistikî bir çalışma uyarınca Danıştay başvurularının iptaline 39 ayda karar verildiğini öğrendiğimizde bu durumda ilgili ödemeye dair etkin faiz oranını hesaplayarak faiz oranına ve en sonda karşılık tutarına ulaşılacaktır.

¹⁰² TMS37, Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar,45 nolu paragraf

BÖLÜM III: GERÇEĞE UYGUN DEĞERE İLİŞKİN OLANLAR DÂHİL MUHASEBE TAHMİN VE AÇIKLAMALARIN BAĞIMSIZ DENETİMİ

Bu bölümde 24 Ocak 2014 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yayımlandığı tarihte yürürlüğe giren Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Olanlar Dâhil Muhasebe Tahminlerinin ve İlgili Açıklamalarının Bağımsız Denetimi (22 nolu Türkiye Denetim Standardı Tebliği) hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

3.1. Kapsam

22 seri nolu Türkiye Denetim Standardı tebliği ile denetçinin finansal tablo denetimlerinde muhasebe tahminlerine ve ilgili açıklamalara ilişkin sorumlulukları düzenlenmiştir. Tebliğ, hükümlerinde bu standardın “*Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun olarak Yürütülmesi*¹⁰³” Standardı ile birlikte dikkate alınması gerektiği net bir biçimde ifade edilmiştir. Genel olarak özellikle 11¹⁰⁴ ve 13¹⁰⁵ seri numaralı bağımsız denetim standartları ile diğer Bağımsız Denetim Standartlarındaki muhasebe tahminlerinin nasıl uygulanacağı konusu açıklanmaya çalışılmıştır¹⁰⁶.

3.2. Muhasebe Tahminlerinin Niteliği

Tahmin, “*gündelik dilde, bilinmeyen bir şey hakkında rastgele veya belirsiz bilgi kullanarak bir sonuca varmak*” olarak ifade edilmektedir¹⁰⁷. Mevcut olan bilgilere dayanarak bir yargıda bulunmak olarak da ifade edilebilir. Bazı finansal tablo kalemleri

¹⁰³ BDS 200, “Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun olarak Yürütülmesi” Standardı 1/1/2013 tarihinden geçerli olmak üzere 13 Ekim 2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁰⁴ BDS 315, “İşletme ve Çevresini Tanımak Suretiyle Önemli Yanlışlık Risklerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi” Standardı 1 Ocak 2013 tarihinden geçerli olmak üzere 30 Aralık 2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁰⁵ BDS 330, “Bağımsız Denetçinin Değerlendirilmiş Risklere Karşı Yapacağı İşler” Standardı 1 Ocak 2013 tarihinden geçerli olmak üzere 24 Aralık 2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁰⁶ BDS 540; Paragraf 1

¹⁰⁷ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Tahmin>, Erişim 26 Ocak 2015

tam olarak ölçülemez, sadece tahmin edilebilir. Bu BDS'nin amaçları doğrultusunda bu tür finansal tablo kalemleri, muhasebe tahminleri olarak ifade edilir¹⁰⁸. Muhasebe tahminleri ise “*Kesin ölçüm yöntemlerinin olmaması durumunda parasal bir tutarın yaklaşık olarak tahmin edilmesi*¹⁰⁹” olarak tanımlanmıştır.

Bazı muhasebe tahminleri, gerçeğe yakın biçimde tahmin edilebilir. Örneğin borsada işlem gören menkul kıymet fiyatlarına erişim kolaydır. Tahmin edilen fiyatın dışarıdan doğrulanabilir verilere dayanılarak oluşturulduğu durumlarda fiyat tahmininin belirsizlik derecesi düşük olacaktır. Belirsizlik derecesi düşük olan bir finansal tablo kaleminin ise finansal tablolarda önemli bir yanlışlık riskine yol açması beklenemez. Ancak tüm finansal tablo kalemleri için aynı durum geçerli değildir. Bazı finansal tablo kalemlerinde, tahminde bulanabilmek için bir takım varsayımlarda bulunmak gerekir. Bu durum ise göreceli olarak yüksek bir tahmin belirsizliği anlamına gelmektedir. Örneğin işletme aleyhine açılmış ve halen devam eden dava ya da piyasada gözlemlenebilir olmayan varsayım ve girdilerin söz konusu olduğu gerçeğe uygun değer tahminleri gibi durumlarda tahminde bulunabilmek için öncelikle bir takım varsayımlarda bulunmak gerekir.

Kamu sektörü işletmeleri bazen özellikli varlıklara sahip olabilirler. Bu özel varlıklar hakkında değerlendirme yapılırken, güvenilir bilgi kaynakları bulunamayabilir veya bu özellikli varlıklar için aktif bir piyasaya bulunmayabilir. Aktif bir piyasanın olmadığı durumlarda gerçeğe uygun değer üzerinden ölçüm yapılması ise tahmin yapılmasını gerektirebilmektedir. Bununla birlikte bazı durumlarda ise var olan varlıkların büyüklüğü konusunda kesin veriler olmaması nedeniyle ölçüm yapılamamaktadır. Örneğin Millî Petrol Şirketi Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), ülkemizin artan petrol ve doğal gaz talebini karşılamak amacıyla, öncelikle öz kaynaklarımızın değerlendirilmesi kapsamında, yurtiçinde kara alanlarında (*Trakya, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri*) ve son yıllarda Karadeniz başta olmak üzere denizlerimizde pek çok petrol, doğal gaz arama ve üretim projeleri gerçekleştirmektedir¹¹⁰. Ortaklığın Karadeniz’de bulunan bir petrol arama istasyonunda henüz bir petrolün çıkartılmadığı bununla birlikte yüksek miktarda petrol rezervi olduğuna dair başkaca

¹⁰⁸ BDS 540; Paragraf 2

¹⁰⁹ BDS 540; Paragraf 7/b

¹¹⁰ <http://www.tpao.gov.tr/tp5/?tp=m&id=75>, Erişim 12 Temmuz 2014

verilerin olduğu bulunduğu bir durumda, bulunan rezervin finansal tablolarda gerçeğe uygun değer üzerinden sunulabilmesi bir takım tahminlerin yapılmasını gerektirmektedir.

3.3. Muhasebe Tahminlerinin Belirsizliği ve Nedenleri

Tahminlerin belirsizliği, “ Bir muhasebe tahmininin ve ilgili açıklamaların, tahminin ölçümündeki yapısal olarak kesinlikten yoksun olmaya açıklığı ¹¹¹ “ olarak tanımlanmıştır.

Finansal tablo kalemlerinin tümü için tahmin belirsizliğinden bahsedilmesi mümkün değildir. Aktif ve serbest bir piyasası olan varlıklar için işlem yapılan piyasalara ve bu piyasalardaki işlem fiyatlarına erişim bu özellikleri karşılamayan piyasalar ile kıyaslandığında nispeten daha kolaydır. Bu kalemlerle ilgili gerçeğe uygun değer kolaylıkla tespit edilebilir. Bununla birlikte yine de tahmin belirsizlikleri söz konusu olabilecektir. Örneğin herhangi bir şirketin hisse senetlerinin önemli bir kısmını elimizde bulunduruyor isek ve ilgili piyasada mali açıdan bir sıkışıklık var ise bu durumda elimizdeki hisse senetlerini gerçek değeri üzerinden nakde çevirme olanağımız olmayabilir. Böyle bir durumda anılan menkuller, daha düşük bir bedelden alım satıma konu edilecek olduğundan, ilgili varlıklarının değerlerinin finansal tablolarda düzeltilmesi gerekir. 1930 ekonomik buhranından bile daha ağır olduğu iddia edilen, 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nden başlayarak tüm dünyaya yayılan, ülkemizin de belirli bir dereceye kadar etkilendiği finansal kriz, bu konuda verilebilecek güzel örneklerden birisidir. (Erkuş & Akcan, Kasım 2013)Taşınmaz mal piyasasının yüksek oranda değer kaybetmesi ile başlayan ve kısa zamanda tüm Amerika Birleşik Devletleri’ni hatta Avrupa’yı dahi sarsan bu krizde bankalar iflas etmiş ve hükümetler gidişata müdahale etmek zorunda kalmışlardır. Ekonomik kriz Eylül 2008’den itibaren bankaların ve büyük yatırım bankası Lehman Brothers ¹¹²,’ın iflasıyla birlikte ikinci ve farklı bir sürece girmiştir. İflaslarla birlikte Amerikalılar iki gün içinde yaklaşık 150 milyar doları para piyasaları fonlarından çekmişlerdir. Ekim 2008’de Amerika Merkez Bankası ve diğer merkez bankaları piyasalara 2,5 trilyon dolar (\$) tutarında likidite enjekte etmişlerdir. Bu dünya

¹¹¹ BDS 540 ; Paragraf 7/ç, Sayfa 8

¹¹² Lehman Brothers Inc. Merkezi ABD'nin New York kentinde bulunan bir ABD'li yatırım bankasıdır. Ağırlıklı olarak sabit faizli hisse senetleri ile çalışır. 2004 yılı itibarıyla dünya çapında yaklaşık 20.000 çalışanı bulunan şirket, 15 Eylül 2008 tarihinde iflasını açıklamıştır. 613 Milyar USD borcu ile ABD tarihinin en büyük iflasıdır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Lehman_Brothers; Erişim 21 Nisan 2015

tarihindeki en büyük parasal müdahaledir. (Erdönmez, 2009-68) Bu dönemde borsada şiddetli düşüşler yaşanmış ve borsada işlem gören hisse senetlerinin kriz öncesi dönemdeki gerçeğe uygun değerleri üzerinden nakde çevrilme olanağı kalmamıştır.

Ekonomi şiddetli bir düşüş içerisinde olduğunda gerçeğe uygun değer muhasebesinin uygulanması, özellikle aktif bir piyasası bulunmayan menkul kıymetlerin değerini çarpıtırabileceği, fiyatlarda aşağı doğru olan ivmeyi daha da güçlendireceği, zararları arttıracığı ve kredilerde daralmaya yol açacağı iddia olunmuştur. (Erkuş & Akcan, Kasım 2013) Eğer bir şirket finansal sıkıntı içerisinde ise ve zararına satışlara başladı ise oluşan bu yeni fiyat, diğer şirketlerinde ellerinde bulunan benzer varlıkların değerlendirilmesinde kullanılacağından, finansal sıkıntı içinde olmayan şirketlerinde varlıklarının değerinin düşmesine neden olabilecektir. Varlıkların değeri düşünce bu kez şirketlerin kredi almaları zorlaşacak, hisse senetlerinin değeri düşecektir. Bu sürecin sonunda ise iflasların yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

Tahmin belirsizliği aşağıdaki üç kriterden ile doğrudan etkilenmektedir.

- a) Muhasebe tahminlerinin niteliği
- b) Tahmin oluşturmada kullanılan yöntemin kullanım derecesi
- c) Tahmin oluşturmada kullanılan varsayımların sübjektifliği

3.3.1. Muhasebe Tahminlerinin Niteliği

Tahminin en temel özelliğidir. Tahminin dayandığı verilerin doğruluğu ne kadar gerçeğe yakın bir biçimde tahmin edilirse, tahminin kalitesi de artmış olacaktır. Nitelikli bir tahmin yapılmış ise tahmine dayalı belirsizlik derecesi de düşük olacaktır.

3.3.2. Tahmin Oluşturmada Kullanılan Yöntemin Kullanım Derecesi

Finansal tablolar hazırlanırken bazı finansal tablo kalemleri ile ilgili tahminler detaylı çalışmalar yapılmasını gerektirebilir. Örneğin az hareket gören stok için ayrılacak bir karşılık, cari verilerin ve gelecek satışlar ile ilgili tahminlerin detaylı bir biçimde

analizini gerektirmektedir. Bu karmaşık analiz ve hesaplamalar için özel bilgi veya mesleki kanaate gereksinim duyulabilir.

3.3.3. Tahmin Oluşturmada Kullanılan Varsayımların Sübjektifliği

Bazı tahminler için tahmin oluşturulması bir takım varsayımlarda bulunulmasını gerektirir. Örneğin Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardında düzenlenmiş olan Kıdem Tazminatı hesaplamaların da iskonto oranı, maaşlar, sağlık maliyetleri ve benzer aktüeryal hesaplamalarda bir takım varsayımlarda bulunulması gerekmektedir. Bu varsayımların oluşturulmasında kişisel yargıların nesnel durumun önüne geçtiği andan itibaren ise tahminlerin belirsizlik derecesi artacaktır.

3.3.4. Muhasebe Tahminlerinin Gerekebileceği Diğer Durumlar

Gerçeğe uygun değere ilişkin muhasebe tahminlerinin dışında muhasebe tahminlerinin gerekebileceği durumlara aşağıdaki örnekler verilebilir¹¹³.

- 1.) Şüpheli Alacak Karşılığı
- 2.) Stok Değer Düşüklüğü
- 3.) Garanti Yükümlülükleri
- 4.) Amortisman Yöntemi ve Varlığın Faydalı ömrü
- 5.) Geri Kazanılabirlik ile İlgili belirsizlik olması durumunda yatırımın defter değeri üzerinden ayrılan karşılık
- 6.) Uzun vadeli sözleşmelerin sonuçları
- 7.) Hukuki anlaşmazlıklarla ilgili varılan uzlaşmalardan ve yargı kararlarından doğan tazminatlar

Gerçeğe uygun değere ilişkin muhasebe tahminlerinin gerekebileceği ilave durumlara örnek olarak ise aşağıda sıralanmıştır¹¹⁴.

1. Aktif ve serbest bir piyasada işlem görmeyen karmaşık finansal araçlar

¹¹³ BDS 540 nolu Standart, Açıklayıcı Hükümler ve uygulama, 6 nolu Paragraf

¹¹⁴ BDS 540 nolu Standart, Açıklayıcı Hükümler ve uygulama, 7 nolu Paragraf

2. Hisse bazlı ödemeler
3. Elden çıkartılacak gayrimenkul veya teçhizat
4. Şerefiye ve maddi olmayan duran varlık dâhil bir işletme birleşmesinde edinilen belirli varlık veya yükümlülükler
5. Farklı iş kollarındaki fabrika tesislerinin parasal olmayan değişimi gibi parasal bir bedel söz konusu olmaksızın bağımsız tafralar arasında yapılan varlık veya yükümlülük değişimi içeren işlemler

Tahminler, mevcut koşullara dayalı yargıları içermektedir. Dolayısı ile tahminlerde bulunan kişilerin yargılarından etkilenebilmektedir. Bu etkileşim bir kasıt söz konusu olmaksızın gerçekleşebileceği gibi bilakis finansal tablo kullanıcılarını yanlış yönlendirmek için de yapılmış olabilir. Denetçi denetimini mesleki şüphecilik yaklaşımı ile sürdürmeli ve tamamlamalıdır. Eğer daha önceki dönemlere ilişkin yapılan denetimlerde, yönetimin muhtemel taraflılığına ilişkin veriler elde edilmişse veya denetçi tarafından kesinlikle sonuçlandırılmamakla birlikte şüphe uyandıran durumları tespit etmiş ise, cari dönemdeki planlama faaliyetlerinde bu hususu göz önüne almalıdır.

Yönetimin taraflılığı ile birlikte belirlenmesi gereken bir diğer hususta taraflılığın derecesinin tespit edilmesidir. Yönetim, karar vericileri yanlış yönlendirmek suretiyle bir çıkar sağlamayı amaç edinmiş olabilir. Ancak bunun hesap bazında tespit edilmesi başlangıçta kolay değildir. Yönetimin tarafsızlığı; ancak tahminlere dayalı oluşturulan finansal tablo kalemleri(*maliyet muhasebesinde dağıtım anahtarı belirlenmesi, şüpheli alacakların hesaplanması veya faydalı ömür tespit edilmesi gibi*) toplu olarak değerlendirildiğinde veya birden çok muhasebe dönemi boyunca finansal açıdan aynı türden yorumlama amacına hizmet eden durumların varlığı halinde belirlenebilecektir.

Tahminlere dayalı olarak hazırlanan ve bu biçimde finansal tablolara alınan bir yargının, gerçekleşen durumu ile arasında bir fark olabilir. Bu fark tabloların yanlış olarak hazırlandığı anlamına gelmemektedir¹¹⁵. Finansal tablolarda tahminler, gerçekleşmesi öngörülendir ve bir süreci kapsamaktadır. Öngörünün bulunduğu tarih ile gerçekleştiği

¹¹⁵ BDS 540; Paragraf 4

tarih arasında bir zaman farkı bulunmaktadır ve bu süreçte tahminde bulunulan kalemi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilecek birden çok olay gerçekleşmiş olabilir.

3.4. Amaç

Standartta denetçinin amacı:

- a) *“Finansal tablolarda gerçeğe uygun değere ilişkin muhasebe tahminleri de dâhil olmak üzere muhasebeleştirilen veya açıklanan muhasebe tahminlerinin geçerli finansal raporlama çerçevesi bağlamında **makul olup olmadığı** ve*
- b) *Finansal tablolardaki ilgili açıklamaların geçerli finansal raporlama çerçevesi bağlamında **yeterli olup olmadığı** konusunda yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtı elde etmek”*

olarak tarif edilmiştir¹¹⁶.

Bu durumda denetçi öncelikli olarak tahminlerin, tahminin kullanıldığı muhasebe standardı konusunda makul olup olmadığına karar vermelidir. Uygulama tamamen denetçinin mesleki yeterliliği ile ilişkilidir. Örneğin, işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere alınan varlıkların faydalı ömürlerinin belirlenmesi ve amortisman hesaplanması Maddi Duran Varlıklar Standardı¹¹⁷ kapsamında belirlenmiştir. Amortisman hesaplamaları basit bir matematiksel işlemde ibarettir. Bazı durumlarda ise hesaplamalar daha karmaşık süreçleri içerebilmekte, kullanıcıların kişisel görüşlerini yansıtabilmekte ve onların düşüncelerinden etkilenebilmektedir. Böylesi durumlarda ise hesaplama yapılması nispeten daha zordur. Nakit akışı meydana getirmeyen ve aktif bir piyasası olmayan özellikli varlıkların gerçeğe uygun değerinin belirlenmesi için yapılan tahminleri bu duruma örnek olarak verebiliriz.

¹¹⁶ BDS 540; Paragraf 6 a,b

¹¹⁷ TMS 16; Maddi Duran Varlıklar Standardı

Denetçi tarafından sorgulanması gereken bir diğ er nokta ise finansal tablo dipnotlarında, tahminlerle ilgili açıklamaların yeterli olup olmadığı konusunda denetim kanıtı elde etmektir. Hazırlanan finansal tablolar tahminlerle ilgili standartlara uygun olarak hesaplanmış ve bunlar kayıtlara alınmış olabilir. Ancak muhasebe tahminlerinde dönemler arasında farklılıklar olabilir. Örneğin yönetim tarafından bazı varlıkların faydalı ömürlerinde bir de ğ iş ikliğ e gidilmiş olabilir. Bu durumda tahminler, hem içinde bulunulan dönemi ve hem de gelecek dönemleri ilgilendirdiğ inden bunun sonuçları hakkında dipnotlarda bilgi verilmeli, uygulama de ğ iş ikliğ inin finansal tablolara olan etkisi aktarılmalıdır. Denetçi denetimini planlarken ve ç alış masını sürdürürken, gelecek dönemleri de ilgilendiren bu türden de ğ iş iklikleri tespit etmeli ve sonuçlarına dipnotlarda yer verilmemiş ise bu durumu da raporunda belirtmelidir.

Bazı standartlar, muhasebe tahminlerinin duyarlı oldu ğ u önemli varsayımlarla ilgili bilgilerin açıklanmasını zorunlu tutabilir. Tahmin belirsizliğ inin yüksek oldu ğ u bazı durumlarda ise ilgili muhasebe tahmininin finansal tablolarda muhasebeleştirilmesine izin verilmez, bunun yerine dipnotlarda açıklamalarda yapılması zorunlu tutulabilir. Örneğin aşağıda belirtilen örnekte söz konusu bilgi finansal tablolarda raporlanmamakta ve sadece dipnotlarda bilgi verilmektedir.

“Dava:

İş letme kendisi aleyhine aç ılmış bir davada iş letmenin üretim sürecinden kaynaklanan atıkların yakındaki toprakları kirletmesinden kaynaklandığına inandıkları sa ğ lık problemleri için tazminat isteyen bir grup insana karşı savunmadadır. Aynı bölgede ç alış an birçok iş letme benzer atıklar ürettiğ inden ve kaçağ ın kaynağı kesin olarak bilinmediğ inden iş letmenin bu kirlenmenin kaynağı olup olmadığı ş üphelidir. Yönetim yanlış yapıldığı nı inkâr etmektedir ve davayı iç tenlikle savunmaktadır çünkü iş letme bu tür kaçakları engellemek için önlemler almıştır. Ancak, şu anda yönetim iş letmenin fabrikasının bu kaçağ a neden olmadığı ndan emin olamamaktadır ve gerçek ancak yoğun bir araştırmanın sonunda belli olacaktır. İş letmenin yasal danış manı iki yıl içerisinde bir mahkeme kararı verileceğini beklemektedir. Mevcut kanıtların de ğ erlendirilmesi üzerine yönetim iş letmenin davayı başarılı bir biçimde

savunacağına karar vermiş ve bu nedenle işletmenin 31 Aralık 20X3 tarihli konsolide finansal durum tablosunda bir borç muhasebeleştirilmemiştir.''¹¹⁸

3.5. Risk Değerlendirme Prosedürleri İle İlgili Faaliyetler

Denetimin planlaması aşamasında yapılacak ilk çalışma önemlilik düzeyinin saptanmasıdır. Önemlilik düzeyi ne kadar düşük seviyede belirlenirse, denetçinin toplayacağı kanıtlar o kadar fazla olacak dolayısıyla denetimin kapsamı genişleyecek ve süresi uzayacaktır. Bu durum ise diğer denetim alanlarına daha az zaman ayrılmasına neden olacaktır. Önemlilik düzeyinin yüksek belirlenmesi halinde ise toplanacak kanıtlar daha az olacak, denetimin kapsamı daralacak ve süresi kısılacaktır. (İnaltong & Taş, 2015)

Planlama aşamasında yapılacak bir diğer çalışma ise denetim riskinin değerlendirilmesidir. Denetimde önemlilik kavramı, ilgili kalemin büyüklük ölçüsünün belirlenmesidir. Risk ise belirsizliğin ölçülmesidir. Önemlilik ve risk kavramları arasında yakın bir ilişki vardır¹¹⁹. Denetçi, işletmenin iç kontrolü dâhil olmak üzere işletme ve işletme çevresini tanımak amacıyla risk değerlendirme prosedürleri ve ilgili faaliyetleri gerçekleştirirken, önemli yanlışlık risklerinin belirlenmesi için bir takım çalışmalar yapar ve bilgi toplar.

Denetimde amaç ‘*mutlak güvence*’ den ziyade ‘*makul güvence*’ elde etmektir. Makul güvence, finansal tablolarda önemli yanlışlık riskinin bulunmaması anlamına gelmektedir. Örneğin denetçinin olumlu bir rapor verdiği işletmenin finansal tablolarında önemli yanlışlıklarla karşılaşma olasılığının değerlendirilmesi, bir önemli yanlışlık risk değerlendirmesidir. Bu riskin en önemli kaynağı, işletmenin faaliyetleri ile ilgili belirsizliklerdir. Bu belirsizlikleri en düşük seviyede tutabilmek ise denetçinin gerek mesleki ve gerekse sektörel anlamadaki tecrübesiyle doğrudan ilgilidir.

Denetçi, faaliyetlerinde belirli bir düzeyde belirsizliği veya riski kabul eder. Elde edilen kanıtların niteliği ya da işletmenin iç kontrol sisteminin etkin olup olmaması ve

¹¹⁸ <http://www.ifrs.org/IFRS-for-SMEs/Documents/Turkish%20IFRS%20for%20SMEs%20Modules/modul8.pdf>, syf 23

¹¹⁹ <http://www.kgk.sakarya.edu.tr/FileUploads/Src/63adb063-b71d-46bb-9dc5-1%20ekitap%20-%201.4%20-%20Denetimde%20Risk%20De%20C4%9Ferlendirme.pdf>, Erişim 14 Şubat 2015

benzer birçok belirsizlik bulunmaktadır. Denetçinin, denetim riskini azaltmak için atacağı ilk adım, müşteri işletmeyi, sektörü, işletme yönetimini, yönetimin stratejik kararlarını, yatırımcıların önceliğini, işletmenin finansal açıdan her bir nakit sıkıntısının olup olmadığını, işletme faaliyetlerinin temel özelliklerini ve benzer konuları öncelikli olarak tanımalıdır. Bu çalışmalar sayesinde işletme sürekliliğini tehlikeye düşürebilecek riskler başta olmak üzere, işletmenin iç kontrol sisteminin etkinliği, yönetimin risklerle başa çıkabilme ve pratik çözümler üretilebilirliği hakkında bilgiler toplanabilmektedir. Bu bilgilerin tamamı risk değerlendirme sürecinde denetçi tarafından dikkate alınmaktadır.

Denetçi finansal tablo ve yönetim beyanı düzeylerinde “*önemli yanlışlık*” risklerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesine bir dayanak oluşturmak amacıyla aşağıdaki risk değerlendirme prosedürlerini uygular¹²⁰.

- a) İşletme içindeki ilgililerle ve yöneticilerle görüşülmesi
- b) Analitik prosedürler
- c) Gözlem ve teftiş

3.5.1. İşletme İçindeki İlgililerle ve Yöneticilerle Görüşülmesi

Bu kapsama işletme yöneticileri ve varsa iç denetim birimindeki uygun kişiler ile denetçinin muhakemesine göre hata veya hile kaynaklı “*önemli yanlışlık*” risklerinin belirlenmesinde yardımcı olabilecek bilgiye sahip olan işletme içindeki diğer kişilerle görüşülmesi dâhil olmaktadır. Bu bilgiler büyük oranda yönetimden ve finansal tabloların hazırlanmasından sorumlu olanlardan edinilmektedir. Bu kapsamda karmaşık iş akışlarıyla ilgili işlemleri kaydeden kişi ya da kişilerin sorgulanması, devam eden davalar için hukuk müşaviri ile görüşülerek bilgi alınması veya satış eğilimleri ve benzer veriler hakkında bilgi edinmek için satış personeli ile görüşülmesi, finansal verilere erişim ve değişim gibi yetkilendirme konusunda bilgi sistem yöneticisi ya da çalışanları ile görüşülmeler yapılmaktadır. Bu listeyi daha da genişletmek mümkündür. İşletme ve işletme çevresini tanımak dinamik bir süreçtir ve denetim faaliyeti boyunca devam eder. Bu konuda en sağlam bilgi kaynaklarından bir diğeri de iç denetim birimi ile yapılacak olan

¹²⁰ BDS 315; Paragraf 5

görüşmelerdir. İç denetim birimi her firmada olmayabilir. Bu birimin olması yönetimin takdiridir, çünkü iç denetim birimi doğrudan yönetim kuruluna bağlı olarak çalışmaktadır. İç denetim birimi çalışmalarını sürdürürken işletmenin faaliyetleri ve bu faaliyetiyle ilgili riskler hakkında fikir edinmiş olabilirler. İşletme faaliyeti ile ilgili kontrol eksiklerinin bulunduğu alanlar ve bu alanlardan kaynaklanabilecek riskler konusunda bir takım bulgular elde edinmiş olabilir. Bu nedenle, bu birimdeki kişilerle yapılacak görüşmelerde edinilecek bilgiler, denetçinin işletmeyi tanınması ve riskleri değerlendirebilmesi açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

3.5.2. Analitik Prosedürler

Analitik prosedürler; “*çeşitli finansal ve finansal olmayan veriler ile işletmenin kayıtları arasındaki anlamlı ilişkilerin incelenmesiyle elde edilen bilgilerin, denetçi tarafından geliştirilen beklentilere uyup uymadığına bakılması işlemleri*” olarak tanımlanmıştır. (Dönmez & Ersoy, 2011, Sayı 56)

Bağımsız Denetim Standartlarının amaçlarına uygun olarak, “*analitik prosedürler*” terimi, finansal ve finansal olmayan veriler arasındaki anlamlı ilişkilerin analiz edilmesi yoluyla, finansal bilgilerin değerlendirilmesini ifade etmektedir¹²¹.

3.5.2.1. Analitik İnceleme Yöntemleri

Denetimlerde kullanılan analitik inceleme yöntemleri aşağıda belirtilmiştir.

1. İşletme verileri ile önceki yıllara ait benzer verilerin karşılaştırılması
2. İşletme verileriyle işletmece belirlenmiş bütçe tahminlerinin karşılaştırılması
3. İşletme verileri ile denetçi tarafından belirlenmiş sonuçların karşılaştırılması
4. İşletme verileri ile sektör verilerinin karşılaştırılması
5. İşletme verileri ile finansal olmayan verilerin ortaya koyduğu beklenen sonuçların karşılaştırılması (Dönmez & Ersoy, 2011, Sayı 56)

¹²¹ BDS 520; 4 nolu paragraf

3.5.2.2. Analitik İnceleme Teknikleri

Çok kullanılan analitik inceleme teknikleri aşağıdaki gibidir.

3.5.2.2.1. Trend Analizleri (Eğilim Yüzdeleri)

Finansal tablolarda kalemlerin temel alınan yıla göre gösterdiği artış veya azalışların yüzde olarak hesaplanmasıdır. Bu çalışma sayesinde işletmenin finansal tablolarında yer alan her bir kalemin temel kabul edilen yıla göre yüzde olarak gelişme trendi bulunur¹²².

3.5.2.2.2. Dikey Analiz

Dikey analiz, bir firmanın tek bir döneme ait bilanço ya da gelir tablosundaki kalemlerin kendi grupları ve genel toplam içerisinde ne kadarlık bir yüzdeye sahip bulunduğunun tespit edilmesi ve yorumlanmasıdır¹²³.

3.5.2.2.3. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi

Birden fazla yıla ait bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin yıllar itibariyle değişimlerini görmek amacıyla yapılan analizdir. Dinamik bir analiz olan karşılaştırmalı tablolar analizi ile işletmenin gelişme sürecinde faaliyet sonuçlarının karşılaştırılarak, bir değerlendirmeye tâbi tutulması hedeflenmektedir. Karşılaştırmalı tablolar analizi, işletmenin kendi içinde analizidir¹²⁴.

3.5.2.2.4. Oran Analizleri

İşletmelerin finansal durumu ile finansal performanslarının kendi içinde, aynı veya farklı sektörden diğer işletme sonuçlarıyla karşılaştırılarak incelenmesidir. Bu oranlar bir veya birden fazla döneme ait de olabilir. Bu teknik, işletmelerin mevcut durumu, mevcut duruma ulaşılması noktasında yönetimin katkısını ve benzer faktörlerin durumunu

¹²² <http://www.iktisatsozlugu.com/nedir-5302-trend-analizi-#.VOAJmWccS00>, Erişim 15 şubat 2015

¹²³ http://obs.kastamonu.edu.tr/oibs/akademik/shr_files/20255_02_D%C4%B0KEY_ANAL%C4%B0Z.pdf, Erişim 15 Şubat 2015

¹²⁴ <http://www.baskent.edu.tr/~ferhan/MaliTablolar/Mali%20Analiz%20Teknikleri.pdf>, Erişim 15 Şub 2015

anlamaya yardımcı olmaktadır. Oranlar, finansal tabloda yer alan kalemlerin arasındaki ilişkilerin yorumlanmasına dolayısı ile alınacak kararlara yardımcı olmaktadır. Oran analiz tekniğinde çeşitli oranlar kullanılarak işletme ile ilgili bilgi edinilmeye çalışılır¹²⁵.

3.5.2.2.5. Ussallık Testleri

Finansal olmayan bilgilerin kullanıldığı tekniklerdir. İşletmenin mali nitelikli olmayan faaliyet verilerinden yararlanarak bir hesap kaleminin tahmin edilmesi yani bağımsız bir değişkenden yararlanarak bağımlı bir değişkenin tahmin edilmesidir. Personel sayısına bağlı olarak su tüketim giderinin tahmin edilmesi örnek olarak verilebilir¹²⁶.

3.5.2.2.6. Zaman Serisi Analizleri

İncelenen finansal varlık ya da yükümlülük kaleminin yıllara göre gösterdiği değişimdir. Yıllara göre aynı ürün için elde edilen hâsılat ya da yine aynı ürün grubu için yapılan reklam harcamalarını örnek olarak verebiliriz.

3.5.2.2.7. Regresyon Analizi

Bağımlı bir değişken ile bir ya da daha çok bağımsız değişken arasındaki ilişki incelemek için kullanılan bir analiz yöntemidir. Değişkenler arasındaki neden sonuç ilişkisini anlamakta ve yorumlamakta kullanılmaktadır.

3.5.2.2.8. Benford Kanunu

Benford Kanunu, sayıların belirli bir logaritmik dağılıma sahip olduğunu ve sayıların hanelerinde hangi rakamların ne olasılıkla bulduklarını söylemektedir. Muhasebe ev denetimlerde ilgili logaritmik dağılım nedeni ile hata ve hilelerin tespitinde kullanılmaktadır. (Boztepe, 2013, Haziran)

¹²⁵ <http://www.baskent.edu.tr/~ferhan/MaliTablolar/Mali%20Analiz%20Teknikleri.pdf>, Erişim 15 Şub 2015

¹²⁶ http://www.kgk.sakarya.edu.tr/FileUploads/Src/de3a13f5-3322-4362-a3b7-88cfe3e2e3e0/B%C3%B6l%C3%BCm%203_2%20ekitap%20-%204.6.%20Analitik%20Prosed%C3%BCrler.pdf, Erişim 15 Şubat 2015

3.5.2.2.9. Yapay Sinir Ağları (YSA)

Yapay sinir ağları insan beyninin özelliklerinden olan öğrenme yolu ile yeni bilgiler türetebilme, yeni bilgiler oluşturabilme ve keşfedebilme gibi yetenekleri, herhangi bir yardım almadan otomatik olarak gerçekleştirebilmek amacı ile geliştirilen bilgisayar sistemleridir¹²⁷. Öğrenme sürecinin matematiksel olarak modellenmesi uğraşı sonucu ortaya çıkmıştır.

3.5.3. Gözlem ve İnceleme

Gözlem ve tetkik kapsamında yapılacak çalışmalar ise işletme kayıtlarının kontrolü, yönetim için hazırlanmış raporlar var ise onların incelenmesi, işletme tesis ve üretim yerlerinin gözlemlenmesi ve benzer durumları içermektedir.

Denetçi risk değerlendirme prosedürleri ile ilgili faaliyetleri gerçekleştirirken aşağıda belirtilen konular hakkında bilgi edinir. Bu bilgiler, kendisinin belirlemiş olduğu risklerin dayanakları olacaktır

3.5.3.1. Finansal Raporlama Çerçevesine İlişkin Bilgi Edinilmesi

Bazı standartlar muhasebe tahminlerinin muhasebeleştirilmesi için belirli şartlar öngörebilir ya da tahminlerin ölçümünde belirli yöntemler belirlemiş olabilir. Örneğin gerçeğe uygun değer üzerinden ölçüm yapılmasına izin veren veya bunu zorunlu kılan şartların belirlendiği bir standart gibi¹²⁸. Benzer biçimlerde açıklamalar konusunda da ilgili standardın getirdiği bir takım yükümlülükler olabilir. Denetçi söz konusu standartları ve standartlarda yer alan kısıtlayıcı koşulları bilmek zorundadır. Bu sayede ilgili koşullara uyulmamasının finansal tablo kullanıcılarını olan etkisini, önemli yanlışlık doğuran riskleri tam olarak belirleyememiş olması nedeni ile doğru olarak değerlendiremeyecektir.

¹²⁷ <http://www.ibrahimcayiroglu.com/Dokumanlar/IleriAlgoritmaAnalizi/IleriAlgoritmaAnalizi5.Hafta,YapaySinirAglari.pdf>, Erişim 8 Şubat 2015

¹²⁸ Bu konuda TMS 19: Çalışanlara Sağlanan Fayda kapsamında kıdem tazminatı ile ilgili yapılan aktüeryal hesaplamaları örnek olarak verebiliriz.

3.5.3.2. Yönetimin Muhasebe Tahminlerine İhtiyacı Nasıl Belirlediği

Yönetim tarafından bir muhasebe tahmininde bulunulması her şeyden önce yöneticinin o alandaki tecrübesine dayanmaktadır. Yönetim, var olan bir duruma ilişkin muhasebe tahmininde bulunulmasını gerektirecek türde bir ihtiyacı olup olmadığına ve var ise ilgili tahminin finansal tablolarda muhasebeleştirilip muhasebeleştirilmeyeceğine karar vermelidir. Yöneticinin böyle bir kararı vermesi ise faaliyet gösterdiği sektör ile cari dönemdeki stratejileri ile doğrudan ilgilidir. Bununla birlikte yönetici tarafından daha önceki dönemlerde benzer türden tahminlerin oluşturulması ve finansal tablolara alınması süreçlerinde yer alınmış olunması da verilecek kararlara katkı sağlayacaktır.

Denetçi tarafından yapılacak olan bu kapsamdaki çalışmalar diğer denetim kanıtları ile birlikte işletme ve işletme çevresini tanımaya yönelik ilave kanıtlar sağlar. Denetçi, işletme ve çevresini daha iyi tanıdıktan sonra, muhasebe tahmini yapmayı gerektiren şartları ve bu şartların değişip değişmediğini daha rahat belirleyebilecektir. Örneğin, işletmenin muhasebe tahminlerinde bulunurken dayandığı veriler, şartlardaki değişiklikler nedeni ile geçerliliğini yitirmiş ya da yönetim tarafından herhangi bir muhasebe standardına dayanılarak oluşturulmuş olan bir muhasebe tahmini, standarttaki güncellemeler nedeni artış işlevsiz hale gelmiş olabilir. Bu ve benzer türdeki yönetimin kontrolü dışındaki kimi değişiklikler nedeni ile tahminlerin sorgulanması gerekebilir.

Denetçi, işletme ve çevresini tanıdıktan sonra, işletmenin karşılaşacağı riskleri daha gerçekçi olarak belirleyebilecektir. Denetçinin elde edeceği her yeni bilgi ise denetimi planlamasına katkı sağlayacaktır. Hatta elde edilen bu yeni bilgiler mesleki tecrübe ile harmanlandığında yönetim tarafından dikkat edilmeyen ve iç kontrol sisteminde zayıflıklara neden olabilecek yeni denetim alanlarına dikkat çekilmesini sağlayabilecektir. Denetçi, işletmenin “*risk değerlendirme süreci*¹²⁹” olarak ifade edilen süreç sonucunda elde etmiş olduğu bilgileri ve bunların finansal tablolara olan etkilerini analiz etmeye çalışır. İşletme yönetimi tarafından önemli yanlışlık risklerine neden olabilecek bir konunun ya da bir alanın, yönetim tarafından neden fark edilemediğini anlamaya çalışır.

¹²⁹ BDS 315, paragraf 16

Fark edilmeme konusunu, yönetimin kasıtlı ve kasıt olmaksızın değerlendirebileceğini her zaman göz önünde bulundurur.

3.5.3.3. Yönetimin Muhasebe Tahminlerini Nasıl Oluşturduğu

Finansal tablolar hazırlanırken yönetim tarafından öncelikle muhasebe tahminlerinde bulunulması gerektiren süreçler oluşturulur. Bu süreçlerin oluşturulmasında muhasebe tahminlerini etkileyen varsayımlar belirlenir. Ayrıca tahminleri gerektiren durumlar tekrar gözden geçirilerek, tahminlerin revize edilip edilmemesinin gerekip gerekmediği anlaşılmaya çalışılır.

Denetçi tarafından, yönetimin muhasebe tahminlerini nasıl oluşturduğu konusunda bir takım çalışmalar yapılır. Bu çalışmalar öncelikli olarak muhasebe tahmininin ilgili olduğu hesap grubu ya da işlem türleri ile ilgilidir. Bazı hesap gruplarına uygulanan muhasebe tahminleri rutindir ve her sene tekrarlanmaktadır. Örneğin Şüpheli Alacak Karşılık tutarının belirlenmesinde perakende satış yöntemi kullanılması gibi. Bazı finansal tablo kalemlerinde yapılacak olan tahminler ise olağandışı işlemlerden kaynaklanmaktadır ve yinelenme sıklığı azdır. Bu konuda ise işletme aleyhine devam eden davalar ile ilgili karşılıkları verebiliriz.

Denetçi tarafından muhasebe tahminlerinin nasıl oluşturulduğunun anlaşılmasına yönelik bir diğer çalışma ise kullanılan ölçüm teknikleri ile ilgilidir. Kullanılan ölçüm teknikleri, standart tarafından kabul edilen bir ölçüm yöntemi midir ya da kullanılmasında standartlarda belirlenen kullanım koşullarına uyulmuş mudur? Örneğin işletme faaliyetlerinde kullanılan veya bir yıldan uzun sürede nakde çevrilmesi öngörülen varlıklar duran varlık olarak tanımlanmıştır. İlgili varlıktan faydalanılması bir yıldan uzun sürede gerçekleşmekte olduğundan dönemsellik ilkesi gereği amortisman uygulanması yoluyla giderleştirilmeleri gerekmektedir. Amortisman uygulaması Maddi Duran Varlık Standardının amir hükümleri gereği faydalı ömür esasına göre ifa edilmektedir. Faydalı ömür süresinin uzun ya da kısa olarak belirlenmesi dönem giderlerini dolayısıyla dönem net kârını doğrudan etkilemektedir ve bu nedenle denetçi açısından önem arz etmektedir. İşletme yönetimi, yatırımcıları cezp etmek ya da yüksek ciro primlerine ulaşmak için faydalı ömür sürelerini uzun belirlemek suretiyle amortisman giderlerini azaltarak kârı

maksimize etmiş olabilir. Denetçi, mesleki şüphecilik yaklaşımını denetimin her aşamasında aktif olarak uygulamalıdır. Burada ki örnekte de belirtilen işletme yönetiminin kârı maksimize etmek konusundaki amacını başkaca veriler ile de doğrulayarak açığa çıkarmalıdır.

Denetçinin, yönetimin muhasebe tahminlerinin nasıl oluşturulduğuyla ilgili yapacağı bir diğer çalışma ise yönetim tarafından tahminin oluşturulma tarihin belirlenmesidir. Özellikle yıl içerisinde oluşturulan muhasebe tahminleri, tahminin oluşturulduğu dönemden sonraki işlem ve olaylardan etkilenmiş olabilir. Şayet etkilenmiş ise bu etkinin finansal tablolara alınması gerekmektedir. Örneğin dönem içerisinde mali piyasalardaki daralma nedeniyle işletme elindeki menkul kıymetlerin gerçeğe uygun değeri ile elden çıkartılmasının mümkün olmaması nedeni ile daha düşük değerlemesi gerekebilir. Ancak söz konusu işlemle ilgili olarak, finansal tabloların onaylanması öncesinde işletme lehine gelişen bir takım değişimler gerçekleşmiş olabilir. Söz konusu değişim nedeniyle daha önce yönetim tarafından öngörülen tahminlerin işlevsiz hale gelmesi nedeni ile tahminlerin revize edilmesi gerekebilir. Söz konusu değişiklikler, yönetim tarafından hiç gündeme alınmamış olabilir veya yanlış yorumlanmış olabilir. Denetçi çalışmasında bu etkilere özellikle dikkat etmelidir.

Bazı finansal raporlama standartları muhasebe tahminlerinde kullanılacak yöntemleri kesin bir biçimde belirlemişlerdir. Örneğin gerçeğe uygun değer ile yapılacak olan muhasebe tahminlerinde üç yöntem bulunmaktadır. Bunlar Piyasa Yaklaşımı, Maliyet Yaklaşımı ve Gelir Yaklaşımı yöntemleridir. Bununla birlikte bazı muhasebe standartları ise ilgili muhasebe standardında tahminlerin kullanılmasında bir yöntem belirlenmemiş ya da serbest bırakmış olabilir. Bu durumda denetçi, yönetim tarafından kullanılan tahmin yönteminin neden tercih edildiğini de sorgulamalıdır. İşletmenin faaliyet gösterdiği sektörde yaygın olarak kullanılan yöntemlerin varlığı da yöntem seçiminde tercih nedeni olabilir. Bazı durumlarda ise yönetim tarafından muhasebe tahmini oluşturulmasında kullanılacak olan yöntemler işletme bünyesinde gerçekleştirilir. Böyle bir durumda denetçi, işletme içinde oluşturulan yöntemin sübjektif olabileceği düşüncesi ile bu alanı önemli yanlışlık risklerine dâhil etmesi gerekebilir. Söz konusu risk, aynı zamanda yönetim tarafından yapılması planlanan manipülatif işlemler için de kullanılmış olabilir. Denetçi, bu hususu da gözden kaçırmamalı, mesleki şüphecilik ile denetimini planlamalıdır.

Denetçi tarafından dikkate alınması gereken bir diğer husus ise muhasebe tahmin süreçlerinde görev alan kişilerin mesleki deneyim ve yeterliliklerinin sorgulanmasıdır. Tahminlere dayanak olan verilerin tam olup - olmaması önemli bir değişkendir. Değişken olarak tahminde kullanılan veri gerçek bir durumu yansıtabilir ancak o halde dahi verinin tam olduğundan bahsetmek mümkün olmayabilir. İşletme tarafından garanti yükümlülüklerinin belirlenmesinde geçmiş yıllardaki bakım onarım giderlerinin ortalamasının alınması yöntemi benimsenmiş olabilir. Örneğin elektronik kart üreten bir işletmeyi ele alalım. İşletmenin faaliyet gösterdiği sektörde, garanti yükümlülüklerinin satılan ürün bazında % 3,5 olarak öngörüldüğünü varsayalım. Ancak işletmenin son yıl içinde üretimine başladığı elektronik devrelerde bir hata nedeniyle garanti kapsamında gerçekleştirilmesi gereken yükümlülüklerin % 25 olacağını öngörelim. Bu durumda işletme tarafından kullanılacak olan veri % 25 mi olmalıdır, yoksa % 3,5 mi olmalıdır. İşletme son iki yıl satışlarına göre garanti yükümlülükleri hesaplayacağından, hesaplamalarında kullanacağı oran % 3,5 olacaktır. Ancak bu veri tam değildir ve gerçek durumu yansıtmamaktadır. Hesaplanması gereken garanti yükümlülüğü, satış verilerinden hareketle hesaplanmalı, son yıldan önceki üretimler için %3,5 oranı, son yıl üretilen ürünler içinse % 25 olarak hesapladığı miktarın parasal karşılığını garanti yükümlülüğü olarak ayırmalıdır.

Daha önceden ayrılan bir karşılık tutarı için yeni elde edilecek bilgiler nedeniyle ilave karşılık ayrılması işlemi muhasebe tahmin değişikliğidir. Garanti karşılıkları önceki dönemlerde garanti kapsamında verilen hizmetlerin dikkate alınarak belirlenmektedir. (Yükçü & Gönen, Kasım-Aralık 2012)

Denetçinin kontrol çalışmalarında dikkate alması gereken bir diğer konuda işletme adına işlemi gerçekleştirenler ile muhasebe tahminlerini yapmaktan sorumlu olanların ayrı birimler olup olmadıklarının belirlenmesidir. İşlemi gerçekleştirenler tarafından oluşturulan muhasebe denetimleri, iç kontrol sistemi tarafından değerlendirme dışı bırakılmış olmaktadır. Örneğin, işletmenin elinde bulunan finansal enstrümanların gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesinde, birim çalışanlarının ücretlerinin bu ürünlerin tahmin derecesine bağlı kılınması bir iç kontrol eksikliğidir ve denetim dışı bırakılmış bir alanın varlığına işaret etmektedir.

Yönetim tahminler konusunda kendisi gerekli deneyim ve yeterliliğe sahip olduğunda, ilgili tahmin süreçleri de bizzat kendisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bazen işletme yönetiminin sahip olduğu bilgiler, maden rezervlerinin ölçülmesinde olduğu gibi tahmin süreçlerinin belirlenmesinde yeterli olmayabilir. Maden işletmelerindeki rezervlerin ölçülmesi belirli bir uzmanlık gerektirmektedir. Bu durumda işletme yönetimi, konuyla ilgili muhasebe tahminlerinin oluşturulma süreçlerinde gerekli yeterlilikte bir personel istihdam edebilir ya da dışarıdan profesyonel olarak hizmet alma yolunu tercih edebilir. Tahminlerin değerlendirilmesinde denetçi, ilgili tahmin kriterlerini inceler veya kendisi de dışarıdan profesyonel bir destek hizmeti almak suretiyle sonuçları değerlendirir. İşletme açısından finansal tabloların düzenlenmesinde kullanılan her yeni yöntem, denetçi için risk değerlendirilmesine tabii tutulması gereken önemli bir araç olmaktadır. Yönetim, rezervleri yüksek göstererek yatırımcıları cezp etmeye çalışarak kaynak sağlamayı düşünebilir. Bunu sağlarken dışarıdan hizmet alınması halinde personel istihdam edilmesine karşı bu risk düşük olacaktır. Dışarıdan hizmet alınması tercih edildiğinde, hizmet alınan firmanın işletmenin istediği türden bir rapor sunması nispeten daha düşük bir olasılıktır. Personel istihdamında ise, personelin yönetimin talimatları dışında bir rapor düzenlemesini beklemek akla aykırı olacağından, denetçi tarafından üzerinde önemle durulması gereken bir alan olacaktır.

Denetçi tarafından tahminlerin değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken bir diğer ise nokta tahminlerinin dayanağını oluşturan varsayımlardır. Varsayımlar, muhasebe tahminlerinin ayrılmaz bir parçasıdır¹³⁰. Varsayımlar, muhasebe tahminlerinin oluşturulmasında belirsizliklere neden olan değişkenlerden birine bir değer atfedilmek suretiyle diğer değişkenlerin belirlenmeye çalışılmasıdır. Bu kapsamda atfedilen değer diğer değişkenler üzerindeki etkisi nedeniyle incelenmesi gerekebilir. Raporlama yapan işletmeden bağımsız kaynaklardan elde edilen piyasa verileri “*gözlemlenebilir girdiler*¹³¹” olarak ifade edilirler ve işletmenin kendi yargılarını yansıtanlara göre daha güvenilirdir. İşletmenin kendi yargılarını yansıtanlar ise “*gözlemlenebilir olmayan girdiler*¹³²” olarak ifade edilmektedir. Varsayımlara dayanak oluşturan bu girdilerin subjektif olup olmaması tahmin belirsizliğini doğrudan etkileyecektir. Bu nedenle denetçi, bu kapsamda yapacağı

¹³⁰ BDS 540; A31 nolu paragraf

¹³¹ BDS 540; 5 nolu paragraf

¹³² BDS 540; 5 nolu paragraf

çalışmalarda risk değerlendirme prosedürlerini uygulamalı ve denetimini gerekiyorsa yeniden planlamalıdır. Bu alan önemli yanlışlık risklerine neden olabilecek ve finansal tabloları doğrudan etkileyebilecektir. Bu nedenle denetçi,

- a.) Varsayımların ihtiyaca uygun ve tam olup olmadığı
- b) Varsayımların kendi içinde tutarlı olup olmadığı
- c) Varsayımları destekleyen belgelendirmelerin nitelik ve kapsamı

gibi koşulları göz önünde bulundurmalıdır.

Yönetim tarafından oluşturulan muhasebe tahminlerinin belirlenmesinde dönemler arasında isteğe bağlı olarak veya standartlardaki bir değişiklik nedeniyle zorunlu olarak ölçüm değişikliğine gidilmiş olabilir. Yönetim tarafından tercihen isteğe bağlı olarak değişiklik yapılmış ise, yapılan değişikliğin hangi gerekçelerle yapıldığı denetçiye anlatılmalıdır. Örneğin var olan bir satış amaçlı gayrimenkulü piyasa fiyatı ile değerleyen bir işletme, gayrimenkulün bulunduğu alanın belediye genel meclisince fuar alanı olarak revize edilmesi halinde gayrimenkulü otel olarak işletmeye karar vermiş ve dolaysı ile piyasa yaklaşımı yerine gelir yaklaşımı ile değerlemeyi tercih etmiş olabilir. Bu durumda bu konuda denetçiye değerleme ölçüsü değişikliği hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir. Zaten işletme ve işletme çevresini tanımaya yönelik olarak denetçi tarafından yapılması gereken risk değerlendirme süreci de bilgi verilme işlemini zorunlu kılmaktadır. Denetçi yapılan değerleme değişikliğinin makul olup olamadığına da karar vermelidir.

Denetçi tarafından dikkate alınması gereken bir diğer konuda yönetim tarafından tahmin belirsizliğin nasıl belirlendiği, hangi yöntemlerin kullanıldığıdır. Örneğin yönetim tarafından belli bir varsayıma dayalı olarak oluşturulan muhasebe tahminlerinin oluşturulmasında farklı varsayımlar ile bu varsayım sonuçlarının dikkate alınıp alınmadığı önem arz etmektedir. Örneğin varsayımlardaki değişikliklerin herhangi bir hesap kaleminde değişiklik yaratıp yaratmadığı yani değişkenlerin sonuçlara duyarlılığı konusunda bir çalışma yapılıp yapılmadığının da araştırılması gerekmektedir. Bazı durumlarda ise muhasebe tahmininin yapılması için birden çok değişken hakkında varsayımda bulunması gerekmektedir. Böyle bir durumda yönetimin tahminleri nasıl belirlediği bir diğer çalışma alanı olmalıdır.

Denetçi tarafından sorgulanması gereken bir diğ er konu ise geçmiş dönemlerde uygulanan muhasebe tahminlerinin sonuçlarına göre tahminlerindeki belirsizlik düzeyini yeniden değerlendirmeye alıp almadığıdır. Geçmiş dönemlere ilişkin muhasebe tahminleri, dönemin bitmesi halinde yönetim tarafından yapılan tahminlerin doğruluk payının belirli değişkenlere bağlı kalınarak sorgulandığı, gerçekleşmiş bir veriden ibaret olmaktadır. Bu durumda yönetici neden sonuç ilişkisi kapsamında almış olduğu kararların finansal tablolara ne denli doğru yansıdığını test etme olanağına da erişmiş olacaktır.

Denetçi tarafından denetim çalışmalarının yürütülmesinde dikkat edilmesi gereken bir diğ er konu ise önceki döneme ilişkin muhasebe tahminlerinin gözden geçirilmesidir. Önceki dönem muhasebe tahminleri ile cari dönem muhasebe tahminleri arasında farklılık olması denetçi tarafından sorgulanmalıdır. Denetçi açısından önceki döneme ilişkin muhasebe tahminleri, cari dönem için denetim kanıtı olarak sınıflandırılabilir türde bir belge niteliği taşımaktadır. Denetçi, ayrıca bu gözden geçirme sayesinde yönetimin tarafsızlığı konusunda bilgi edinecek ve yargıda bulunabilecektir. Geçmiş dönemde finansal tabloların düzenlenmesinde dikkate alınan ve dönem sonunda fiili durum ile tahmin edilen durumun arasında ciddi farklar olması tahminlerin isabetli olmadığı biçiminde yorumlanacaktır. Benzer verilere dayanan aynı türden bir tahminin cari dönemde yönetim tarafından tekrar dayanak olarak gösterilmesi ise hileli bir işlem olarak yorumlanmalıdır ve yönetimin tarafsızlığına ilişkin açık bir göstergedir. Bu nedenle denetçi gerekli gördüğünde, önceki yıllarda finansal tablolara aktarılmış olan muhasebe tahminlerine dayanak oluşturan yargı ve varsayımları da gözden geçirme gereği duyabilir¹³³.

Bir muhasebe tahmini ile tahminin gerçekleşen sonucu arasında fark olması, muhasebe tahminlerinde hata olduğu veya finansal tablolarda yanlışlık yapıldığı anlamına gelmeyeceği daha önce ifade edilmişti. Normal koşullarda tahminler belirli varsayımlara bağlı kalınarak oluşturulurlar ve oluşturuldukları tarihten sonra meydana gelen işlem ve olaylardan etkilenirler. Doğal olarak süreç içerisinde meydana gelebilecek olaylar konusunda bir bilinmezlik durumu söz konusu olacağından tahmin edilen durum ile gerçekleşen durum arasında fark olabilir. Ancak, farklılığın nedeninin önceki dönemlere ait finansal tablolar tamamlandığında yönetimin sahip olduğu bilgilerden veya finansal

¹³³ BDS 240,32 (b)

tablolar hazırlanırken dikkate alınması gerektiği halde alınmamış bilgilerden kaynaklı olması halinde, bu durum önceki döneme ait finansal tablolar hakkında önemli yanlışlık riski olduğu anlamına gelebilecektir.

3.6. Önemli Yanlışlık Riskleri ve Değerlendirilmesi

Önemli yanlışlık risklerine sebep olabilecek durum ve olaylar “İşletme ve çevresini Tanımak Suretiyle “Önemli Yanlışlık” Risklerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi Standardı (BDS 315)’nin 2 nolu ekinde maddeler halinde sıralanmış, ancak burada sayılan işlemlerin genel olduğu ve denetimlerin tümüyle ilgili olmadığı, tüm durumları kapsamadığı açıkça ifade edilmiştir¹³⁴.

Denetçi, risk faktörlerini ve finansal tablolarda oluşabilecek yanlış beyan türlerini belirledikten sonra, bu risklerin önemliliği hakkında değerlendirmelerde bulunur ve derecelendirir. Bu kapsamda yapılacak olan çalışmalar

- 1.) Riskin meydana gelme olasılığının değerlendirilmesi ve
- 2.) Riskin gerçekleşmesi halinde parasal etkinin ne olacağı belirlenmesidir.

Denetçi öncelikle ilgili finansal tablo kalemlerine ilişkin riskleri belirler. Daha sonra belirlemiş olduğu risklerin meydana gelme olasılığını denetim kanıtlarına, mesleki tecrübelerine dayanarak değerlendirir ve bir olasılık belirler. Olasılıkları birden(1) beşe (5) kadar numara vermek suretiyle derecelendirir. Bir en düşük beş ise en yüksek gerçekleşme olasılığını ifade etmektedir. Ardından bu olasılığın parasal etkisini değerlendirir ve olasılık için parasal etkinin büyüklüğüne göre birden(1) beşe (5) kadar numara vermek suretiyle derecelendirir. Bir en düşük parasal etki ve beş ise en yüksek parasal etki anlamına gelmektedir. Buradaki iki verinin çarpımı suretiyle birleştirilmiş olasılık derecesi elde edilir. Bu birleştirilmiş olasılık derecesi temel eşik olarak varsayılır. İşletme için sektör ortalamaları mesleki tecrübe ile birleştirilerek belirli bir puanın üzerindeki finansal tablo kalemleri önemli risk olarak belirlenir.

¹³⁴ BDS 315, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/BDS_315.pdf, EK2

Örneğin elektronik kart (devre) üreten bir üretim işletmesinde vida, somun, pul gibi montaj parçalarından ürün maliyeti içerisinde %1 oranında payının olduğunu, sorumlu olan depo personelinin, depo haricinde üretimde de fiili olarak yer alması nedeniyle üretime vermiş olduğu stokları düzenli olarak takip edemediğini, genellikle %50 civarında sapmaların söz konusu olduğunu ve işletmenin bu sapmayı sadece dönem sonlarında fiili sayım sonuçlarından yola çıkarak düzelttiğini varsayalım. Bu durumda ilgili işlemin gerçekleşme olasılığı yüksektir ve işletme buna dört (4) puan vermiştir. Ancak ilgili parçaların kullanım oranları düşük olduğundan parasal etkisi de düşük olmaktadır. Denetçi, işlemin parasal etkinin küçüklüğü nedeniyle bu işleme bir (1) puan (en düşük) vermiş olsun. Bu durumda toplam birleştirilmiş puanı dört ($4 \times 1 = 4$) puan olarak hesaplanacaktır. Birleştirilmiş olasılığın on beş (15) olarak belirlendiğini varsayılarak denetçi, kritik eşiğin altında kalınması nedeni ile bu finansal tablo kaleminde önemli yanlışlık riskinin olmadığına karar verecektir. Ancak sektörde bir daralmanın olduğunu ve işletmenin de üzerinde ciddi tutarlarda kredi riski bulunduğunu varsayalım. Burada ise kredilerin zamanında ödenememesi halinde diğer kredilerin bankalar tarafından geri çağrılmasının söz konusu olduğu göz önüne alınmalıdır. Denetçi tarafından, piyasalardaki daralma nedeniyle işletmenin borçlarının ödeyememe olasılığı yüksek olarak (%60) dört (4) puan, parasal etkisinin ise beş (5) puan olarak belirlendiğinde ise birleştirilmiş puan yirmi ($4 \times 5 = 20$) puan olarak hesaplanacaktır ki bu işletme faaliyeti açısından önemli bir risktir.

Önemli yanlışlık risklerine işaret edebilecek durum ve olaylar:

- 1.) Ekonomik istikrarsızlıklar ve yüksek enflasyonlu ekonomiler.
- 2.) Vadeli işlemler gibi oynak piyasalara maruz kalan faaliyetler.
- 3.) Karmaşık düzenlemelere tabi olan faaliyetler.
- 4.) İşletmenin sürekliliği ve likidite ile ilgili sorunlarının olması
- 5.) Sermaye ve kredilere erişim üzerindeki kısıtlamalar.
- 6.) İşletmenin faaliyet gösterdiği sektördeki değişiklikler.
- 7.) Tedarik zincirindeki tekeller ve benzer kısıtlayıcı koşullar
- 8.) Yeni ürün veya hizmetler sunulması, yeni iş alanlarına girilmesi
- 9.) Büyük işletme satın alım, birleşme gibi yeniden yapılanmalar
- 10.) Karmaşık iş birliktelikleri ve iş ortaklıkları.

- 11.) İlişkili taraflar¹³⁵la yapılan önemli işlemler.
- 12.) Uygun nitelikte muhasebe ve raporlama personelin bulunmaması.
- 13.) Kilit yöneticilerin ayrılması gibi personel değişiklikleri.
- 14.) İç kontrol sisteminde dikkate alınmayan, göz ardı edilen eksiklikler.
- 15.) İşletmenin Bilişim Teknolojisi (BT) stratejisi ve erişim yetkileri
- 16.) Mali veya düzenleyici kurumlar tarafından işletme faaliyetlerinin sorgulanması.
- 17.) Geçmiş dönemlerdeki yanlışlık, hatalar ve düzeltmelerin çokluğu.
- 18.) Dönem sonlarında şirketler arasında yapılan yüksek tutarlı hâsılat işlemleri
- 19.) Borcun yeniden yapılandırılması gibi yönetimin niyetiyle alakalı işlemler.
- 20.) Yeni muhasebe düzenlemeleri ve karmaşık muhasebe ölçümleri.
- 21.) Muhasebe tahminleri dâhil, önemli ölçüm belirsizliği içeren işlem veya olaylar.
- 22.) Satış garantileri ile devam etmekte olan dava ve koşullu borçlar.’’

olarak örneklendirilmiştir.

Denetçi, yukarıda örneklenen işlem grupları itibarı ile önemli yanlışlık risklerini değerlendirir ve işletmenin ‘‘tahmin belirsizlik derecesi¹³⁶’’ hakkında bilgi edinmeye çalışır. Tahmin belirsizlikleri bir takım değişkenlere bağlıdır. Örneğin tahminlerde kişisel yargı derecesi arttıkça, tahminler de sübjektif hale geleceğinden belirsizlik derecesi artacaktır. Benzer biçimde tahmin belirsizliği, varsayımlardaki değişikliklere duyarlı hale geldikçe, her bir varsayıma bağlı olarak tahminler değişiklik göstereceğinden tahmin belirsizlikleri de artmış olacaktır. Gözlemlenebilir girdiler ile gözlemlenebilir olmayan girdilerin karışık kullanıldığı tahminlerde ise, gözlemlenebilir olmayan girdilerin daha çok kullanılması aynı biçimde tahmin belirsizliğini arttıracaktır.

Denetçi, işletme hakkında önemli yanlışlık risklerini değerlendirirken, tahminin büyüklüğü ile birlikte, kendi tahminleri ile işletme yönetimi tarafından tahmin edilen tutar arasındaki farkın fazla olup olmadığı, yönetimin uzmandan faydalanıp faydalanmadığı veya önceki dönemlere ilişkin muhasebe tahminlerini göz önünde bulundurmalı ve önemli yanlışlık risklerini değerlendirirken dikkate almalıdır.

¹³⁵http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2015/TMS/TMS24.pdf, madde 9, Erişim 1 Mayıs 2015

¹³⁶BDS 540 nolu standart, A45 nolu paragraf

3.7. Yüksek Tahmin Belirsizliği

Yüksek tahmin belirsizliği, tahminlerdeki belirsizlik nedeniyle finansal tabloların önemli bir yanlışlık içerebileceği anlamına gelmektedir. Denetçi yüksek tahmin belirsizliğine sahip olduğu belirlendiği muhasebe tahminleri için, mesleki tecrübelerine dayanarak önemli risklere yol açıp açmadığına karar verir.

Yüksek tahmin belirsizliğine sahip olabilecek durumlar aşağıda belirtilmiştir.

- 1.) Büyük ölçüde mesleki yargıya dayanan muhasebe tahminleri,
- 2.) Devam eden bir dava veya benzer belirsiz olaylara bağlı olarak gelecekteki nakit akışlarının tutarı ve zamanlaması hakkındaki bilgiler,
- 3.) İşletme tarafından geliştirilen gözlemlenebilir olmayan girdilere dayanılarak oluşturulan muhasebe tahminleri,
- 4.) Kabul görmüş muhasebe teknikleri dışında hesaplanan muhasebe tahminleri,
- 5.) İşletme tarafından geçmiş dönem finansal tabloların hazırlanmasında geçmiş dönemlerde kullanılan ve fiili sonuçlar ile ciddi sapmaların olduğu tahminleri.

Finansal tablolarda muhasebeleştirilen veya açıklanan tutarların büyüklüğü her zaman tahmin belirsizliğinin bir göstergesi olmayabilir. Bir muhasebe tahmini başlangıçta önemsiz olarak nitelendirilebilir. Kendisiyle ilişkili tahmin belirsizliğinden dolayı önemli yanlışlık risklerine neden olabilir. Bazı durumlarda ise tahmin belirsizliği makul bir muhasebe tahmini oluşturulmasına engel olabilir. Bu türden bazı belirsizlikler, işletmenin sürekliliğini devam ettirebilmesi hakkında ciddi şüpheler uyandırabilir. Denetçi gerek finansal tablo düzeyinde ve gerekse yönetim beyanları düzeyinde önemli yanlışlık risklerine sebep olan durumları tespit edebilmek için denetimini planlar ve yürütür¹³⁷.

Denetçi yapmış olduğu çalışmalar ile yönetimin finansal raporlama hükümlerini gerektiği gibi uygulanıp uygulanmadığına karar verir. Bu kararın verilebilmesi denetçinin, işletmeyi ve işletme çevresini yakından tanınması ile ilgilidir. Örneğin işletme birleşmesi suretiyle bir maddi olmayan duran varlık edinilmesi (patent, imtiyaz ve benzer) halinde

¹³⁷ BDS 330, 5 ve 6 nolu paragraflar

edinilen maddi olmayan duran varlığın gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde devralınan işletme tarafından kullanılması daha net bir belirleme sağlayacaktır. Maddi olmayan duran varlıkların gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesi maddi duran varlıklara göre daha zordur ve ilave bir takım çalışmalar yapılmasını gerektirmektedir. Özellikle de ilgili maddi olmayan duran varlığın serbest bir piyasasının olmaması durumunda bu değer belirleme işi daha da zorlaşmaktadır. Ancak aktif olarak kullanılan bir maddi olmayan duran varlık için gerçeğe en yakın belirlenmesi bizzat sahip olanlar tarafından atfedilebilecektir.

Denetçi, denetim raporu tarihine kadar meydana gelen olayların muhasebe tahminlerine ilişkin denetim kanıtı sağlayıp sağlamadığını da incelemelidir. Bazı durumlarda, denetçi raporu tarihine kadar meydana gelen olaylar anılan muhasebe tahminlerinin yerinde kullanılıp kullanılmadığına ilişkin denetim kanıtı sağlayabilir. Örneğin işletme stoklarının dönem sonunda değerlendirilmesinde stokların maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değeri karşılaştırılır. Net gerçekleşebilir değer ise tahmini satış fiyatından tahmini tamamlama giderleri ve benzer diğer giderlerin çıkartılması suretiyle hesaplanmaktadır ve bu fiyatın belirlenmesinde yönetim tarafından tahminde bulunmaktadır. Stokların dönem sonunda değer düşüklüğüne uğradığını ve net gerçekleşebilir değer ile değerlendirildiğini varsayalım. İlgili stokların denetim raporu öncesinde satılması halinde bu durum ilgili muhasebe tahmininin doğrulanması açısından denetim kanıtı niteliği taşıyacaktır. Ancak tahminlerle ilgili denetim kanıtı sağlanması her zaman bu kadar kısa sürede denetim kanıtı elde edilmesini sağlayamaz. Bazı tahminlerle ilgili şart ve olaylar uzun sürede gerçekleşir.

Denetçi, çalışmaları sırasında elde ettiği bilgilere göre yönetimin muhasebe tahminlerini nasıl oluşturduğunu tespit etmekle kalmaz, aynı zamanda tahminlerin oluşturulmasına dayanak olan verileri de test eder. İlk olarak kullanılan ölçüm yöntemlerinin içinde bulunulan şartlar açısından uygun olup olmadığını inceler. Genellikle bu uygunluğa denetçinin mesleki yargısı ile karar verilir. Seçilen yönteme dair yönetimin sunduğu gerekçenin makul olup olmadığının değerlendirilmesi, tahmine konu olan varlık ya da yükümlülüklerin niteliği ile yöntemin işletmenin faaliyet gösterdiği sektör açısından uygun olup olmamasının sorgulanması gibi alanlar da denetçi tarafından dikkate alınmalıdır.

Bazı durumlarda muhasebe tahminlerinin oluşturulmasında işletme içinde geliştirilen yöntemler kullanılmaktadır. Özellikle gerçeğe uygun değer tespitinde kullanılan bu yöntemler, işletmenin içinde bulunduğu sektör dâhil olmak üzere birçok faktöre bağlı kalınarak tespit edilmektedir. Denetçi, içinde bulunulan şartlar çerçevesinde bu modelleri de test etmekle sorumludur. Denetçi bu tespit ile ilgili olarak var olan kısıtlayıcı faktörler, karar vermeyi sağlayan kilit değişkenler ve benzerleri için denetim kanıtı olarak nitelendirilecek türden belgeler temin etmelidir.

3.8. Denetçi Tarafından Tahmin Aralığının Geliştirilmesi

Denetçi, yönetim tarafından oluşturulan tahminler ile bu tahminlerin dayanağı olan varsayımların makul olup olmadığı ile de ilgilidir. Kullanılan varsayımların makul olup olmaması durumunu değerlendirilirken varsayımların kendi içerisinde tutarlı olup olmadığı, genel ekonomik durum ile işletmenin ekonomik durumu, işletmenin planları, önceki dönemlerde kullanılan varsayımlar ile tutarlılık ve benzerleri dikkate alınır. Burada, denetçi tarafından göz ardı edilmemesi gereken husus varsayımların, yönetimin belirli hedef ve stratejilerin sonuçlarına ilişkin beklentilerini yansıtmak durumunda olmasıdır. Denetçi yapmış olduğu çalışmalarda yönetim tarafından bir veya birden fazla önemli varsayım belirleyebilir. Bu durum, muhasebe tahminine ilişkin belirsizliğin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Dolaysı ile ilgili muhasebe tahmini, işletme açısından önemli yanlışlık riskine neden olabilecektir.

Denetçi, yönetimin belirlemiş olduğu nokta tahminin değerlendirebilmek amacıyla kendisi bir nokta ya da nokta aralığı tahmininde bulunur. Daha sonra da kendi belirlemiş olduğu aralıktaki değerleri, yönetim tarafından oluşturulan tahmine dayalı olarak edinilen verilerle karşılaştırır. Elde edilen verilere göre belirlemiş olduğu tahmin aralığının doğru sonuçlar vermesi halinde, bu aralığı mevcut denetim kanıtlarına dayanarak ve aralık kapsamındaki tüm sonuçların kabul edileceği bir seviye kadar daraltır. Tahmin aralığı yönteminin kullanılması halinde bu aralık, tahminlerle ilgili tüm olası sonuçları kapsamayacağından denetçi tarafından bir genellemeye taşınabilmesi mümkün olmayacaktır. Denetçinin tahmin aralığı belirlemeye çalışmasındaki temel amaç, yönetim tarafından öngörülen tahminlerin önemli bir yanlışlık içerip içermediği konusunda bir sonuca varabilmektir. Tahmin aralığının içindeki tüm sonuçların, geçerli olduğu yere kadar

daraltılmasında denetçi tarafından kullanılan yöntem öncelikli olarak belirlenen denetim aralığında yer alan ve gerçekleşme olasılıkları düşük olan sonuçların aralıktan çıkartılmasıdır. Denetçi aralıktaki tüm değerlerin sonuçlarının makul olduğu sonucuna varıncaya kadar denetim kanıtlarına dayanarak bu aralığı daraltır.

Denetçinin tahmin aralığı geliştirilmesini gerektiren durumlar aşağıda belirtilmiştir.

- 1.) Denetçi tarafından önceki döneme ilişkin yapılan tahminlerin gözden geçirilmesinde, cari döneme ilişkin tahminler hakkında bir fikir edinilememesi,
- 2.) Yönetim tarafından tahminlerin belirlenmesine ilişkin kontrol süreçlerinin sağlıklı tasarlanmaması veya düzgün çalışmaması.
- 3.) Dönem sonu ile denetçi raporu arasındaki süreçte meydana gelen olay ya da işlemlerin yönetimin nokta tahmini ile çelişmesi.

Denetçi, çeşitli yöntemler kullanmak suretiyle nokta tahmini geliştirir. En çok kullanılan yöntem işletmenin faaliyet gösterdiği sektörde kullanıma sunulmuş olan modellerin kullanılmasıdır. Bununla birlikte bizzat denetçi tarafından yönetimin varsayımlarına alternatif varsayımlar belirlenebilir ve bunlar kullanılabilir. Ayrıca alanında uzman kişiler istihdam edilerek veya dışarıdan profesyonel kişilerden hizmet alımı yoluyla da nokta tahminleri geliştirilebilmektedir.

Denetçi, yönetim tarafından kullanılan varsayımlardan farklı olmakla birlikte aynı oranda geçerli olarak kabul edilebilecek varsayımlarda bulunabilir. Söz konusu varsayımlar sonucunda denetçinin bulduğu sonuçlar, yönetim tarafından tahmin edilenlerden önemli ölçüde farklılık gösterir ise bu durumu muhasebe tahminlerinin yüksek tahmin belirsizlik içerdiği biçiminde yorumlanmalıdır. Denetçi, bu durumda tahmin belirsizliğinin önemli yanlışlık risklerine neden olabileceği düşüncesiyle hareket etmeli ve denetiminin geri kalanını bu bakış açısı ışığında sürdürmelidir. Ayrıca yöneticiler ile görüşülmek suretiyle varsayımların dayanakları üzerinde bilgi edinilmeye çalışılabilir. Elde edilecek bu bilgiler, denetçi tarafından işletme ve çevresini tanımak amacıyla olabileceği gibi yönetimin tarafsızlığı hakkında fikir sahibi olunmasına da sağlayacaktır.

Denetçi, denetimi planlarken gerekli kaynakların nitelik, zamanlama ve kapsamını da belirlemelidir ve standartta bu husus ‘denetime yönelik genel denetim stratejisinin oluşturulmasını ve denetim planının geliştirilmesi¹³⁸’ olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda ekip üyelerinin uygun seviyede kabiliyet ve yeterlilik sahibi kişilerden seçilmesi ile iş bölümünün de yapılması gerekmektedir. Denetim ekibinde yer alan kişilerin denetimle ilgili tüm riskleri değerlendirebilmeleri her zaman mümkün olmayabilir. Ekip üyeleri standartlar ve bunların denetimi konusunda gerekli yetkinlikte bulunmakla birlikte bir maden işletmesinden maden rezervlerinin belirlenmesi çalışmasında olabileceği gibi tüm bilgilere sahip olamayabilirler. Böylesi durumlarda denetçi, ekibe gerekli uzmanlık bilgi ve becerisine sahip olan kişilerin katılımını öngörebilir. Bu yöntem tercih edildiğinde denetçi, kalite kontrol prosedürleri gereği hizmet alınan uzmanların mesleki yeterliliğinden emin olmalıdır. Bu konuda ilgili kişilerin kayıtlı meslek odalarından alacakları faaliyet bilgilerini gösterir belgelerin talep edilmesi veya sertifikalarının istenmesi ile ilgili kurumlarla uzman kişiler hakkında bilgi alınması amacıyla görüşmeler yapılması söz konusu olabilir.

Denetçinin, bu konuda bir gereksinimin olup olmadığına ilişkin değerlendirmesi öncelikle işletmenin faaliyet gösterdiği sektörle ilgilidir. Maden işletmelerindeki rezervlerin belirlenmesi muhasebe veya denetim dışındadır ve farklı bir uzmanlık alanıdır. Bu nedenle de denetim elemanları, sağlıklı bir değerlendirme yapamaz.

Tahmin belirsizliği durumunu her zaman bir uzmandan hizmet alınması gerektiği olarak yorumlamamak gerekir. Bazı tahminler, özü gereği diğer tahminlere oranla daha çok belirsizdirler. Örneğin işletmenin garanti yükümlülüklerini muhasebeleştirirken bir uzmandan hizmet almaya gerek görmez, geçmiş yıllar ortalamalarına ve sektördeki öngörülen değerlere bağlı kalarak bir yargıda bulunabilir.

Denetçi tarafından yönetimin kullandığı varsayımlar incelenirken dikkat edilmesi gereken bir diğer konuda varsayımlardaki değişikliğin tahmin sonuçlarına etkisini incelemek olmalıdır. Varsayımlardaki bir değişiklik finansal tabloları önemli ölçüde etkiliyor ise bu durum denetçi tarafından ciddi bir risk olarak değerlendirilecektir.

¹³⁸ BDS 300, 2 nolu paragraf

Varsayımlardaki her değişiklik finansal tablolarda önemli değişikliklere neden olmakta, bu ise finansal tabloların gerçek durumu yansıtmasına engel olmaktadır. Ayrıca bu durum yönetimin tarafsızlığına işaret edebilecek bir alan olarak ayrıca değerlendirilecektir. Bu durumda yönetimin yaptığı stratejik çalışmalar gerekirse incelenmeli, denetim kanıtı elde edebilmek için yöneticiler ile görüşülerek varsayımlar değerlendirilmelidir.

Yönetim tarafından yapılan muhasebe tahminlerinin finansal tablolara yansıtılmasında denetçi tarafından ilk yapılması gereken ilgili muhasebe tahmin ölçümünün geçerli finansal raporlama çerçevesinin kapsamında geçerliliğinin ve güvenilirliğinin sorgulanmasıdır. Finansal tablolara yansıtılmayan muhasebe tahminleri denetçi tarafından ilgili muhasebe standardı kapsamında sorgulamalı ve incelemelidir. Tahminler muhasebeleştirilmemiş olsa bile en azından dipnotlarda bilgi verilmesi gerekebilir. Hatta ilgili tahmin konusuna dikkat çekebilmek için denetçi önemli hususlar başlığı altında bilgi aktarılmasına gerek görebilir.

Yönetim tarafından tahmin oluşturulmakta kullanılan modeller arasında zaman içinde farklılıklar oluşacaktır. Bu değişimin nedeninin denetçiye izah edilebilir olması gerekmektedir. Örneğın yönetim tarafından kullanılan bir model, herhangi bir geçerli nedene dayanmaksızın, sadece kişisel olarak nitelendirilecek türden yargılara dayanılarak bir değişikliğe gidilmiş ise bu durum yönetimin tarafsızlığının bir göstergesi olarak yorumlanabilecek ve araştırılması gerekecektir.

Denetçi, denetimi esnasında tespit etmiş olduğu yanlışlıkları ve bunların olası sonuçlarını ayrı bir dosyada biriktirir. *'Düzeltilmemiş yanlışlıklar'*¹³⁹ olarak nitelendirilen bu yanlışlıkların birikmiş olarak önemli bir yanlışlık yaratıp yaratmadığı konusunu tekrar gözden geçirir. Bu yanlışlıklar ise hata ve hile kaynaklı olabilir.

Denetimlerde denetçi tarafından dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise ilgili finansal raporlama standartları çerçevesine uygun olarak belirli açıklamaların belirtilip belirtilmediğidir. Bu açıklamalar finansal tablolardan yararlanan taraflara sunulan bilgilerin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Kullanılan varsayımların neler

¹³⁹ BDS 450 nolu standart

olduğu, tahmin yönteminin seçilme gerekçesi, tahmindeki belirsizliğinin kaynak ve etkileri, tahminlerin uygulanmasının tutarlı olup olunmadığı veya önceki dönemlerle farklılık olup olmadığı gibi bilgilerin dipnotlarda açıklanması gerekmektedir. Örneğin Çalışanlara Sağlanan Fayda Standardı kapsamında aktüeryal kayıp ve kazançların hesaplanması, gelecek dönemlere ait belirli varsayımlarda bulunulmasını gerektirmektedir. Bunların birlikte bazı muhasebe standartları işletmenin maruz kalabileceği belirsizlikler konusunda bir açıklama yapılmasını gerekli görmektedir. Burada yer alan açıklamaların yeterli olup olmadığı konusunda denetçi bir değerlendirmede bulunur ve gerekli gördüğünde açıklamalara ilaveler yapılması gerektiği konusunda yönetim ile görüşmelerde bulunabilir. Denetçinin, konu hakkında yaklaşımının temel esası tabloların güvenilir olmasıdır. Eğer burada eğer paylaşılmayan bir bilgi var ise bu durum o bilginin güvenilirliği ile ilgili en önemli kısıttır. Paylaşılmayan bilgi önemli olabilir ve karar vericilerinin kararlarını etkileyebilir. Kavramsal Çerçeve¹⁴⁰de açıklanan faydalı finansal bilginin özelliklerinden birisi de ‘gerçeğe uygun sunum¹⁴¹’dur ve gerçeğe uygun sunulan finansal bilginin üç önemli özelliği vurgulanmıştır. Tam Sunum, Tarafsız Sunum ve Hatasız Sunumdur. ‘*Tam bir sunum; ekonomik olayın bir kullanıcı tarafından anlaşılması için tanımlamalar ve açıklamalar da dâhil olmak üzere gerekli tüm bilgileri içerir*’ olarak ifade edilmiştir. Burada anlaşılabilirliği engelleyen bir durumun varlığı nedeniyle ilgili finansal bilginin tamlığından bahsedilemeyecektir.

3.9. Yönetimin Muhtemel Taraflılığına İlişkin Göstergeler

Denetçi, çalışmalarını esnasında yönetimin vardığı bazı yargılardan ya da aldığı kararlardan haberdar olabilir. Böyle bir durumda denetçi, bu bilgilere dayanarak yönetimin taraflılığını değerlendirmeli ve bu taraflılığın finansal tablolar üzerindeki etkisini de göz önüne almalıdır.

Gerçeğe uygun değer tahminleri için gözlemlenebilir piyasa verileri ile uyumlu olmayan iyimser veya kötümser nokta tahminlerinde bulunulması gibi durumlara işaret eden varsayımlar yönetimin taraflılığına ilişkin olarak değerlendirilebilecek olaylardandır.

¹⁴⁰ [http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2015/TFRS/F_R_I_K_C\(1\).pdf](http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2015/TFRS/F_R_I_K_C(1).pdf); NÖ 12 nolu paragraf; Erişim 1 Mayıs 2015

¹⁴¹ Kavramsal Çerçeve, NÖ 12 nolu paragraf

BÖLÜM IV: BİST 30 ENDEKSİNDE YER ALAN FİRMALARA İLİŞKİN BİR ANALİZ ÇALIŞMASI

Bu bölümde Aralık 2014 itibariyle BİST 30 endeksinde yer alan firmaların finansal tabloları incelenerek, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıkların bilanço içindeki yüzdesel dağılımı belirlenecek ve ardından duran varlıkların değerlendirilmesinde tespit edilen hususlar paylaşılacaktır.

4.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, BİST 30 Endeksinde yer alan firmaların bağımsız denetim raporları ve dipnotları incelenerek özellikle gerçeğe uygun değerle değerlendirilen maddi duran varlıklarının değerlendirme yöntemleri ile finansal rasyoları arasında ilişki olup olmadığı hakkında bir sonuca ulaşmak amaçlanmıştır. Çalışmada kullanılan veriler BİST'in resmi internet sitesinden ve Kamuyu Aydınlatma Platformu'nun (KAP) web sayfasından elde edilmiştir. (<http://www.kap.gov.tr>) (<http://www.borsaistanbul.com>)

4.1.1. Borsa İstanbul (BİST) ve Endeksler

BİST, Borsa İstanbul deyiminin kısaltmasıdır. Hisse senetlerinin işlem gördüğü İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Vadeli İşlemler ve Opsiyon Piyasası (VOB) ve İstanbul Altın Borsası'nın (İAB) bir araya gelmesiyle oluşturulmuş borsadır. İlk kez hisselerini halka açacak olan şirketler önce Sermaye Piyasası Kurulundan izin alırlar ve ardından hisse senetlerini aracı kurumlar aracılığıyla satarlar. Bir hisse senedinin ikici elden satışı sadece BİST'de gerçekleşir. Her hisse senedinin bir kodu vardır bu senetlere gün içinde alım satım teklifleri girilir ve bu fiyatlardan alım satım işlemleri gerçekleştirilir.

4.1.1.1.BİST 100 Endeksi

Borsa İstanbul Pay Piyasası için temel endeks olarak kullanılmaktadır. BİST 100 endeksi, Ulusal Pazar'da işlem gören şirketlerle, Kurumsal Ürünler Pazarı'nda işlem gören

gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve girişim sermayesi yatırım ortaklıkları arasından seçilen 100 şirketin hisse senetlerinden oluşmaktadır. BİST 30 ve BİST 50 endekslerine dâhil firmalar, bu endekste de yer almaktadır. BİST denildiği zaman BİST 100 endeksi esas alınır. BİST 100 endeksi ilk seans ve ikinci seans kapanışları ayrı ayrı yayınlansa da günlük değer olarak ikinci seans kapanışı esas alınır.

4.1.1.2. BİST 50 Endeksi

Ulusal Pazar'da işlem gören şirketlerle, Kurumsal Ürünler Pazarı'nda işlem gören gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve girişim sermayesi yatırım ortaklıkları arasından seçilen 50 paydan oluşmaktadır. BİST 30 endeksine dâhil payları da kapsamaktadır.

4.1.1.3. BİST 30 Endeksi

Ulusal Pazar'da işlem gören şirketlerle, Kurumsal Ürünler Pazarı'nda işlem gören gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve girişim sermayesi yatırım ortaklıkları arasından seçilen 30 payı kapsamaktadır.

4.1.1.4. BİST 10 Banka Endeksi

Ulusal Pazar'da işlem gören bankalar arasından seçilen 10 paydan oluşmaktadır. Bunların yanı sıra başka endeksler de bulunmaktadır.

4.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmamız, BİST-30 endeksinde yer alan firmaların Finansal Durum Tablosu, Kapsamlı Gelir Tablosu, Nakit Akım Tablosu, Özkaynak Değişim Tablosu ve bu tabloların ayrılmaz bir parçası olan dipnotları ile sınırlıdır.

Araştırmamızda BİST-30 endeksinde yer alan firmaların 2013 yılı finansal tabloları ile bunların ayrılmaz parçası olan dipnotları kullanılmıştır. Ancak tezin tamamlanma aşamasında 2014 hesap dönemi de kapanmış olduğundan, 2013 yılında maddi duran varlıklarını yeniden değerleyen firmaların 2014 hesap dönemine ilişkin finansal tablo

dipnotlarından ayrıca faydalanılmıştır. Tespit edilen hususlar ise ‘‘Sonuç ve Öneriler’’ bölümünde ayrıca ele alınmıştır.

4.3. Araştırma ve Bulgular, Uygulama (BİST 30 Endeksi)

4.3.1. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenebilecek Varlıklar

Gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıklar¹⁴² bölümünde ilgili endekste yer alan firmaların bilanço aktifleri muhasebe standartlarının uygulanabilirliği açısından on bir (11) grup olarak bölümlendirilmiş ve her bir grubun aktif içerisindeki hem parasal büyüklüğünü ve hem de toplam aktif içerisindeki yüzdesel oranı hesaplanmıştır.

Belirlemiş olduğumuz on bir grup ise aşağıdaki gibidir.

- 1) Nakit ve nakit benzerleri
- 2) Stoklar
- 3) Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar
- 4) Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar
- 5) Kısa Vadeli Finansal Yatırımlar
- 6) Ticari Alacaklar
- 7) Diğer Alacaklar
- 8) Maddi Duran Varlıklar
- 9) Maddi Olmayan Duran Varlıklar
- 10) Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
- 11) Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar

Endekste yer alan firmalar üzerinde yapmış olduğumuz çalışmada, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıkların aktif içerisindeki oranı oldukça yüksektir. Bu on bir grubun aktif içerisindeki oransal dağılımındaki en düşük ve en yüksek değerler aşağıdaki gibidir. En düşük değerde % 71,92 ile Hacı Ömer Sabancı Holding¹⁴³, en yüksek değer ise % 99,49

¹⁴² Bakınız sayfa 63, Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Varlıklar

¹⁴³ Bist Endeksinde 18 nci sırada yer almaktadır.

ile Garanti Yatırım Ortaklığı¹⁴⁴ yer almaktadır. Endekste yer alan tüm firmalara ilişkin tablo ise tezimiz ekinde yer almaktadır. (**Ek-1: BİST 30 Endeksinde Yer Alan Firmaların Gerçeğe Uygun Değerle Değerleyebilecekleri Duran Varlıklar ve Bunların Aktif İçindeki Yüzdesel Büyüklüğü- Alfabetik Sıralı**)

4.3.1.1. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenebilecek Duran Varlıklar

Bu bölümde, endekste yer alan firmaların duran varlıklarını gerçeğe uygun değerle ile değerleyip değerlememesi incelenmiştir.

Öncelikle ilgili endekste yer alan firmaların duran varlıklarının aktif içerisindeki payları belirlenmiştir. (**Ek-2: BİST 30 Endeksinde Yer Alan Firmaların Duran Varlıklarının Aktif İçerisindeki Oran Tablosu¹⁴⁵ – Alfabetik Sıralı**)

Ek-2'deki tablo alfabetik sıralıdır. Ancak duran varlıkların payının en büyükten en küçük orana doğru sıralanması yorum yapabilme açısından kolaylık sağlayacaktır. Bu nedenle EK-2'deki firmalar aktif büyüklüklerine göre yeniden sıralanmış; en yükseği % **71,15** ve en düşük oranı % **0,06** olan yeni bir tablo oluşturulmuştur. (**Ek-3: BİST 30 Endeksinde Yer Alan Firmaların Gerçeğe Uygun Değerle Değerleyebilecekleri Duran Varlıklar ve Bunların Aktif İçerisindeki Yüzdesel Büyüklüğü – Aktif Büyüklüğüne Göre Sıralı**)

Ek-3'de aktif büyüklüklerine göre sıralanarak hazırlanmış olan tabloda, duran varlıklar aktif içerisindeki büyüklükleri açısından sıralandığında ise Ek-4'de tablo elde edilecektir. (**Ek-4: BİST 30 Endeksinde Yer Alan Firmaların Gerçeğe Uygun Değerle Değerleyebilecekleri Duran Varlıklar ve Bunların Aktif İçerisindeki Yüzdesel Büyüklüğü – Aktifteki Yüzdesel Büyüklüğüne Göre Sıralı**)

Ek-5' ise Ek-4'deki tablonun incelememize konu olan 22 firma bilgilerine göre oluşturulmuş halidir. (**Ek-5: BİST 22¹⁴⁶ Endeksinde Yer Alan Firmaların Gerçeğe Uygun**

¹⁴⁴ Bist Endeksinde 9 ncu sırada yer almaktadır

¹⁴⁵ Endeksteeki firmalar alfabetik sırayla yer almaktadır.

Değerle Değerleyebilecekleri Duran Varlıklar ve Bunların Aktif İçerisindeki Yüzdesele Büyüklüğü – Aktifteki Yüzdesele Büyüklüğüne Göre Sıralı)

Ek-3'deki tablo incelendiğinde sekiz firmanın duran varlıklarının aktif içerisindeki oranı % 5,00 ten daha düşüktür. Bu sekiz firmanın duran varlıklarının aktif içerisindeki payının düşük olması nedeni ile bundan sonraki çalışmalarımıza dâhil edilmemiş ve listeden çıkartılmıştır. Çıkartılan firmalardan sonra kalan firmalarda duran varlıklarının aktif içerisindeki en düşük oran ise % 17,19'dur. Duran varlıklarının payının aktif içerisindeki oranı % 5,00 ve daha küçük olması nedeniyle listeden çıkartılan firmalar incelendiğinde bunlardan yedi (7) adedinin bankalar ile banka yatırım ortaklıkları ve benzerleri olduğu görülecektir. Bankaların bilanço yapıları faaliyetleri gereği üretim ve ticaret işletmelerinden farklıdır. Bu farklılık örneklem grubunun homojen olmasını engelleyici bir etmendir. Bu nedenle çıkartılanlar listesinde yer alan bankaların duran varlıkların aktif büyüklüğü içerisindeki oranı % 5 den büyük olsa dahi finansal yapılarının ve finansal tablolarının farklı olması nedeni ile çalışmamıza dâhil edilmeyecekti.

Kalan yirmi iki (22) firma ise kendi içerisinde faaliyet gösterdiği sektör itibarı ile gruplandırılmış; üretim, hizmet ve ticaret olmak üzere üç (3) farklı faaliyet alanı belirlenmiştir. Örneklem grubundaki üretim işletmelerinin aynı zamanda ticaret işletmelerine de sahip olmaları nedeni ile üretim & ticaret olarak yapılan ayırım tek bir grup olarak ele alınmıştır. Çalışmamızın bundaki sonraki bölümlerinde herhangi bir karışıklığa meydan verilmemesi amacıyla bu yirmi iki firmadan oluşan listedeki firmaları temsilen **BİST-22** ismi kullanılacaktır. Bu yirmi iki firma faaliyetleri açısından Hizmet İşletmeleri (5 firma) ve Üretim & Ticaret İşletmeleri (17 firma) olarak gruplandırılmıştır.

4.3.1.2. BİST 22 – Hizmet İşletmeleri (2012, 2013)

4.3.1.2.1. Hizmet İşletmeleri Üzerindeki Çalışmalarımız

Hizmet işletmeleri ile ilgili olarak oluşturduğumuz grupta beş firma yer almaktadır. Bu beş firmanın duran varlıklarının aktif içerisindeki payları % 38,67 ile % 71,15 arasında

¹⁴⁶ Bu tanımlama tez sahibi tarafından sadece bu tez kapsamında geçerli olmak üzere kullanılmıştır. Tez haricinde bir geçerliliği bulunmamaktadır.

değişmekte olup, ortalama değer % 58,83 olarak hesaplanmıştır. (**EK-6: BİST-22 Endeksinde Yer Alan Hizmet İşletmelerinde Duran Varlıkların Aktif İçerisindeki Yüzdesel Büyüklüğü-Aktif Büyüklüğüne Göre Sıralı**¹⁴⁷)

Bu beş firmanın duran varlıkları, muhasebe standartlarının değerlendirme hükümleri açısından sınıflandırılmış ve EK-7 oluşturulmuştur. (**EK-7: BİST-22 Endeksinde Yer Alan Hizmet İşletmelerinin Duran Varlıklarını Değerleme Yöntemleri - Aktif Büyüklüğüne Göre Sıralı**)

Beş firmanın duran varlık grupları¹⁴⁸ aktif içerisindeki büyüklükleri açısından incelendiğinde en büyük grubun % 66,67 ile Maddi Duran Varlık (MDV) grubu olduğu, diğer duran varlık gruplarının aktif içerisindeki oransal büyüklüklerinin ise % 1,00'den küçük olduğu tespit edilmiştir. (Bakınız Ek 6) Maddi Duran Varlıklar dışındakilerin aktif içerisindeki oranının düşük olması nedeni ile bundan sonraki çalışmalarımızda sadece maddi duran varlıklar grubu ele alınmıştır.

Tablo 5: Hizmet İşletmelerinde Maddi Duran Varlıkları Değerleme Yöntemleri

1 -	Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı ve Bağlı Ortak.	Maliyet Bedeli
2 -	Pegasus Hava Taşımacılığı Anonim Şirketi ve B.Ortak.	Maliyet Bedeli
3 -	Turkcell İletişim Anonim Şirketi ve Bağlı Ortak.	Maliyet Bedeli
4 -	Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi ve B. Ortaklık	Yeniden Değerleme
5 -	TAV Havalimanları Holding Anonim Şirketi ve B. Ortak	Maliyet Bedeli

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere bu beş firmadan sadece Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi ve Bağlı Ortaklıkları Maddi Duran Varlıklarını Yeniden Değerleme¹⁴⁹ yöntemine göre değerlendirilmiş, diğer firmalar ise değerlendirme açısından maliyet yöntemini uygulamayı tercih etmiştir. Yeniden değerlendirme yapan firma sayısı, gruptaki firma sayısının % 20'sini denk gelmektedir. (1/5= %20)

¹⁴⁷ Endeksteeki 22 firma açısından gruplama yapılmış, listenden çıkartılan 8 firma tabloya dâhil edilmemiştir.

¹⁴⁸ Maddi Duran Varlıklar, Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller ve Satış Amaçlı Elde Tutulan Varlıklar

¹⁴⁹ Hasan Kaval, Maddi / Maddi Olmayan Duran Varlıkların Yeniden Değerlemesi ve Diğer Kapsamlı Gelirlerde Rapor, <http://www.akademikdenetim.com.tr/dosya/1323450503a0b9->, Erişim 10 Ocak 2015

''Yeniden değerlendirme modeli, enflasyon muhasebesi uygulamalarında olduğu gibi maliyet bedelinin genel fiyat düzeyine getirilebilmesi için belirli bir katsayı uygulaması değil, bundan bağımsız olarak değerlemeye konu varlığın değerlendirme günündeki cari değerinin bilanço değeri olarak kullanılmasıdır''

Bu beş firma içerisinde sadece TELEKOM maddi duran varlıklarını yeniden değerlemeyi tercih etmiştir. Öncelikli olarak firmanın var ise stratejik kararlarını anlamak için dipnotlarına bakılmış ancak dipnotlarda konu ile ilgili açıklayıcı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu defa ilgili firmaların finansal durumları hakkında karşılaştırmalar yapabilmek için rasyolarının incelenmesine karar verilmiş ve rasyolar ile işletmenin duran varlıklarını değerlendirme yöntemleri arasında bağ olup olmadığı irdelenmiştir. Bu beş firmanın 2013 ve 2012 finansal tablo verilerine göre karşılaştırmalı olarak hazırlanmış finansal tablo analizleri ve rasyoları içerir tablo çalışmamız ekinde yer almaktadır. (*Ek-II: BİST 22 Endeksindeki Hizmet İşletmelerinin Karşılaştırmalı Finansal Tablo Analizleri ve Rasyoları -2012-2013*)

4.3.1.2.2. Hizmet İşletmelerinde Karşılaştırmalı Analiz ve Rasyolar

4.3.1.2.2.1. THY Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt Satışlarının % 27,20 buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 30,62 oranında arttığı tespit edilmiştir. Satışların maliyetlerinin brüt satışlardan % 3,42 daha fazla artmış olması işletmenin aleyhine olduğundan incelenmelidir. Cari dönemde faaliyet giderlerindeki artış ise % 20,22'dir. Bu oranı brüt satışlardaki artıştan daha düşük olması işletmenin faaliyet giderlerinden tasarruf ettiği biçiminde yorumlanabilir. Satışlardaki % 27,20'lik artışa karşılık brüt satış kârında % 14,02'lik bir artış olmuş, buna karşın söz konusu iken dönem net kârında ise % 40,98'lik bir daralma olmuştur. Bu fark işletmenin diğer faaliyetlerinden zarar ettiğini işaret etmektedir. Dönemler arasında finansman giderlerinde ise % 67,67'lik bir artış bulunmaktadır. Ayrıca özkaynakların pasif toplam içerisindeki payı her iki dönemde de yaklaşık %30'lar seviyesindedir ve ortalama değerden düşüktür. İşletme dönemi 682.707.427,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 35,41'lik bir fark bulunduğu, aktifteki bu artışa karşılık duran varlıkların ise % 40,06 oranında arttığı tespit edilmiştir. Aynı dönemde firmanın kısa vadeli borçları % 47,49 oranında, uzun vadeli borçları ise % 33,27 oranında olmak üzere toplam borçları % 38,07 oranında artış göstermiştir. Bu artış cari dönemde firma tarafından duran varlık

yatırımlarına ağırlık verildiğini işaret etmektedir. Finansman giderlerindeki artış ise bu duran varlık alımlarının kredi ile finanse edildiğini göstermektedir. Cari dönemde özkaynakların % 28,81 civarında artmasına karşılık özkaynak yapısının aktif içerisindeki payının düşüklüğü, işletmenin borçla finanse edildiğini biçiminde yorumlanabilir.

İşletmenin rasyolarına bakıldığında ise dönen varlıkları ile kısa vadeli borçlarını ödeyemeyeceği tespit edilmiştir. İşletmenin çalışma sermayesinin negatif olması nakit akımlarında sıkıntı yaşadığını göstermektedir. Bu durum, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödemek için kredi kullandığı ve finansman giderlerindeki artışın bu nedenden kaynaklanmış olabileceğini işaret etmekle beraber kesin değerlendirmeler ise ilave rasyo vb oranları incelemek gerekecektir. Firma cari dönemde alacaklarını daha kısa sürede tahsil edebilmiş; tahsil edilme süresini 60,72 günden 22,32 güne kadar kısaltabilmiştir. (Bakınız EK 11: H-1 THY Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 6: THY 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

THY	2013	2012
Varlık Toplamı	25.399.341.627,00	18.757.931.715,00
Dönen Varlıklar	4.535.535.069,00	3.861.499.409,00
Kısa Vadeli Borçlar	6.652.755.831,00	4.510.696.790,00
Toplam Borçlar	18.436.851.271,00	13.352.888.126,00
Özkaynak	6.962.490.356,00	5.405.043.589,00
Net Çalışma Sermayesi	-2.117.220.762,00	-649.197.381,00
Finansman Giderleri	565.719.326,00	337.397.405,00
Net Satışlar	18.776.784.325,00	14.762.062.246,00
Faaliyet Kâr Zarar	965.244.255,00	1.385.112.431,00
Net Kâr	682.707.427,00	1.155.717.057,00

4.3.1.2.2.2. PEGASUS Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 25,25 oranında buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 22,04 oranında arttığı tespit edilmiştir. Satışların maliyetlerinin brüt satışlardan % 3,21 daha az artmış olması işletmenin satılan mal maliyetlerinin tasarruf yaptığına işaret etmektedir ve brüt kâr marjı artmıştır. Brüt kar marjı rasyosunun % 17'den % 19'a çıkmıştır. Faaliyet giderlerde ise % 33,89'luk bir artış olmuştur. Gelir tablosu ayrıntılarına

bakıldığında artışın ağırlıklı olarak pazarlama giderlerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. İşletmenin esas faaliyet kârı cari dönemde % 27,89 artmasına dönem net kârında % 27,41'lik bir azalış söz konusudur ve işletme dönemi 91.683.825,00-TL kâr ile kapatmıştır. Cari dönemde finansman giderlerinde % 196,65'lik bir artış tespit edilmiştir. Bu durum, işletmenin esas faaliyetlerinden kâr ettiği ancak diğer faaliyetleri ve finansman giderleri nedeniyle bu durumun sonuç hesaplarına aynı oranda ve yönde yansımadağı şeklinde yorumlanabilir.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 58,36'lık bir büyüme olduğu, aktifteki bu artışa karşılık duran varlıkların % 23,37, dönen varlıkların ise % 251,13 arttığı tespit edilmiştir. Burada yönetimin duran varlıklara yatırım yaptığı çok net bir şekilde görülmektedir. Buna karşılık borçlardaki toplam artış ise % 24,99'dur. Bu durum firma yönetimince cari dönemde nakit kalındığını işaret etmektedir. İşletmenin cari dönemde özkaynak yapısı % 250,15 oranında artmıştır. Duran varlıklardaki artışa oranla işletmenin borçlarını daha az artması ise işletmeni yatırımların bir kısmını özkaynakları ile gerçekleştirdiğini göstermektedir.

İşletmenin rasyolarına bakıldığında her hangi bir nakit sıkışıklığı bulunmamaktadır. İşletme cari dönemde nakit kalmak suretiyle bir önceki yıl eksi olan çalışma sermayesini olumluya çevirebilmiştir. Firma cari dönemde alacaklarını daha kısa sürede tahsil edebilmiş; tahsil edilme süresini 60,72 günden 29,06 güne kadar kısaltabilmiştir. (Bakınız EK 11: H-2 PEGASUS Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 7: PEGASUS 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

PEGASUS	2013	2012
Varlık Toplamı	2.306.710.614,00	1.869.681.888,00
Dönen Varlıklar	1.191.494.023,00	339.329.147,00
Kısa Vadeli Borçlar	677.597.387,00	538.075.762,00
Toplam Borçlar	2.351.977.552,00	1.881.658.887,00
Özkaynak	1.146.227.085,00	327.352.148,00
Net Çalışma Sermayesi	513.896.636,00	-198.746.615,00
Finansman Giderleri	149.556.533,00	50.415.510,00
Net Satışlar	2.404.060.243,00	1.919.446.126,00
Faaliyet Kâr Zarar	258.091.147,00	201.800.864,00
Net Kâr	91.683.825,00	126.303.516,00

4.3.1.2.2.3. TURKCELL Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 8,57 buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 8,90 oranında arttığı tespit edilmiştir. Esas faaliyet kârındaki artış ise brüt satışlardaki artışı neredeyse üçe katlamış ve artış % 26,66 olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin esas faaliyet kârını bu denli arttırması maliyetleri iyi yönettiğini göstermektedir. Cari dönemde finansman maliyetlerinde % 190,26'lık bir artış olmuştur. Cari dönemdeki toplam borç tutarı % 10,59 olarak artmışken buna karşılık dönen varlıkları % 19,11 oranında artmıştır. Ancak esas faaliyet karındaki bu net kara aynı şekilde yansımamış ve net kâr cari dönemde % 11,87 oranında artmış ve işletme dönemi 2.330.319.000,00-TL kâr ile kapatmıştır. İşletmenin gerek diğer faaliyetleri nedeniyle gerekse finansman giderleri nedeniyle sağladığı % 26,66'lık artışın büyük bir kısmının erimiş olduğunu göstermektedir. Ayrıca özkaynakların toplam varlıklar içerisindeki oranı her iki dönemde de yaklaşık %70'ler seviyesindedir ve ortalama değerden yaklaşık % 75 fazladır. Bu durum işletmenin özkaynak yapısının çok güçlü olduğunu göstermektedir.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 13,95' lik bir artış olmuştur. Aktifteki bu artışa karşılık dönen varlıkları % 19,11 oranında, duran varlıkların ise % 8,27 oranında artmıştır. Yabancı kaynaklar ise kısa vadeli borçlara oranla (% 2,84) uzun vadeli borçlar % 29,40 oranında artmıştır. Bu durum işletmenin borçlarının uzun vadeli, varlıklarının ise ağırlıklı olarak kısa vadeli olduğunu göstermektedir. Zaten rasyolar da işletmenin nakit gücünü net olarak göstermektedir. Ortalama değer olarak 1'den büyük olması arzulanan Asit-Test Oranı¹⁵⁰ işletmenin finansal tablolarına göre yıllar itibariyle 2,21 (2012) ve 2,55 (2013) olarak hesaplanmıştır.

İşletmenin rasyolarına bakıldığında ise dönen varlıkları ile kısa vadeli borçlarını çok rahat ödeyebilecektir. Ayrıca firmanın cari dönemde alacaklarını tahsil etmekte geçmişe göre biraz zorlandığı, 2012 yılında ortalama tahsilât süresi 60,72 gün iken cari dönemde bunun 107,07 güne çıktığı da tespit edilmiştir. *(Bakınız EK 11: H-3 TURKCELL Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)*

¹⁵⁰ Asit Test Oranı (Likit Oran)= (Hazır Değerler+Menkul Kıymetler+Ticari Alacaklar)/Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Tablo 8: TURKCELL 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

TURKCELL	2013	2012
Varlık Toplamı	21.255.619.000,00	18.653.044.000,00
Dönen Varlıklar	11.643.420.000,00	9.775.154.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	4.311.005.000,00	4.191.773.000,00
Toplam Borçlar	6.544.817.000,00	5.918.111.000,00
Özkaynak	14.710.802.000,00	12.734.933.000,00
Net Çalışma Sermayesi	7.332.415.000,00	5.583.381.000,00
Finansman Giderleri	383.240.000,00	132.033.000,00
Net Satışlar	11.407.887.000,00	10.507.029.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	2.863.048.000,00	2.260.451.000,00
Net Kâr	2.330.319.000,00	2.083.045.000,00

4.3.1.2.2.4. TELEKOM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 3,81 arttığı, buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 9,16 oranında arttığı tespit edilmiştir. Satışların maliyetlerinin brüt satışlardan % 5,35 daha fazla artmış olması işletmenin aleyhine olduğundan incelenmelidir. Bu artış nedeniyle işletmenin cari dönemdeki brüt satış kârı bir önceki yıla göre % 1,39 oranında azalmıştır. Aynı dönemde firmanın faaliyet giderlerindeki artış % 4,44 olarak hesaplanmıştır. Bu oran satışlardaki artış ile aynı düzeydedir. Ancak finansman giderlerini incelediğimizde durum farklılaşmıştır. Cari dönemde bir önceki yıla göre finansman giderleri % 208,71 oranında artmıştır. Bu finansman yükü işletmenin özkaynakları etkilemiş ve % 17,47'lik bir küçülmeye yol açmıştır. Cari dönemde brüt satışlardaki % 3,81'lik artışa karşılık dönem net kârı % 50,59 oranında azalmış ve işletme cari dönemi 1.303.045.000,00-TL kâr ile kapatmıştır.

Bilanço kalemlerini incelediğimizde cari dönemde işletme aktiflerinin % 6,02 oranında arttığı, dönen varlıklardaki artışın ise % 11,05 olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık toplam yabancı kaynaklar ise % 20,13 oranında artmış, dolayısıyla işletmenin özkaynaklarında %17,47'lik bir azalış söz konusu olmuştur. İşletmenin rasyoları da nakit sıkıntısını net biçimde göstermektedir. Dönen varlıkları kısa vadeli borçlarını karşılayamamaktadır. Firma ayrıca cari dönemde alacaklarının tahsil edilmesinde

gecikmeler yaşamaktadır. Bir önceki yıl 60,72 gün olan ortalama tahsilât süresi 87,50 günlere kadar uzar hale gelmiştir ki bu durumda nakit sıkıntısının daha artmasına neden olmuştur. (Bakınız EK 11: H-4 TELEKOM Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 9: TELEKOM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

TÜRK TELEKOM	2013	2012
Varlık Toplamı	18.244.515.000,00	17.207.850.000,00
Dönen Varlıklar	4.849.061.000,00	4.366.561.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	5.052.639.000,00	4.196.847.000,00
Toplam Borçlar	12.916.906.000,00	10.752.702.000,00
Özkaynak	5.327.609.000,00	6.455.148.000,00
Net Çalışma Sermayesi	-203.578.000,00	169.714.000,00
Finansman Giderleri	2.095.554.000,00	678.819.000,00
Net Satışlar	13.189.966.000,00	12.706.142.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	3.031.546.000,00	3.338.308.000,00
Net Kâr	1.303.045.000,00	2.637.107.000,00

4.3.1.2.2.5. TAV Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 39,24 buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 50,25 oranında arttığı tespit edilmiştir. Satışların maliyetlerinin brüt satışlardan % 11,01 daha fazla artmış olması işletmenin aleyhine olduğundan incelenmelidir. Maliyetlerdeki bu artış nedeniyle brüt satış kârındaki artış % 21,32 olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin cari dönemde faaliyet giderleri % 9,26 ve finansman giderleri ise % 27 artmıştır. Dönem net kârındaki artış ise oranı ise % 13,10 olup, işletme dönemi 336.088.000,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilanço kalemlerini incelediğimizde car dönemde aktifi % 33,34 oranında artmıştır. Dönen varlıklardaki artış oranı % 27,54 ve duran varlıklardaki artış oranı ise % 33,35'dür. Ancak kısa vadeli borçlardaki artış % 51,14'dür. İşletme bu durumda duran varlıklarının bir kısmını kısa vadeli borçlarla finanse etmiştir ki işletmenin kısa vadede nakit sıkıntısına düşmesine neden olabilecektir. İşletmenin rasyoları da bu durum doğrulamakta ve Asit –Test oranının ortalama değerinden düşük hesaplanmamıştır. Ayrıca pasif toplamındaki özkaynak oranı da daha düşüktür. Bu durumda işletmenin öz kaynak

yapısının da güçlü olmadığını göstermektedir. Firma cari dönemde alacaklarını daha kısa sürede tahsil edebilmiş; tahsil edilme süresini 60,72 günden 57,49 güne kadar kısaltabilmiştir. (Bakınız EK 11: H-5 TAV HAVALİMANI Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 10: TAV 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

TAV HAVALİMANI	2013	2012
Varlık Toplamı	6.641.076.000,00	4.980.503.000,00
Dönen Varlıklar	2.169.899.000,00	1.701.346.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	1.128.979.000,00	746.972.000,00
Toplam Borçlar	4.802.043.000,00	3.715.148.000,00
Özkaynak	1.839.033.000,00	1.265.355.000,00
Net Çalışma Sermayesi	1.040.920.000,00	954.374.000,00
Finansman Giderleri	221.544.000,00	174.398.000,00
Net Satışlar	2.594.925.000,00	1.863.616.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	706.232.000,00	546.467.000,00
Net Kâr	336.088.000,00	297.170.000,00

4.3.1.2.2.6. Hizmet İşletmelerine İlişkin Değerlendirme

Tablo 11: Hizmet İşletmeleri Değerlendirme Tablosu

Firmalar¹⁵¹		MDV	ÖzKaynak	Aktif	Oran 1	Oran 2	Oran 3
		A	B	C	A/C	B/C	A/B
THY	2013	17.162.417	6.962.490	25.399.342	0,68	0,27	2,46
	2012	12.693.340	5.405.044	18.757.932	0,68	0,29	2,35
	% lik Fark	35,21%	28,81%	35,41%	-	-	-
PEGASUS	2013	2.120.628	1.146.227	3.498.205	0,61	0,33	1,85
	2012	1.730.318	327.352	2.209.011	0,78	0,15	5,29
	% lik Fark	22,56%	250,15%	58,36%	-	-	-
TURKCELL	2013	5.857.635	14.710.802	21.255.619	0,28	0,69	0,4
	2012	5.447.159	12.734.933	18.653.044	0,29	0,68	0,43
	% lik Fark	7,54%	15,52%	13,95%	-	-	-
TELEKOM	2013	8.329.666	5.327.609	18.244.515	0,46	0,29	1,56
	2012	8.315.882	6.455.148	17.207.850	0,48	0,38	1,29
	% lik Fark	0,17%	-17,47%	6,02%	-	-	-
TAV	2013	460.641	1.839.033	6.641.076	0,07	0,28	0,25
	2012	372.285	1.265.355	4.980.503	0,07	0,25	0,29
	% lik Fark	23,73%	45,34%	33,34%	-	-	-

¹⁵¹ Tabloda MDV, Öz kaynak ve Aktif sütunlarında yer alan değerler bölü 1000 olarak işleme alınmıştır.

Tablo 11'i incelediğimizde hizmet işletmelerinin tümünde gerek maddi duran varlıklarında gerekse aktif toplamlarında bir önceki yıla göre da bir artış olmuştur. Maddi duran varlıklardaki en yüksek artış % 35,21 ile THY'larında gerçekleşirken en düşük artış ise % 0,17 (*yaklaşık binde 2*) ile TELEKOM'da olmuştur. Aktif toplamında en yüksek artış % 58,36 ile PEGASUS'da gerçekleşirken en düşük artış ise % 6,02 ile TELEKOM'da olmuştur. Görüldüğü üzere gerek maddi duran varlıklarda ve gerekse aktif toplamında en düşük artış TELEKOM'da olmuştur. Buna karşın özkaynak kalemlerini incelediğimizde ise TELEKOM haricindeki tüm firmalarda bir artış söz konusudur. Öyle ki bazı firmalarda bu artış bir önceki yılın 2,5 katını aşmıştır. (*Bakınız Pegasus*) Buna karşın TELEKOM'da bir önceki yıla göre % 17,47'lik bir daralma söz konusudur. Yeniden değerlendirme yapıldığında değerlendirme artışlarının özkaynaklarda raporlandığını göz önüne alırsak değerlendirme yapılmaması durumunda bu daralma oranının daha yüksek olacaktır.

4.3.1.3. BİST 22 – Üretim & Ticaret İşletmeleri (2012, 2013)

4.3.1.3.1. Üretim & Ticaret İşletmelerindeki Çalışmalarımız

Üretim & Ticaret işletmeleri ile ilgili olarak oluşturduğumuz grupta on yedi firma yer almaktadır. Bu on yedi firmanın duran varlıklarının aktif içerisindeki payı %17,19 ile % 65,23 arasında yer almaktadır ve ortalama değer % 40,76 olarak hesaplanmıştır. (**EK-8: BİST 22 Endeksinde Yer Alan Üretim & Ticaret İşletmelerinde Duran Varlıkların Aktif İçerisindeki Yüzdesele Büyüklüğündeki – Aktif Büyüklüğüne Göre Sıralı**)

Bu on yedi firmanın duran varlıkları, muhasebe standartlarının değerlendirme hükümleri açısından sınıflandırılmış ve EK-9 oluşturulmuştur. (**EK-9: BİST 22 Endeksinde Yer Alan Üretim Ticaret İşletmelerinin Duran Varlıklarını Değerleme Yöntemleri - Aktif Büyüklüğüne Göre Sıralı**)

On yedi firmanın duran varlık gruplarının¹⁵² aktif içerisindeki büyüklüklerini incelediğimizde ise en büyük grubun % 46,00 ile Maddi Duran Varlık grubu olduğu diğerlerinin oransal büyüklüklerinin ise % 2,00' den daha küçük olduğu tespit edilmiştir.

¹⁵² Maddi Duran Varlıklar, Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller ve Satış Amaçlı Elde Tutulan Varlıklar

(Bakınız Ek-6) Diğer grupların oranının düşük olması nedeni ile bundan sonraki çalışmalarımızda sadece maddi duran varlıklar grubu ele alınmıştır.

On yedi firmadan Ereğli, Enka ve BİM olmak üzere sadece 3 firma Maddi duran varlıklarını Yeniden Değerleme Yöntemine göre değerlemiş, diğer firmaların ise tamamı değerlendirme açısından maliyet yöntemini uygulamayı tercih etmiştir. (3/17=%17,6)

4.3.1.3.2. Üretim Ticaret İşletmelerinde Karşılaştırmalı Analiz ve Rasyolar

4.3.1.3.2.1. EREĞLİ Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 2,20 artmasına karşın satışların maliyetlerinin ise % 7,26 oranında azaldığı tespit edilmiştir. Bu durum işletmenin maliyetlerini iyi yönettiğini veya üretim yöntemlerinde daha az maliyetli yeni üretim yolları bulduğu biçiminde yorumlanabilir. Öyle ki bu zıt yönlü değişim brüt satış kârında % 80,68'lik bir artış meydana getirmiştir. Bu olumlu durum işletmenin esas faaliyet kârından da net olarak tespit edilebilmektedir. Cari dönemde esas faaliyet karı bir önceki yıla göre % 106,97 oranında, dönem net kâr ise % 103,53 oranında artmış ve işletme dönemi 919.974.007,00-TL kâr ile kapatmıştır. Bu dönemde faaliyet giderlerindeki artış ise % 10,71'dir. Faaliyet giderlerindeki artış ise genel yönetim giderlerinden kaynaklanmıştır. Cari dönemde işletmenin finansman giderleri bir önceki yıla göre % 38,80 oranında artmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 6,80'lik bir fark bulunduğu, aktifteki bu artışa karşılık toplam borç tutarının ise % 6,95 azaldığı tespit edilmiştir. Aktifte artışın büyük bölümü duran varlıklarda olmuş ve duran varlıklar % 10,14 oranında artmıştır. Bu durum işletmenin duran varlıklara yatırım yaptığını göstermektedir. Ayrıca pasifteki toplam % 6,80'lik artışa karşın toplam borçlardaki azalmada nedeniyle işletmenin özkaynaklarında %17,41'lik bir artış olmuştur. Cari dönemde işletmenin özkaynakları satışlardan daha fazla artmıştır. İşletmenin rasyoları da bu güçlü özkaynak yapısını doğrulamaktadır. Ortalama % 40 olarak ifade edilen aktif içerisindeki özkaynak oranı firma değerlerinde % 60'lar seviyesindedir. Alacaklarını ortalama olarak 60 günde tahsil etmektedir ve kısa vadede herhangi bir nakit sıkışıklığı söz

konusu değildir. (Bakınız EK 12: ÜT-1 EREĞLİ DEMİR ÇELİK Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 12: EREĞLİ 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

EREĞLİ	2013	2012
Varlık Toplamı	14.034.484.293,00	13.141.420.625,00
Dönen Varlıklar	6.008.498.444,00	5.854.230.082,00
Kısa Vadeli Borçlar	2.475.405.792,00	2.817.904.101,00
Toplam Borçlar	2.475.405.792,00	2.817.904.101,00
Özkaynak	8.706.819.719,00	7.415.912.085,00
Net Çalışma Sermayesi	3.533.092.652,00	3.036.325.981,00
Finansman Giderleri	416.373.024,00	299.969.934,00
Net Satışlar	9.780.751.418,00	9.570.396.709,00
Faaliyet Kâr Zarar	1.559.203.891,00	753.335.711,00
Net Kâr	919.974.007,00	452.016.769,00

4.3.1.3.2.2. ŞİŞECAM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 11,92 artmasına karşın satışların maliyetlerinin ise % 13,91 oranında arttığı tespit edilmiştir. Satışların maliyetlerinin brüt satışlardan % 1,99 daha fazla artmış olması işletmenin aleyhine olduğundan incelenmelidir. Bu fark oransal olarak küçük olmakla birlikte brüt satış kârının satışlardaki artış oranından daha düşük bir değerde artmasına neden olmuştur. (% 6,38) Ancak esas faaliyet kârına baktığımızda cari dönemde %16,17'lik bir artış söz konusudur. Faaliyet giderleri de cari dönemde % 16,40 artmıştır. Buradaki artış pazarlama ve genel yönetim giderlerinden kaynaklanmaktadır. İşletmenin cari dönemde finansman giderlerindeki artış oranı ise % 62,06'dır. Ancak giderlerdeki bu artışa karşılık cari dönemde işletme net kârını bir önceki yıla oranla net % 41,51 oranında artmış ve dönemi 431.862.505,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 31,66'lık bir artış söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 35,89 ve duran varlıkları ise % 28,89 artmıştır. Buna karşılık kısa vadeli borçlarında bir miktar azalma olmuştur. (% 3,56) Uzun vadeli, borçlardaki artış oranı ise % 150,61 olup

cari dönemde borçlardaki toplam artış ise % 56,22'dir. Dönen varlıklardaki artış ağırlıklı olarak ticari alacaklardan ve stoklardan kaynaklanmaktadır. Duran varlıklardaki artış ise maddi duran varlık alımları ile ilgilidir. Bu durumu işletmenin maddi duran varlıklara yatırım yaptığı ve bunu da uzun vadeli yabancı kaynaklarla sağladığı, bu durumun işletmenin kısa vadeli borç ödeme sıkıntısı ile karşılaşması riskini ortadan kaldırdığı, ayrıca dönen varlıklardaki artışın ise işletmenin stok miktarını arttırmayı tercih ettiği biçiminde yorumlanabilecektir. İşletmenin dönen varlıklarında en büyük artış % 68,36 ile nakit ve nakit benzerlerinde olmuştur. Buradan da işletmenin cari dönemde ağırlıklı olarak nakitte kalmayı tercih ettiği söylenebilir. Alacakların tahsili konusunda ise cari dönemde bir önceki yıla oranla biraz gerileme olmuş ve tahsilât süresi ortalama 60,72 günde 70,79 güne çıkmıştır. (Bakınız EK 12: ÜT-2 ŞİŞE CAM Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 13: ŞİŞE CAM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

ŞİŞECAM	2013	2012
Varlık Toplamı	11.482.628.996,00	8.721.607.526,00
Dönen Varlıklar	4.686.223.346,00	3.448.660.633,00
Kısa Vadeli Borçlar	1.839.569.688,00	1.907.532.114,00
Toplam Borçlar	4.867.327.729,00	3.115.667.134,00
Özkaynak	6.615.301.267,00	5.605.940.392,00
Net Çalışma Sermayesi	2.846.653.658,00	1.541.128.519,00
Finansman Giderleri	1.334.570.442,00	823.494.273,00
Net Satışlar	5.954.193.854,00	5.319.881.130,00
Faaliyet Kâr Zarar	521.364.515,00	448.795.977,00
Net Kâr	431.862.505,00	305.177.255,00

4.3.1.3.2.3. FORD Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 16,76 artmasına karşın satışların maliyetlerinin ise % 18,39 oranında artmıştır. Satışların maliyetlerinin brüt satışlardan % 1,63 daha fazla artmış olması işletmenin aleyhine olduğundan incelenmelidir. Maliyetlerdeki bu artış nedeniyle brüt satış kârındaki artış satışlardaki artışa oranla daha düşük bir oranda gerçekleşmiştir. (% 3,76) Dönemde faaliyet giderleri % 22,92 ve finansman giderleri ise % 121,75 oranında

artmıştır. Giderlerdeki bu artış nedeniyle cari dönemde satışlarda %16,76 oranında artış olmasına rağmen dönem net kârı % 6,34 oranında azalmış ve işletme cari dönemi 641.471.786,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 28,92'lik bir fark bulunduğu, aktifteki bu artışa karşılık duran varlıkların ise % 60,61 oranında arttığı tespit edilmiştir. Aynı dönemde firmanın kısa vadeli borçları % 46,78 oranında, uzun vadeli borçları ise % 33,31 oranında olmak üzere toplam borçları % 41,60 oranında artış göstermiştir. Bu artış cari dönemde firma tarafından duran varlık alımına ağırlık verildiğini ancak bunun ağırlıklı olarak kısa vadeli borçlarla finanse edildiğini göstermektedir. Bu durum kısa vadede işletmenin nakit ödemede sıkıntılarla karşılaşabileceği biçiminde yorumlanabilir. Finansman giderlerindeki artış ise bu duran varlık alımlarının kredi ile finanse edildiğini göstermektedir. (Bakınız EK 12: ÜT-3 FORD Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 14: FORD 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

FORD OTOMOTİV	2013	2012
Varlık Toplamı	5.991.190.219,00	4.647.117.299,00
Dönen Varlıklar	2.443.438.405,00	2.438.262.072,00
Kısa Vadeli Borçlar	2.396.989.476,00	1.633.055.371,00
Toplam Borçlar	3.754.585.885,00	2.651.452.464,00
Özkaynak	2.236.604.334,00	1.995.664.835,00
Net Çalışma Sermayesi	46.448.929,00	805.206.701,00
Finansman Giderleri	295.946.425,00	133.458.883,00
Net Satışlar	11.404.912.894,00	9.767.937.257,00
Faaliyet Kâr Zarar	669.642.631,00	631.183.133,00
Net Kâr	641.471.786,00	684.903.595,00

4.3.1.3.2.4. TRAKYA CAM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 43,90 artmasına karşın satışların maliyetlerinin ise % 38,71 oranında arttığı tespit edilmiştir. Satışların maliyetlerinde sağlanan tasarruf işletmenin brüt satış kârında % 58,96'lık bir artış sağlamıştır. İşletmenin cari dönemde faaliyet giderleri %

48,10 artmasına karşılık toplamda esas faaliyet kârında ciddi bir azalış yaratmamış ve esas faaliyet kârı cari dönemde % 78,65 oranında artmıştır. Dönem net kârındaki artış ise % 54,90 olarak ölçülmüştür. Cari dönemde finansman giderleri ise % 280,09 oranında artmıştır. Firmanın finansman giderlerindeki artışa karşılık net kârın yüksek hesaplanması işletmenin esas faaliyet dışı gelirlerinden sağlanmaktadır. İşletmenin cari dönemdeki net kârı ise 117.193.711,00-TL'dir.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 57,74'lük bir artış söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 67,72 ve duran varlıkları ise % 52,15 artmıştır. Buna karşılık kısa vadeli borçları % 161,18 ve uzun vadeli borçlardaki artış oranı ise % 306,91'dir. Borçlardaki toplam artış oranı ise % 243,01'dir. Bu verilere göre işletme cari dönemde % 16,02 oranında büyümüş ve bu büyümeyi ise kısa ve uzun yabancı kaynaklarla finanse etmiştir.

İşletmenin rasyolarını incelediğimizde ise olağan verilerin dışında bir oran tespit edilmemiştir. İşletmenin cari dönemde dönen varlıkları kısa vadeli borçlarının iki katından yüksektir. Ortalamanın da üzerinde olan bu değerler işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme konusunda herhangi bir sıkıntısının olmadığını göstermektedir. *(Bakınız EK 12: ÜT-4 TRAKYA CAM Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)*

Tablo 15: TRAKYA CAM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

TRAKYA CAM	2013	2012
Varlık Toplamı	3.885.072.688,00	2.462.908.147,00
Dönen Varlıklar	1.482.943.622,00	884.166.213,00
Kısa Vadeli Borçlar	518.457.308,00	198.507.154,00
Toplam Borçlar	1.552.954.763,00	452.737.789,00
Özkaynak	2.332.117.925,00	2.010.170.358,00
Net Çalışma Sermayesi	964.486.314,00	685.659.059,00
Finansman Giderleri	606.976.586,00	159.691.351,00
Net Satışlar	1.488.093.721,00	1.034.085.608,00
Faaliyet Kâr Zarar	157.464.138,00	88.141.015,00
Net Kâr	117.193.711,00	75.656.305,00

4.3.1.3.2.5. PETKİM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarında % 4,37'lik bir daralma söz konusudur. Satışların maliyeti ise aynı dönemde % 8,87 oranında azalmıştır. Burada işletmenin maliyetlerinde azalış sağlayan yeni bir yöntemi uyguladığı düşünülebilir. Maliyetlerde yaşanan bu değişimin sonuç hesaplarına etkisi ise oldukça yüksek olmuş, cari dönemde brüt satış kârındaki artış % 232,04 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde faaliyet giderlerinde ise % 60,24 oranında artmıştır. İşletmenin esas faaliyet kârındaki cari dönemdeki artış oranı ise yaklaşık 12 kattır. Dönem net kârındaki artış ise % 98,73 olarak gerçekleşmiş ve işletme dönemi 48.896.680,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 15,94'lük bir artış söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 17,92 ve duran varlıkları ise % 13,84 artmıştır. Kısa vadeli borçlarındaki artış da % 19,66 iken uzun vadeli borçlardaki artış oranı ise % 175,10'dur. İşletmenin cari dönemde toplam borç yükü ise % 35,51 oranında artmıştır. İşletme bu verilere göre büyümesini ağırlıklı olarak uzun vadeli borçlarla gerçekleştirmektedir.

İşletmenin rasyolarını incelediğimizde ise ortalama değerlere erişilmiş ve ciddi anlamda olumsuz durum ile karşılaşmamıştır. Dönen varlıkların kısa vadeli borçlara oranının 2'den büyük olması istenirken cari dönemde 1,39 olarak ölçülmüştür. Diğer likidite oranlarında da benzer durumlar söz konusudur. Bununla birlikte özkaynakların aktif içerisindeki payı ise % 53 olarak ölçülmüştür ki bu olması gerekenin yaklaşık olarak % 25 fazlasıdır. İşletmenin tahsilâtları konusunda cari dönemde bir önceki yıla oranla yaklaşık 5 günlük gecikme söz konusudur. Bir önceki yıl 60,72 gün olan tahsilât süresi cari dönemde ise 65,84 güne çıkmıştır. (Bakınız EK 12: ÜT-5 PETKİM Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 16: PETKİM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

PETKİM	2013	2012
Varlık Toplamı	3.245.629.905,00	2.799.356.243,00
Dönen Varlıklar	1.700.413.095,00	1.442.049.360,00

Kısa Vadeli Borçlar	1.219.582.487,00	1.019.245.732,00
Toplam Borçlar	1.538.124.927,00	1.135.038.849,00
Özkaynak	1.707.504.978,00	1.664.317.394,00
Net Çalışma Sermayesi	480.830.608,00	422.803.628,00
Finansman Giderleri	84.632.527,00	55.466.098,00
Net Satışlar	4.158.730.152,00	4.348.910.031,00
Faaliyet Kâr Zarar	72.072.825,00	5.726.560,00
Net Kâr	48.896.680,00	24.604.925,00

4.3.1.3.2.6. ÜLKER Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarında % 17,29 artmasına karşın satışların maliyetlerinin ise % 15,08 oranında arttığı tespit edilmiştir. Maliyetlerdeki bu azalış brüt satış kârının % 25,35 oranında artmasını sağlamıştır. Cari dönemde faaliyet giderlerindeki artış ise % 11,38'dir. Faaliyet giderlerinin satış artış oranından daha düşük bir oranda artmış olması işletmenin faaliyet giderlerinde de tasarruf ettiğini göstermektedir. Gerek maliyetlerdeki gerekse faaliyet giderlerinden sağlanan tasarruf sonucunda işletmenin satışları %17,29 artmasına rağmen esas faaliyet kârındaki artış % 39,45 olmuştur. Ancak bu durum esas faaliyet dışı giderlerdeki ve finansman giderlerindeki artış nedeniyle dönem net kârına aynı derecede yansımamıştır. Dönemde gerçekleşen finansman gideri bir önceki yıla oranla % 351,69 oranında artmıştır. Dönem net kârındaki artış oranı ise % 12,98'dir ve işletme dönemi 188.648.445,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 0,17 lik bir artış olduğu tespit edilmiştir. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 5,76 azalmış, duran varlıkları ise % 15,07 oranında artmıştır. İşletmenin cari dönemde uzun vadeli borçları % 92,80 oranında azalmış, kısa vadeli borçları ise % 59,79 oranında artmıştır. Bu durum, işletmenin elindeki dönen varlıkların bir kısmını elden çıkartarak ve geri kalanını da kısa vadeli borçlanarak duran varlık alımına yöneldiği biçiminde yorumlanmalıdır.

İşletmenin rasyolarını incelediğimizde ise genel olarak ortalamalar seviyesindedir. Cari dönemde alacaklarını daha kısa sürede tahsil edebilir hale gelmiştir. Ancak kısa vadeli finansmana ağırlık verilmiş olması nedeni ile kısa vadede borç ödeyebilme yeterlilikleri

düşük hesaplanmıştır. Kısa vadeli borçlarını ödeme konusunda temkinli hareket edilmelidir. Alacakların tahsilât süresi bir önceki yıl 93,02 gün iken, cari dönemde 86,16 güne çekilmiştir. (Bakınız EK 12: ÜT-6 ÜLKER Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 17: ÜLKER 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

ÜLKER	2013	2012
Varlık Toplamı	3.161.951.940,00	3.156.607.544,00
Dönen Varlıklar	2.128.504.531,00	2.258.514.250,00
Kısa Vadeli Borçlar	1.826.580.192,00	1.143.105.831,00
Toplam Borçlar	1.893.783.493,00	2.076.854.132,00
Özkaynak	1.268.168.447,00	1.079.753.412,00
Net Çalışma Sermayesi	301.924.339,00	1.115.408.419,00
Finansman Giderleri	292.435.753,00	64.742.988,00
Net Satışlar	2.748.370.545,00	2.343.232.826,00
Faaliyet Kâr Zarar	312.603.638,00	224.166.175,00
Net Kâr	188.648.445,00	166.968.003,00

4.3.1.3.2.7. KARDEMİR Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarında % 7,44 artmasına karşın satışların maliyetinin ise % 8,56 oranında arttığı tespit edilmiştir. Maliyetlerdeki bu artış brüt satış kârının ancak % 1,51 oranında artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte işletme cari dönemde bir önceki yıla göre faaliyet giderlerinde % 8,47'lik bir tasarruf yapmıştır. Ancak bu yapılan bu tasarrufta işletmenin esas faaliyet kârının azalmasını engelleyememiştir. Cari dönemde işletmenin esas faaliyet kârı % 10,25 oranında azalmıştır. İşletmenin cari dönemde finansman giderleri ise % 268,79 oranında artmıştır. Gerek işletmenin finansman giderleri nedeniyle ve gerekse işletmenin esas faaliyet dışı giderleri nedeniyle işletmenin cari dönem net karında % 48,44'lük bir azalış olmuş ve işletme cari dönemi 100.148.509,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 19,04'lük bir artış olduğu tespit edilmiştir. Cari dönemde işletmenin dönen

varlıkları % 4,86 azalmış, duran varlıkları ise % 33,43 oranında artmıştır. İşletmenin cari dönemde kısa vadeli borçları % 25,20 ve uzun vadeli borçları ise % 34,93 oranında artmıştır. Cari dönemde yabancı kaynaklardaki toplam artış oranı ise % 30,52'dir. Bu durum işletmenin elindeki dönen varlıkların bir kısmını elden çıkartmak ve geri kalanını da kısa vadeli borçlanarak duran varlık alımına yöneldiği biçiminde yorumlanmalıdır. Özkaynaklardaki artış ise % 8,74 olarak hesaplanmıştır.

İşletmenin rasyolarının genel olarak ortalamalar seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Cari dönemde alacaklarını daha kısa sürede tahsil edebilir hale gelmiştir. Ancak nakit ve benzerlerinin kısa vadeli borçlar içerisindeki payının minimum % 20'ler seviyesinde olması gerekirken bu değer işletme özelinde %1 olarak ölçülmüştür. Bu nedenle kısa vadede nakit sıkıntısı yaşanması söz konusu olabilecektir. (Bakınız EK 12: ÜT-7 KARDEMİR Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 18: KARDEMİR 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

KARDEMİR	2013	2012
Varlık Toplamı	2.584.521.110,00	2.171.080.653,00
Dönen Varlıklar	775.973.819,00	815.623.503,00
Kısa Vadeli Borçlar	583.296.310,00	465.890.485,00
Toplam Borçlar	1.340.962.722,00	1.027.425.587,00
Özkaynak	1.243.558.388,00	1.143.655.066,00
Net Çalışma Sermayesi	192.677.509,00	349.733.018,00
Finansman Giderleri	138.180.528,00	37.468.169,00
Net Satışlar	1.812.224.881,00	1.686.666.273,00
Faaliyet Kâr Zarar	198.125.460,00	220.741.196,00
Net Kâr	100.148.509,00	194.241.472,00

4.3.1.3.2.8. KOÇ HOLDİNG Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 0,75 artmasına karşın satışların maliyetleri ise % 0,13 oranında artmıştır. Maliyet artışından sağlanan tasarruf brüt satış karını % 6,37 oranında artmasını sağlamıştır. Cari dönemde faaliyet giderleri ise % 11,07 oranında artmıştır. Faaliyet giderlerindeki artış oranı satışların artış oranından fazladır. Giderlerdeki bu artış nedeniyle

cari dönemde satışlarda azda olsa (%0,75) bir artış olmasına rağmen esas faaliyet karında % 2,20 lik bir azalış söz konusudur. Cari dönemde finansman giderlerinde de % 161,82'lik bir artış olmuştur. İşletmenin dönem net karı cari dönemde % 15,30 oranında artması ise ancak işletmenin diğer faaliyetlerinden kar elde etmesi durumu ile açıklanabilecektir. İşletme cari dönemi 2.679.713.000,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 20,75'lik bir artış söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 19,46 ve duran varlıkları ise % 21,78 oranında artmıştır. Buna karşılık kısa vadeli borçları % 21,28 oranında ve uzun vadeli borçları % 55,83 oranında artmıştır. İşletmenin cari dönemde borçlarındaki toplam artış ise % 33,46'dır. İşletmenin dönen varlık artışları ağırlıklı olarak nakit ve nakit benzerleri kalemi ile ticari alacak kalemlerindeki artışlardan kaynaklanmaktadır. Buna karşılık duran varlıklardaki artış ise duran varlık alımı ile ilgilidir. İşletme yukarıdaki verilere göre duran varlıklarının ağırlıklı olarak uzun vadeli borçlarla finanse etmiştir.

İşletmenin rasyolarında ise dikkat çeken bir aykırılık olmadığı genellikle olağan oranlar içerisinde kalkındığı tespit edilmiştir. Ancak tahsilât süresinin cari dönemde uzamıştır. (Bakınız EK 12: ÜT-8 KOÇ HOLDİNG Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 19: KOÇ HOLDİNG 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

KOÇ HOLDİNG	2013	2012
Varlık Toplamı	58.789.960.000,00	48.687.778.000,00
Dönen Varlıklar	25.857.067.000,00	21.645.092.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	19.182.420.000,00	15.816.621.000,00
Toplam Borçlar	32.599.367.000,00	24.426.521.000,00
Özkaynak	26.190.593.000,00	24.261.257.000,00
Net Çalışma Sermayesi	6.674.647.000,00	5.828.471.000,00
Finansman Giderleri	3.755.223.000,00	1.434.297.000,00
Net Satışlar	65.942.213.000,00	65.449.383.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	3.726.594.000,00	3.810.538.000,00
Net Kâr	2.679.713.000,00	2.324.150.000,00

4.3.1.3.2.9. TÜPRAŞ Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 3,20 oranında azaldığı, satışların maliyetlerindeki azalışın da aynı seviyelerde olduğu (%2,80) olduğu tespit edilmiştir. Cari dönemde brüt satış karı ise % 12,87 oranında azalmıştır. Aynı dönemde faaliyet giderleri % 5,09 oranında artmış, esas faaliyet karındaki azalış % 96,36 civarında gerçekleşmiştir. Çok ciddi oranda bir sapma söz konusudur. Esas faaliyet kârındaki azalışın nedeni dövizli ticari borçlar nedeniyle oluşan kur farkları ile Rekabet Kurulu için ayrılan ceza karşılığında kaynaklanmaktadır. Cari dönemde finansman giderleri % 554,65 oranında artmıştır. Toplamda dönem net kârındaki azalış ise bir önceki yıla göre % 18,23 olarak gerçekleşmiş ve işletme dönemi 1.197.223.000,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise ilgili dönemler arasında aktifin cari dönemde % 26,98 oranında büyüdüğü tespit edilmiştir. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 6,96 ve duran varlıkları ise % 51,29 oranında artmıştır. Buradan işletmenin cari dönemde duran varlık yatırımlarına ağırlık verdiği anlaşılmaktadır. Cari dönemde işletmenin kısa vadeli borçları % 28,86 oranında, uzun vadeli borçları ise % 51,87 oranında artmıştır. Bu durum duran varlık yatırımlarının ağırlıklı olarak uzun vadeli borçlarla finanse edildiğini göstermektedir. Borçlardaki toplam artış tutarı ise % 36,08 olarak tespit edilmiştir.

İşletmenin rasyolarını incelediğimizde ise dönen varlıkları toplamının kısa vadeli borçları ödeme konusunda yetersiz kaldığı ve çalışma sermayesinin negatif olması nedeniyle işletmenin kısa vadeli borçlarını ödemede sıkıntı yaşayacağı tespit edilmiştir. Kısa vadeli borçların pasif içerisindeki oranı olması gereken değeri aşmış ve yaklaşık %50 olarak (en fazla %33 olmalı) gerçekleşmiştir. Uzun vadeli borçların oranı ortalama değerde yer almaktadır. Ancak kısa vadeli borçların büyüklüğü nedeniyle pasif içerisindeki özkaynak büyüklüğü de oransal olarak olması gerekenin altında kalmıştır. İşletme bu ödeme sıkıntısını aşmak için ya var olan kısa vadeli borçlarını yapılandırarak uzun vadeli hale getirmeli, ya bazı dönen varlıklarını satarak işletmeye nakit girişi sağlamalı ya da özkaynaklarını nakit olarak (sermaye artırımı) arttırmalıdır. *(Bakınız EK 12: ÜT-9 TÜPRAŞ Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)*

Tablo 20: TÜPRAŞ 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

TÜPRAŞ	2013	2012
Varlık Toplamı	21.139.387.000,00	16.647.907.000,00
Dönen Varlıklar	9.764.538.000,00	9.129.259.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	10.396.466.000,00	8.068.100.000,00
Toplam Borçlar	16.000.873.000,00	11.758.323.000,00
Özkaynak	5.138.514.000,00	4.889.584.000,00
Net Çalışma Sermayesi	-631.928.000,00	1.061.159.000,00
Finansman Giderleri	1.115.713.000,00	170.428.000,00
Net Satışlar	1.197.223.000,00	1.464.119.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	41.191.000,00	1.130.282.000,00
Net Kâr	1.197.223.000,00	1.464.119.000,00

4.3.1.3.2.10. ENKA Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 21,00 oranında arttığı, buna karşılık satışların maliyetinin ise % 17,27 oranında arttığı tespit edilmiştir. Maliyetlerin satışlardaki artışa oranla daha az artması ise işletmenin maliyetlerini iyi yönettiğinin göstergesi olabilir. Aynı dönemde faaliyet giderleri ise % 6,64 oranında yani satışlardaki artıştan daha az artmıştır. Maliyetlerin aşağı çekilmesi esas faaliyet karının % 64,83 oranında artmasını sağlamıştır. Ancak bu dönemde finansman giderlerinde ise % 64,33'lük bir artış olmuştur. Dönem net karında artış ise % 10,50 oranında gerçekleşmiş ve işletme dönemi 1.248.467.000,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 23,13'lük bir artış söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 19,30 ve duran varlıkları ise % 25,55 artmıştır. Buna karşılık kısa vadeli borçları % 12,42 ve uzun vadeli borçları ise % 21,52 oranında artmıştır. Cari dönemde borçlardaki toplam artış ise % 16,92'dir. Dönen varlıkları incelediğimizde işletmenin bir miktar finansal varlıklarını elden çıkartarak nakit benzerlerine ilave ettiğini, ticari alacaklarda ve stoklarda ise bir artış olduğunu görüyoruz. Duran varlıklardaki artışın maddi ve maddi olmayan duran varlıklardaki artış olmakla birlikte esas artışın yatırım amaçlı gayrimenkul alımlardan (% 32) kaynaklandığı görülmektedir. Bu durumda işletme esas faaliyet dışında

yatırımlara ağırlık verdiğini ve yatırımlarını büyük ölçüde de uzun vadeli kaynaklarla yaptığını göstermektedir. Özkaynaklardaki büyüme ise % 26,47 olarak gerçekleşmiştir.

İşletmenin rasyolarını incelediğimizde ise faaliyetlerinde temkinli hareket ettiği, kısa vadeli borçlarını ödeyebilme konusunda herhangi bir sıkıntısının olmadığı ve likidite rasyolarının olması gereken değerlerin hayli üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca cari dönemde alacakların tahsilâtı konusunda vadeyi bir miktar öne çektiğini görüyoruz. (Bakınız EK 12: ÜT-10 ENKA Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 21: ENKA 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

ENKA	2013	2012
Varlık Toplamı	18.080.577.000,00	14.684.177.000,00
Dönen Varlıklar	6.778.002.000,00	5.681.448.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	2.919.233.000,00	2.596.616.000,00
Toplam Borçlar	5.998.159.000,00	5.130.331.000,00
Özkaynak	12.082.418.000,00	9.553.846.000,00
Net Çalışma Sermayesi	3.858.769.000,00	3.084.832.000,00
Finansman Giderleri	85.736.000,00	52.173.000,00
Net Satışlar	12.459.758.000,00	10.297.520.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	1.777.579.000,00	1.078.424.000,00
Net Kâr	1.248.467.000,00	1.129.809.000,00

4.3.1.3.2.11. ARÇELİK Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 5,12 arttığı, buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 2,69 oranında arttığı tespit edilmiştir. Satışların maliyetlerindeki artış satışlara oranla daha düşüktür ve maliyetlerden tasarruf edilmiştir. Maliyetlerdeki bu tasarruf ise brüt satış kârının % 11,12 atmasını sağlamıştır. Aynı dönemde faaliyet giderlerinde ise % 10,57'lik bir artış söz konusudur. Faaliyet giderlerindeki artışa rağmen işletmenin esas faaliyet karı cari dönemde % 57,21 gibi ciddi bir artış göstermiştir. Bu artışın nedeni işletmenin esas faaliyet dışı gelirlerinin olması ile açıklanabilecektir ki 29 nolu dipnotu incelediğimizde bu esas faaliyet dışı gelirleri etkileyen en önemli etkinin kur farkı gelirleri olduğu tespit edilmiştir. (% 75) Aynı dönemde finansman giderlerinde ise % 134,99'lük bir artış

olmuştur. Toplamda ise dönem net karında ise % 15,03'lük bir artış sağlanmış ve işletme dönemi 597.845.000,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 11,56'lık bir artış söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 13,69 ve duran varlıkları ise % 7,46 artmıştır. Buna karşılık kısa vadeli borçları % 3,81 ve uzun vadeli borçları ise 34,79 oranlarında atmıştır. İşletmenin dönen varlıkları incelendiğinde artışın stoklardaki ve ticari alacaklardaki artıştan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Duran varlıklardaki artış maddi duran varlıklar (% 15) ve maddi olmayan duran varlık (% 10) yatırımlarından kaynaklanmaktadır. Bu durumda işletmenin cari dönemde maddi ve maddi olmayan duran varlıklara yatırım yaptığı; yapmış olduğu yatırımları da uzun kaynaklı yatırımlarla finanse ettiği öngörülebilir. Firma cari dönemde % 5,39 oranında büyümüştür.

İşletme rasyolarını incelendiğinde ise genel olarak ortalama değerlere ulaşılmıştır. İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme konusunda herhangi bir sıkıntıya düşmesi düşük bir ihtimaldir. Firma cari dönemde temkinli olarak hareket etmiştir. Ancak alacaklarını tahsil etme konusunda ise geçmiş yılın değerlerini yakalayamamış, daha uzun sürelerde tahsilâtlarını yapar hale gelmiştir. Pasif içerisinde kısa vadeli borçların oranı (% 36) olması gerekenin (%33) biraz üzerindedir ancak endişe verici bir ödeme gücünü yaratmayacaktır. (Bakınız EK 12: ÜT-11 ARÇELİK Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 22: ARÇELİK 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

ARÇELİK	2013	2012
Varlık Toplamı	11.410.916.000,00	10.228.153.000,00
Dönen Varlıklar	7.659.118.000,00	6.736.678.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	4.091.143.000,00	3.941.024.000,00
Toplam Borçlar	7.272.160.000,00	6.300.918.000,00
Özkaynak	4.138.756.000,00	3.927.235.000,00
Net Çalışma Sermayesi	3.567.975.000,00	2.795.654.000,00
Finansman Giderleri	854.811.000,00	363.772.000,00
Net Satışlar	11.097.711.000,00	10.556.861.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	1.136.346.000,00	722.804.000,00
Net Kâr	597.845.000,00	519.714.000,00

4.3.1.3.2.12. DOĞAN GRUBU Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 7,65 arttığı, buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 12,90 oranında arttığı tespit edilmiştir. Satışların maliyetlerindeki artış satışlara oranla daha yüksek olması brüt satış karının % 5,12 oranında azalmasına neden olmuştur. Geçen yıla oranla satışlardaki artışa rağmen maliyetlerin daha yüksek artması nedeniyle brüt satış karı azalmıştır bu maliyet artışının nedeni bulunmalıdır. Aynı dönemde faaliyet giderlerinde de % 8,28 oranında bir artış olmuştur. Faaliyet giderlerindeki artış cari dönemdeki pazarlama giderlerinden kaynaklanmaktadır. Ancak giderlerdeki bu artışa karşın cari dönemde işletmenin esas faaliyet karı artmıştır. Bu artış ise esas faaliyetlerinden diğer gelirlerdeki artışlardan ve diğer faaliyet giderlerinde sağlanan tasarruflardan kaynaklanmaktadır. Cari dönemde işletmenin esas faaliyetlerinden diğer gelirleri bir önceki yıla göre % 71 artmıştır. Diğer faaliyet gelirlerindeki artış ise kur farkı gelirleri (% 71), vade farkı gelirleri (% 12) ve faiz gelirlerinden (% 11) biçiminde gerçekleşmiştir. Esas faaliyetlerle ilgili diğer giderler ise kur farkı giderleri, şüpheli alacak ve davalarla ilgili karşılıklardan kaynaklanmaktadır ve cari dönemde bu gider kalemlerinde bir önceki yıla göre daha düşük tutarlı işlemler gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Cari dönemde finansman giderlerinde ise % 139,35' lik bir artış gerçekleşmiştir. İşletme cari dönemde 38.140.000,00-TL zarar etmiştir ve bir önceki yıla oranla azalış oranı ise % 124,50'dür.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 2,53'lük bir daralma söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 3,46 ve duran varlıkları ise % 1,48 azalmıştır. Buna karşılık kısa vadeli borçları % 5,33 azalmış ve uzun vadeli borçları ise % 0,08 oranında atmıştır. İşletmenin cari dönemde toplam borçları % 3,05 oranında azalmıştır. Cari dönemde zarar nedeniyle de özkaynaklarında % 2,06 oranında kayıp oluşmuştur.

İşletme rasyoların incelendiğinde ise genel olarak ortalama değerlere ulaşılmıştır. İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme konusunda herhangi bir sıkıntısı bulunmamaktadır. Ancak cari dönem işletme için pek parlak geçmemiştir. *(Bakınız EK 12: ÜT-12 DOĞAN HOLDİNG Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)*

Tablo 23: DOĞAN HOLDİNG 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

DOĞAN HOLDİNG	2013	2012
Varlık Toplamı	7.587.973.000,00	7.784.827.000,00
Dönen Varlıklar	3.977.821.000,00	4.120.376.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	2.024.293.000,00	2.138.350.000,00
Toplam Borçlar	3.587.538.000,00	3.700.344.000,00
Özkaynak	4.000.435.000,00	4.084.483.000,00
Net Çalışma Sermayesi	1.953.528.000,00	1.982.026.000,00
Finansman Giderleri	473.867.000,00	197.979.000,00
Net Satışlar	3.301.327.000,00	3.066.640.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	300.507.000,00	244.402.000,00
Net Kâr	-38.140.000,00	155.670.000,00

4.3.1.3.2.13. TOFAŞ Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 4,96 arttığı, buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 4,93 oranında arttığı tespit edilmiştir. Maliyet yönetimindeki bu kazanç ise brüt satış karının cari dönemde % 5,23 oranına artmasına neden olmuştur. Cari dönemde faaliyet giderleri de % 9,42 oranında artmıştır. Ancak esas faaliyet karında cari dönemde % 29,74'lük bir azalış söz konusudur. Dönemde finansman giderleri ise % 198,15 artmıştır. Giderlerdeki bu artış nedeniyle satışlar cari dönemde artmasına rağmen dönem net karı % 1,77 oranında azalmış ve işletme cari dönemi 434.223.000,00-TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 2,06'lık bir daralma söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 4,49 oranında azalmış, duran varlıkları ise % 1,42 oranında artmıştır. Dönemde işletme borçları toplamda % 1,20 artmış olup, değişim kısa vadeli borçlarda % 4,45 artış ve uzun vadeli borçlarda ise % 4,73 azalış biçiminde gerçekleşmiştir. Özkaynaklar ise bir önceki yıla göre % 7,58 oranında azalmıştır.

İşletme rasyoların incelendiğinde ise genel olarak ortalama değerlere ulaşılmıştır. İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme konusunda herhangi bir sıkıntısı bulunmamaktadır. Ancak likidite oranları biraz düşük çıktığından ve bir önceki yıla oranla kısa vadeli borç miktarları artmış olduğundan temkinli hareket edilmelidir. Özellikle tahsilât süresinin cari

dönemde bir önceki yıldaki ortalama 41,72 günden 26,51 güne çekilmesi likidite konusundan sorunlar yaşanmasını engelleyebileceği düşünülebilir. (Bakınız EK 12: ÜT-13 TOFAŞ Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 24: TOFAŞ 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

TOFAŞ	2013	2012
Varlık Toplamı	5.928.202.000,00	6.053.132.000,00
Dönen Varlıklar	3.405.544.000,00	3.565.757.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	2.565.712.000,00	2.456.285.000,00
Toplam Borçlar	3.846.598.000,00	3.800.813.000,00
Özkaynak	2.081.604.000,00	2.252.319.000,00
Net Çalışma Sermayesi	839.832.000,00	1.109.472.000,00
Finansman Giderleri	103.257.000,00	34.632.000,00
Net Satışlar	7.037.954.000,00	6.705.274.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	373.818.000,00	532.072.000,00
Net Kâr	434.223.000,00	442.039.000,00

4.3.1.3.2.14. MİGROS Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışlarının % 9,94 arttığı, buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 9,51 oranında arttığı tespit edilmiştir. Maliyet yönetimindeki bu kazanç ise brüt satış karının cari dönemde % 11,51 oranında artmasına neden olmuştur. Cari dönemde faaliyet giderleri de % 11,73 oranında artmıştır. Ancak esas faaliyet karında ise cari dönemde % 19,48'lik bir artış söz konusudur. Dönemde finansman giderleri ise % 266,55 oranında artmıştır. Giderlerdeki bu artış nedeniyle satışlar cari dönemde artmasına rağmen dönemde işletme 463.175.000,00-TL zarar etmiştir. Bir önceki yıl kar elde etmiş olduğundan net kardaki azalış % 625,96 oranında gerçekleşmiştir.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 3,06'lık bir artış söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 3,78 oranında duran varlıkları ise % 3,06 oranında artmıştır. Dönemde işletme borçları toplamda % 13,85 oranında artmıştır. Bu artış ise kısa vadeli borçlarda % 25,89 artış ve

uzun vadeli borçlarda ise % 4,77 azalış biçiminde gerçekleşmiştir. Cari dönemde özkaynaklar % 34,22 oranında azalmıştır.

İşletme rasyolarının incelendiğinde ise borçların ağırlıklı olarak kısa vadeli hale gelmiş olması nedeni ile likidite konusunda onların olması gereken ortalama değerlerin altında gerçekleşmesi neden olmuştur. Cari dönem de işletmenin çalışma sermayesi negatif çıkmıştır dolayısı ile dönen varlıkları ile kısa vadeli borçlarını ödeyememektedir. Ayrıca cari dönemde işletmenin alacakların tahsili konusunda bir performans kaybı söz konusu olmuş tahsilâtlar da vade yaklaşık 10 gün uzamıştır. (136,92 günden 147,27 güne çıkmış) Borç ve özkaynak yapısında da oransal olarak sapmalar söz konusudur. Pasif toplamda işletmenin özkaynak oranının ortalama % 40'lar seviyesinde olması gerekirken cari dönemde % 14,00 ve bir önceki yıl ise % 22,00 olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin özkaynak yapısı gittikçe azalmaktadır. Benzer biçimde pasif toplam içerisinde % 33'ler seviyesinde olması gereken kısa vadeli borçlar oranı cari dönemde % 40 seviyesini aşmıştır. İşletmenin daha ciddi risklerle karşılaşmaması için mali yapısını güçlendirmesi aciliyet arz etmektedir. (Bakınız EK 12: ÜT-14 MİGROS Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 25: MİGROS 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

MİGROS	2013	2012
Varlık Toplamı	5.796.635.000,00	5.624.345.000,00
Dönen Varlıklar	1.980.727.000,00	1.908.550.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	2.360.669.000,00	1.875.140.000,00
Toplam Borçlar	4.966.411.000,00	4.362.269.000,00
Özkaynak	830.224.000,00	1.262.076.000,00
Net Çalışma Sermayesi	-379.942.000,00	33.410.000,00
Finansman Giderleri	729.572.000,00	199.038.000,00
Net Satışlar	7.126.925.000,00	6.482.402.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	236.042.000,00	197.564.000,00
Net Kâr	-463.175.000,00	88.063.000,00

4.3.1.3.2.15. TEKFEN Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışları % 2,60 azalmıştır. Buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 4,36 oranında artmıştır. Satışlarda azalışa karşın maliyetlerin artması nedeniyle brüt satış karı % 66,98 oranında azalmış, aynı dönemde faaliyet giderleri de % 7,78 oranında artmıştır. Ayrıca cari dönemde esas faaliyetlerden diğer giderlerinde önemli bir artış gerçekleşmiştir. Diğer faaliyetlerdeki en önemli artış ise duran varlık satış zararları ile sabit kıymet değer düşüklüğü zararlarından kaynaklanmaktadır. Finansman giderleri ise % 16,45 oranında artmış ve İşletme cari dönemi 64.261.000,00-TL zararla kapatmıştır. Bir önceki yılda kâr elde edilmiş olduğundan cari dönemdeki daralma % 121,47 oranında olmuştur.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 13,75'lik bir daralma söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 10,93 oranında duran varlıkları ise % 20,96 oranında artmıştır. Dönemde işletme borçları toplamda % 37,50 oranında artmıştır. Bu artış kısa vadeli borçlarda % 27,68 uzun vadeli borçlarda ise % 128,64 artış biçiminde gerçekleşmiştir. Cari dönemde özkaynaklar % 8,96 oranında azalmıştır.

İşletme rasyolarının incelendiğinde ise borçların ağırlılık olarak uzun vadeli olması ve kısa vadeli borçlarını ödeyebilmek konusundaki yeterliliği nedeniyle likidite oranları biraz düşük olmakla birlikte tehlike oluşturabilecek düzeyde değildir. Cari dönemde işletmenin tahsilâtları 57,25 günden 74,94 güne çıkmıştır. Tahsilât konusunun iyi yönetilmesi halinde kısa vadede nakit sıkıntısı yaşanmayacağı ileri sürülebilir. Ancak gerek cari dönemde ve gerekse bir önceki dönemde pasif toplam içerisindeki kısa vadeli borç oranının ortalama değerinin (% 33) üzerinde olması bir risk oluşturmaktadır. (Bakınız EK 12: ÜT-15 TEKFEN Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 26: TEKFEN 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

TEKFEN	2013	2012
Varlık Toplamı	4.697.420.000,00	4.129.621.000,00
Dönen Varlıklar	3.291.454.000,00	2.967.237.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	2.326.434.000,00	1.822.073.000,00

Toplam Borçlar	2.775.223.000,00	2.018.356.000,00
Özkaynak	1.922.197.000,00	2.111.265.000,00
Net Çalışma Sermayesi	965.020.000,00	1.145.164.000,00
Finansman Giderleri	94.554.000,00	81.197.000,00
Net Satışlar	3.846.036.000,00	3.948.737.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	-123.547.000,00	200.046.000,00
Net Kâr	-64.261.000,00	299.305.000,00

4.3.1.3.2.16. BİM Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışları % 19,61 oranında, buna karşın satışların maliyetlerinin ise % 19,70 oranında artmıştır. Dönemde brüt satış karı % 19,12 oranında artmıştır. Dönemde faaliyet giderleri ise % 18,13 oranında artmıştır. Faaliyet giderlerindeki artış ağırlıklı olarak pazarlama giderlerine aittir ve pazarlama giderleri genel yönetim giderlerinin yaklaşık 7 (6,85) katı büyüklüğündedir. Gerek maliyetlerdeki ve gerekse faaliyet giderlerindeki artış satışlardaki artıştan fazla olduğu halde işletmenin cari dönemde esas faaliyet karı % 22,49 oranında artmıştır. Bu artışta yarısı hurda satışları ile ilgili olmak üzere esas faaliyetlerden sağlanan diğer gelirlerinde etkisi olmuştur. Dönemdeki finansman giderleri ise % 7,60 oranında artmıştır. Bu veriler sonucunda işletme cari dönemde dönem net karını % 24,47 oranında arttırmış ve dönemde 412.984.000,00-TL kâr elde etmiştir.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 22,72'lik bir büyüme söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 19,21 ve duran varlıkları % 28,00 oranında artmıştır. Dönemde işletme borçları toplamda % 21,12 oranında artmıştır. Bu artış kısa vadeli borçlarda % 21,88 uzun vadeli borçlarda ise % 1,11 artış biçiminde gerçekleşmiştir. Cari dönemde özkaynaklar % 25,53 oranında artmıştır.

İşletme rasyoların incelendiğinde ise işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme konusunda yeterlilik sağlayamadığı görülmektedir. İşletmenin çalışma sermayesi her iki dönemde de negatiftir. Pasif içerisindeki kısa vadeli borç oranı olması gereken ortalama değerin üzerindedir olup her iki dönemde % 61 (ortalama % 33) olarak gerçekleşmiştir. İşletme faaliyetinden kar elde etmekle birlikte kısa vadede nakit sıkışıklığı ile karşılaşması

kaçınılmazdır. Benzer şekilde diğer likidite oranları da olması gereken değerlerden düşük olarak hesaplanmaktadır. (Bakınız EK 12: ÜT-16 BİM Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 27: BİM 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

BİM	2013	2012
Varlık Toplamı	2.697.270.000,00	2.197.958.000,00
Dönen Varlıklar	1.575.925.000,00	1.321.940.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	1.645.954.000,00	1.350.465.000,00
Toplam Borçlar	1.698.006.000,00	1.401.946.000,00
Özkaynak	999.264.000,00	796.012.000,00
Net Çalışma Sermayesi	-70.029.000,00	-28.525.000,00
Finansman Giderleri	5.623.000,00	5.226.000,00
Net Satışlar	11.848.841.000,00	9.906.367.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	495.750.000,00	404.727.000,00
Net Kâr	412.984.000,00	331.798.000,00

4.3.1.3.2.17. KOZA ALTIN Karşılaştırmalı Analizi ve Rasyoları

İşletmenin finansal performans tablosunu incelediğimizde 2012 & 2013 yılları arasında brüt satışları % 10,90 oranında bir daralma olmuştur. Aynı dönemde satışların maliyeti ise % 35,42 oranında artmıştır. Bu zıt yönlü etki nedeniyle cari dönemde brüt satış karı % 26,85 oranında azalmıştır. Cari dönemde faaliyet giderlerinde ise % 4,71 oranında bir artış olmuş ve giderlerdeki artış nedeniyle işletmenin esas faaliyet karı % 34,07 oranında azalmıştır. Cari dönemde işletmenin finansman giderleri ise bir önceki yıla oranla % 77,92 oranında azalmıştır. Giderlerdeki bu artış karşılık işletme cari dönemi bir önceki yıla oranla % 19,44 azalma ile toplamda 497.973,00 TL kâr ile kapatmıştır.

İşletmenin bilançosunu incelediğimizde ise dönemler arasında aktif büyüklükleri açısından % 21,49'luk bir büyüme söz konusudur. Cari dönemde işletmenin dönen varlıkları % 7,13 ve duran varlıkları % 52,05 oranında artmıştır. Duran varlıklardaki artış maddi duran varlıklar ile yatırım amaçlı gayrimenkul alımları ile ilgilidir. Dönemde işletme borçları toplamda % 0,05 (binde 5) oranında azalmıştır. Kısa vadeli borçlar % 0,46 artmış ve uzun vadeli borçları ise % 0,66 azalmıştır. Cari dönemde özkaynaklar ise % 24,02 oranında artmıştır.

İşletme rasyoları incelendiğinde ise çok anormal tablo ile karşılaşmıştır. İşletmenin dönen varlıkları kısa vadeli borçlarının her iki dönem de yaklaşık 12 katıdır olduğu tespit edilmiştir. Diğer bütün rasyo değerleri de ortalama değerlerin çok üzerinde gerçekleşmiştir. Bu işletme hakkında sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için başka rasyolara ile sektördeki ortalama değerlere bakmak gerekmektedir. (Bakınız EK 12: ÜT-17 KOZA ALTIN Karşılaştırmalı Mali Tablo Analizi ve Rasyoları)

Tablo 28: KOZA ALTIN 2012 & 2013 Özet Finansal Veriler Tablosu

KOZA ALTIN	2013	2012
Varlık Toplamı	1.853.270.000,00	1.525.436.000,00
Dönen Varlıklar	1.111.896.000,00	1.037.849.000,00
Kısa Vadeli Borçlar	87.317.000,00	86.919.000,00
Toplam Borçlar	159.983.000,00	160.067.000,00
Özkaynak	1.693.287.000,00	1.365.369.000,00
Net Çalışma Sermayesi	1.024.579.000,00	950.930.000,00
Finansman Giderleri	3.348.000,00	15.164.000,00
Net Satışlar	929.414.000,00	1.043.145.000,00
Faaliyet Kâr Zarar	446.570.000,00	677.366.000,00
Net Kâr	497.973.000,00	618.102.000,00

4.3.1.3.2.18. Üretim & Ticaret İşletmelerine İlişkin Değerlendirme

Tablo 29: Üretim & Ticaret İşletmeleri Değerlendirme Tablosu

Firmalar¹⁵³		MDV	ÖzKaynak	Aktif	Oran 1	Oran 2	Oran 3
		A	B	C	A/C	B/C	A/B
EREĞLİ	2013	7.673.555	8.706.819	14.034.484	0,55	0,62	0,88
	2012	6.997.897	7.415.912	13.141.420	0,53	0,56	0,94
	% lik Fark	9,66%	17,41%	6,80%	-	-	-
ŞİŞE CAM	2013	5.446.561	6.615.301	11.482.628	0,47	0,58	0,82
	2012	4.142.705	5.605.940	8.721.607	0,47	0,64	0,74
	% lik Fark	31,47%	18,01%	31,66%	-	-	-
FORD	2013	2.231.069	2.236.604	5.991.190	0,37	0,37	1,00
	2012	1.556.458	1.995.664	4.647.117	0,33	0,43	0,78
	% lik Fark	43,34%	12,07%	28,92%	-	-	-

¹⁵³ Tabloda MDV, Öz kaynak ve Aktif sütunlarında yer alan değerler bölü 1000 olarak işleme alınmıştır.

T. CAM	2013	1.490.735	2.332.117	3.885.072	0,38	0,60	0,64
	2012	889.493	2.010.170	2.462.908	0,36	0,82	0,44
	% lik Fark	67,59%	16,02%	57,74%	-	-	-
PETKİM	2013	1.485.382	1.707.504	3.245.629	0,46	0,53	0,87
	2012	1.322.089	1.664.317	2.799.356	0,47	0,59	0,79
	% lik Fark	12,35%	2,59%	15,94%	-	-	-
ÜLKER	2013	532.558	1.268.168	3.161.951	0,17	0,40	0,42
	2012	524.302	1.079.753	3.156.607	0,17	0,34	0,49
	% lik Fark	1,57%	17,45%	0,17%	-	-	-
KARDEMİR	2013	1.583.911	1.243.558	2.584.521	0,61	0,48	1,27
	2012	1.263.056	1.143.655	2.171.080	0,58	0,53	1,10
	% lik Fark	25,40%	8,74%	19,04%	-	-	-
KOÇ	2013	14.875.039	26.190.593	58.789.960	0,25	0,45	0,57
	2012	11.783.508	24.261.257	48.687.778	0,24	0,50	0,49
	% lik Fark	26,24%	7,95%	20,75%	-	-	-
TÜPRAŞ	2013	8.321.563	5.138.514	21.139.387	0,39	0,24	1,62
	2012	5.846.115	4.889.584	16.647.907	0,35	0,29	1,20
	% lik Fark	42,34%	5,09%	26,98%	-	-	-
ENKA	2013	3.911.169	12.082.418	18.080.577	0,22	0,67	0,32
	2012	3.238.780	9.553.846	14.684.177	0,22	0,65	0,34
	% lik Fark	20,76%	26,47%	23,13%	-	-	-
ARÇELİK	2013	1.836.789	4.138.756	11.410.916	0,16	0,36	0,44
	2012	1.603.403	3.927.235	10.228.153	0,16	0,38	0,41
	% lik Fark	14,56%	5,39%	11,56%	-	-	-
D.HOLDİNG	2013	901.284	4.000.435	7.587.973	0,12	0,53	0,23
	2012	926.912	4.084.483	7.784.827	0,12	0,52	0,23
	% lik Fark	-2,76%	-2,06%	-2,53%	-	-	-
TOFAŞ	2013	1.261.168	1.898.814	5.928.202	0,21	0,32	0,66
	2012	1.255.773	2.062.101	6.053.132	0,21	0,34	0,61
	% lik Fark	0,43%	-7,92%	-2,06%	-	-	-
MİGROS	2013	1.233.665	830.224	5.796.635	0,21	0,14	1,49
	2012	1.142.342	1.262.076	5.624.345	0,20	0,22	0,91
	% lik Fark	7,99%	-34,22%	3,06%	-	-	-
TEKFEN	2013	904.712	1.922.197	4.697.420	0,19	0,41	0,47
	2012	748.505	2.111.265	4.129.621	0,18	0,51	0,35
	% lik Fark	20,87%	-8,96%	13,75%	-	-	-
BİM	2013	980.950	999.264	2.697.270	0,36	0,37	0,98
	2012	851.413	796.012	2.197.958	0,39	0,36	1,07
	% lik Fark	15,21%	25,53%	22,72%	-	-	-
KOZA	2013	609.331	1.693.287	1.853.270	0,33	0,91	0,36
	2012	391.420	1.365.369	1.525.436	0,26	0,90	0,29
	% lik Fark	55,67%	24,02%	21,49%	-	-	-

Tablo 29’u incelediğimizde ise üretim işletmelerindeki durumun hizmet işletmelerindeki kadar net olmadığı tespit edilmiştir. Ancak yeniden değerlendirme yapan firmalar hem maddi duran varlık tutarlarını ve hem de özkaynak tutarlarını değerlendirme yapılması nedeniyle fiktif olarak arttırmışlardır. Örneğin EREĞLİ sahip olduğu maddi duran varlıklar açısından tablodaki firmalar içerisinde üçüncü büyük firmadır ancak kendisinden büyük firmaların yeniden değerlendirme yaptırmamasına karşılık EREĞLİ yeniden değerlendirme yaptırmıştır. TOFAŞ firması ise oranlarının birçok firmadan daha düşük olmasına rağmen maddi duran varlıkları için yeniden değerlendirme yaptırmamıştır. Bu durumda yeniden değerlendirme yaptırılıp yaptırılmaması zorunlu bir uygulama olmadığından işletme yönetimi tarafından işletme ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir. BİST-22 endeksinde yer alan firmaların % 95’inin denetimi dört büyük denetim firması tarafından yapılmaktadır. *(Bakınız EK 10: BİST 22 Endeksinde Yer Alan Firmaları Denetleyen Bağımsız Denetim Firmaları – Aktif Büyüklüğüne Göre Sıralı)* Ancak denetimlerinin dört büyükler tarafından yapılmasına rağmen aslında finansal tabloların karşılaştırılabilirliği konusunda aynı ölçülere göre hazırlanmamış olması nedeniyle farklılıklar bulunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

BİST-22 endeksinde yer alan firmalar arasında maddi duran varlıklarını yeniden değerleyen sadece 4 firma bulunmaktadır. Bunlardan TELEKOM hizmet sektöründe EREĞLİ, ENKA ve BİM ise üretim, ticaret sektöründe faaliyet göstermektedir. BİST-22 endeksinde yer alan firmalarla ilgili araştırmamızın sonuçlarına göre;

- 1.) BİST-22 endeksinde yer alan firmaların maddi duran varlıklarının gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesinde sadece % 20'si tarafından yeniden değerlendirme modelinin uygulandığı; diğer firmalarda maliyet bedeli ile değerlemeye devam edildiği;
- 2.) Yeniden değerlendirme yapan firmalarda yeniden değerlemenin maddi duran varlıklardan sadece arazi ve arsalar için uygulandığı, arazi ve arsaların değerlemesinde ise gayrimenkul değerlendirme firmaları tarafından hazırlanan raporların referans alındığı;
- 3.) Arazi ve arsaların gayrimenkul değerlendirme firmaları tarafından değerlemesinde, değerlendirme firması ücretlerinin değerlendirme yaptıran firma tarafından ödenmesi ve işi yapacak olan firmanın yönetim tarafından belirlenmiş olmasının tarafsızlık ilkesini gölgeleyeceğinin denetçi tarafından hiçbir biçimde dikkate alınmadığı, eleştiri konusu yapılmadığı ve ilave denetim tekniklerine başvurulmadığı,
- 4.) Finansal tablolar hazırlanırken değerlendirme yöntemlerinin uygulanmasında seçimsel yöntemlerin kullanılmasına izin verilmesi nedeniyle finansal tablo kalemlerinin bir kısmı güncel hali ile finansal tablolara yansıtılırken, bir kısmı ise elde edilme maliyetleri ile finansal tablolara yansıtılmakta olduğundan finansal tabloların güncel (gerçeğe uygun değer) ve güncel olmayan (maliyet bedeli) iki farklı değerlemeyi içerdiği,
- 5.) Finansal tablolarda bir kısım verilerin güncel değerleri ile yer almasına karşın bir kısım verilerin ise tarihi maliyetlerle gösterilmesi nedeniyle hem firmanın

finansal tablo kalemlerinin kendi içerisinde karşılaştırılmasında ve rasyoların yorumlanmasında hem de sektör ortalamalarını incelenmesi gibi durumlarda aynı esasa göre hazırlanmayan verilerin kıyaslanamayacağı gerekçesiyle karşılaştırmanın yapılamayacağı, yapılsa bile tüm sonuçların doğruluğu konusunda kesin bir yargıda bulunulamayacağı,

- 6.) Varlıkların değerlemesinde seçimlik bir yöntem kullanılmasına (*maliyet veya yeniden değerlendirme*) izin verilmesi nedeni ile finansal yapılarını güçlü göstermek isteyen işletmelerin (*kredi kullanmak isteyen yada tahvil çıkararak finansman sağlamak isteyen işletmeler ve benzerleri*) bu amaçla duran varlıklarını yeniden değerleyebilecekleri, yeniden değerlendirme yapılması durumunda ise hesaplanan amortisman giderleri de doğal olarak artacağından dönem kârının azalmasına neden olacağı, yatırımcıyı yanıltmak isteyen yöneticilerin duran varlıkların faydalı ömürlerini daha uzun belirlemek veya hurda değerlerini daha yüksek belirlemek suretiyle amortisman giderlerini azaltabilecekleri, bu sayede hem duran varlıklarını ve özkaynaklarını daha güçlü gösterebilecekleri hem de amortisman giderlerini azaltarak işletmenin kârındaki azalışın bir kısmını gizleyebilecekleri, bu nedenle yeniden değerlendirme yapılan firmalarda faydalı ömür süresine denetçiler tarafından özellikle dikkat edilmesi gerektiği;
- 7.) Bir bütün olarak tüm finansal tablo kalemlerinin gerçeğe uygun değerlendirilmesinin gerektiği, bu amaçla gayrimenkul değerlendirme firmalarındaki gibi varlık değerlendirme firmalarının kurulmasının ya da mükellef şirketin bağlı olduğu ticaret odalarınca uzmanlardan oluşturulacak kurullar vasıtası ile gerçeğe uygun değer tespitlerinin yapılmasının finansal tabloları bir bütün olarak daha anlamlı kılacağı, bu sayede elde edilecek sonuçların kavramsal çerçevede belirtilen gerçeğe uygun sunum kavramı ile de tutarlılık sağlayacağı;
- 8.) BİST-22 endeksinde yer alan firmalardan maddi duran varlıklarını yeniden değerleyenlerin finansal yapıları, rasyoları ve dipnotları arasında yeniden değerlendirme yapılmasını gerektiren net bir ilişkinin tespit edilemediği, asıl belirleyici olan işlemin işletme yönetiminin uzun vadeli planları ile yatırım kararlarının incelenmesinin alınan yeniden değerlendirme kararının daha anlaşılır

kılacağı, ancak cari dönem (2013) dipnotlarında bu konuda bir bilgiye rastlanılmadığı;

- 9.) Son olarak Türkiye’de bağımsız denetim uygulamalarının, vergi denetimi ve iç denetim süreçleriyle iç içe geçmiş durumda olduğu, buna karşılık uygulamaların farklı olduğu, uygulama farklılıklarının yasal mevzuattan kaynaklandığı, farklılıkların azaltılması mümkünse sıfırlanmasının meslek mensupları tarafından uygulama birliğini sağlayacağı, uygulama birliği ile finansal tabloların aynı esaslara göre düzenlenmesi sayesinde daha anlaşılır ve karşılaştırılabilir olacağı; bu durumun kavramsal çerçevenin gerek temel niteliksel özellikler (*ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum*) ve gerekse destekleyici özelliklerin (*anlaşılabilirlik, karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik ve zamanında sunum*) gereklerinden olduğu;

Kanaatine varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, T. (2007). Basel II ve İç Kontrol. *Ankara SMMMÖ, Yayın No:53*, 216.
- Avder , E. (2007, Haziran 19). Mayıs 15, 2014 tarihinde www.muhasibetr.com:
<http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/erdogan/> adresinden alındı
- Ayçiçek, F. (Mayıs-Haziran 2011). Türkiye Muhasebe Standartlarında Bugünkü Değerinden Ölçülen Varlık ve Yükümlülükler. *Mali Çözüm Dergisi*, 71-89.
- Bahadır, O. (Ocak-Şubat 2012). Stoklarda Değerleme:UFRS/TFRS ve Vergi Mevzuatı Açısından. *Mali Çözüm Dergisi*, 51-67.
- Başpınar, A. (2005). Türkiye’de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış. *Maliye Dergisi, Sayı 148*, 35-62.
- Bozdemir, E. (Ocak-Şubat 2014). Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Ertilenmiş Vergiler Üzerindeki Etkisi. *Mali Çözüm Dergisi*, 77-105.
- Boztepe, E. (2013, Haziran). Benford Kanunu ve Muhasebe Denetiminde Kullanılabilirliği. *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 73-83.
- Çalışkan, A. (2006). Sekizinci Yönerge Çerçevesinde Avrupa Birliğinde Bağımsız Denetim. *Sayıştay Dergisi, Sayı 63*, 51-58.
- Demir, V. (2009). Seçilmiş Türkiye Finansal Raporlama Standartları. *İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası*, s. 199-210.
- Demir, V., & Bahadır, O. (Kasım-Aralık 2007). Muhasebe Manipülasyonu. *Mali Çözüm Dergisi*, 103-119.
- Demir, V., & Oğuzhan, B. (2007). UFRS' deki Değerleme Ölçüleri Kapsamında Şirket Değerlemesinde Defter Değeri Yaklaşımı. *23(65-79)*.
- Demirci, D. (2003). *Kredi Türevleri ve Kullanımı Başlıklı Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğruer, U. (2008, Şubat 18). AB Sürecinde UFRS'den TFRS'ye. Türkiye.
- Dönmez, A., & Ersoy, A. (2011, Sayı 56). Bağımsız Denetim Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri: Türkiye'de SPK'dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 121-142.
- Durak, G. (Nisan 2013). Gerçeğe Uygun Değer Ölçümlemesi-TFRS 13. *Vergi Dünyası*, 74-83.

- Erdönmez, P. A. (2009-68). Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi. *Bankacılık Dergisi*, 85-101.
- Erkuş, H., & Akcan, A. (Kasım 2013). Finansal Kriz, gerçeğe Uygun Değer ve Bir Araştırma. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 226-241.
- Gökgöz, A. (2012). TMS8: Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardına İlişkin Muhasebe Uygulamaları. *Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı - MÖDAV*, 151-173.
- Gürdal, K. (2003-1). TTK, TMS/TFRS, VUK Düzenlemeleri ve Maliyet Denetimi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 1-26.
- Güredin, E. (2010). *Denetim ve Güvence Hizmetleri*.
- Hesap Uzmanları Derneği. (2002). *Denetim İlke ve Esasları, Cilt I*. Hesap Uzmanları Derneği.
- IFAC. (2012, Mayıs - Haziran). Küçük ve Orta Büyüklükteki Muhasebe Büroları Komitesi, Kısa Anket.
- İnaltong, C., & Taş, O. (2015). Bağımsız Denetim Sürecinde Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi ve Bir Uygulama. *Vergi Dünyası, Sayı 401*, 73-82.
- Kahyaoğlu, S. (Kasım-Aralık 2013). Uygulayıcı Gözüyle UFRS Uygulamalarında Denetçinin Destekleyici/Tamamlayıcı Rolü. *Mali Çözüm Dergisi*, 115-123.
- Kaval, H. (2008). *Muhasebe Denetimi*.
- Kocamaz, H. (2012). Uluslararası Muhasebe Standartlarının Dünya'da ve Türkiye'de Oluşum ve Gelişim Süreci. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 105-120.
- Küçüksözen, C., & Küçükkocaoğlu, G. (tarih yok). *Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*. Şubat 7, 2015 tarihinde Başkent Üniversitesi: <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/kisiselearningmanipulation2.pdf> adresinden alındı
- M. U. (1992, Aralık 26). 1 Seri Nolu Muhasebe Uygulama Genel Tebliği. Maliye ve Gümrük Bakanlığı.
- Muğan, C. Ş. (Kasım 2008). Gerçeğe Uygun Değer Kavramı. *12. Muhasebe Standartları Sempozyumu*, (s. 1-16). Kıbrıs.
- Ocakoğlu, O. (Kasım-Aralık 2013). Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 49-63.

- Özcan, T. (Aralık 2012). IFRS13: Gerçeğe Uygun Değerin Ölçülmesi Standardı 2013 Yılında Uygulanacak mı? *Vergi Dünyası*, 5-11.
- Özer, H. (1997). *Kamu Kesiminde Performans Denetimi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Sayıştay Yayınları.
- Özkan, G. (Mart 2014). Artı ve Eksileriyle Gerçeğe Uygun Değer. *Vergi Dünyası*, 37-43.
- Özkan, M., & Terzi, S. (2009, Sayı 92). Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi. *Mali Çözüm*, 23-50.
- Özkan, M., & Terzi, S. (Temmuz - Ağustos 2010). Avrupa Birliğinde Finansal Raporlama: İngiltere, Fransa ve Almanya Örnekleri. *Mali Çözüm Dergisi*, 21-44.
- Özkan, S., & Balsarı, C. (2009). Denetim Kalitesinin Muhasebe Politikası Üzerindeki Etkisi: Hasılat Politikası Üzerine Bir Uygulama. 9. *Türkiye Muhasebe Sempozyumu*, (s. 269-281). İstanbul.
- Özyürek, H. (2012, Cilt4, Sayı 2). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından Bağımsız Denetimin Önemi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 95-105.
- Pamukçu, F. (Ocak-Şubat 2011). Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve Finansal Tablolara Etkisi. *Mali Çözüm Dergisi*, 79-95.
- Pekdemir, R. (Eylül-Ekim 2010). Denetim ve Güvence Standartları: Gerçekler ve Beklentiler. *Mali Çözüm Dergisi*, 117-125.
- Pekdemir, R. (Eylül-Ekim 2011). TMS - TFRS Diye Diye. *Mali Çözüm Dergisi*, 117-127.
- Sayar, Z. (2013). *Bağımsız Denetimin Kamu Gözetiminde Dünya Uygulamaları ve Türkiye Örneği*. Ankara: TÜRMOB.
- Tamer, Ö. (2013). *Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Çerçevesinde Geleceğin Denetimi*. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tokay, H., Deran, A., & Aktaş, R. (2005). Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi. 14. *Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu*, (s. 3-32). Muğla.
- Uluslan, H. (2014, Sayı 6). Borsa İstanbul Pay Piyasasına KAYıtlı Şirketlerde Yönetimin Uzun Vadeli Finansal Olmayan Varlıkları Gerçeğe Uygun Değer ile Raporlama Kararının Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 124-147.

- Uyanık, N. K. (2014). Gerçeğe Uygun Değer Standardı (TFRS 13) Kapsamında Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerinin ve Lisans Bedellerinin Belirlenmesi. (397).
- Uzay, Ş., Tanç, A., & Erciyes, M. (2008). Türkiye'de Muhasebe Denetimi: Geçmişten Geleceğe. *12. Muhasebe Tarihçileri Kongresi*, (s. 1-18). İstanbul.
- Ünsal, A. (2009, Sayı 94). Muhasebede Muhasebecinin Hesabı Takdir Yetkisi. *Mali Çözüm*, 183-209.
- Vergi Konseyi. (2003). *Vergi Konseyi Alt Komisyon Raporu*.
- Yükçü, S., & Gönen, S. (Kasım-Aralık 2012). Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerindeki Değişiklikler ve Hatalar Standardına İlişkin Uygulama Önerileri. *Mali Çözüm Dergisi*, 17-35.